

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Justynos Jodko,
V kurso baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Piktnaudžiavimo tarnyba sudėties analizė

Analysis of the Corpus Delicti of the Abuse of Office

Vadovas: asist. Marius Aidukas

Recenzentas: prof. dr. Jonas Prapiestis

Vilnius 2011

Turinys

Ižanga	2
1. Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams samprata.....	4
2. Piktnaudžiavimą reglamentuojančių baudžiamosios teisės normų raida Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose	7
3. Piktnaudžiavimo sudėties analizė (LR BK 228 str.)	18
3.1. Piktnaudžiavimo objektas	18
3.2. Piktnaudžiavimo objektyvieji požymiai.....	23
3.3. Piktnaudžiavimo subjektas.....	32
3.4. Piktnaudžiavimo subjektyvieji požymiai	43
5. Piktnaudžiavimo atirbojimas nuo panašių nusikalstamų veikų.....	47
6. Piktnaudžiavimą reglamentuojančių baudžiamosios teisės normų apžvalga užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose.....	50
Išvados.....	58
Santrauka.....	61
Summary	62
Literatūros sąrašas	63

Ižanga

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹ (toliau - Konstitucija) 5 str. 3 d. skelbia, jog valdžios įstaigos tarnauja žmonėms. Šioje konstitucinėje nuostatoje bendriausia prasme yra apibūdintas viešasis interesas valstybinės tarnybos santykiuose.² Vis dėlto realybėje ne visada yra užtikrinamas šio konstitucinio principo įgyvendinimas. Piknaudžiavimas yra viena dažniausiai pasitaikančių nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams.³ Remiantis Vidaus reikalų ministerijos Informatikos ir ryšių departamento statistiniais duomenimis, 2010 m. sausio - lapkričio mėn. buvo užregistruoti 356, 2009 m. - 373⁴, 2008 m. - 357, 2007 m. - 275⁵, 2006 m. - 326, 2005 m. - 356⁶ piknaudžiavimo atvejai. Piknaudžiavimo nusikaltimais ne tik sutrikdoma normali valstybės ar savivaldybės institucijų ir įstaigų veikla, bet ir pažeidžiamas valstybės tarnautojų, valstybės ir savivaldos institucijų autoritetas, o dėl to nyksta pasitikėjimas valstybės tarnautojais, valstybės institucijomis, o svarbiausia, nyksta pasitikėjimas pačia valstybe, tikėjimas jos ateitimi. Šių socialinių aplinkybių kontekste baudžiamosios teisės priemonių, kuriomis siekiama kiek galima veiksmingiau veikti piknaudžiavimo reiškinių ir mastą, mokslinė analizė yra itin aktuali. Baudžiamosios teisės normų, nustatančių atsakomybę už piknaudžiavimą, mokslinė analizė yra reikšminga teismų ir kitų valstybės institucijų praktikai. Atkreiptinas dėmesys, kad piknaudžiavimo nusikaltimą gali padaryti ne tik viešojo sektoriaus darbuotojai, darbuotojų piknaudžiavimas turimais įgaliojimais tampa vis dažniau aktualus ir privačiame sektoriuje, todėl tirti ir nagrinėti piknaudžiavimo tarnyba ir įgaliojimų viršijimo reiškinių yra aktualu ir reikšminga. Be to, apie atsakomybę už piknaudžiavimą pakankamai dažnai diskutuojama moksliniuose straipsniuose, Lietuvos Respublikos Seimui yra pateikta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso⁷ (toliau - LR BK) 228 str. pakeitimo projektų. Diskusijų kelia

¹ Žin., 1992, Nr. 33-1014.

² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas. Žin., 1997, Nr. 40-977.

³ PAKŠTAITIS, L. Piknaudžiavimo kriminalizavimo, vertinimo bei normos tobulinimo problemos. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 7 (85), p. 95.

⁴ VRM Informatikos ir ryšių departamento statistiniai duomenys [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-13]. Prieiga per internetą: <[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201011/f-3z-iti-201011.data.txt&ff=<!--|3Z-ITI|2|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas \(Forma_3Ž-ITĮ\)>](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201011/f-3z-iti-201011.data.txt&ff=<!--|3Z-ITI|2|-->&tt=Duomenys+apie+ikiteisminio+tyrimo+įstaigose+užregistruotas+nusikalstamas+veikas+(Forma_3Ž-ITĮ)>)>.

⁵ VRM Informatikos ir ryšių departamento statistiniai duomenys [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-13]. Prieiga per internetą: <[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200812/f-3z-iti-200812.data.txt&ff=<!--|3Z-ITI|2|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas \(Forma_3Ž-ITĮ\)>](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200812/f-3z-iti-200812.data.txt&ff=<!--|3Z-ITI|2|-->&tt=Duomenys+apie+ikiteisminio+tyrimo+įstaigose+užregistruotas+nusikalstamas+veikas+(Forma_3Ž-ITĮ)>)>.

⁶ VRM Informatikos ir ryšių departamento statistiniai duomenys [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-13]. Prieiga per internetą: <[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200612/f-3z-iti-200612.data.txt&ff=<!--|3Z-ITI|2|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas \(Forma_3Ž-ITĮ\)>](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200612/f-3z-iti-200612.data.txt&ff=<!--|3Z-ITI|2|-->&tt=Duomenys+apie+ikiteisminio+tyrimo+įstaigose+užregistruotas+nusikalstamas+veikas+(Forma_3Ž-ITĮ)>)>.

⁷ Žin., 2000, Nr. 89-2741.

didelės žalos požymis, kuris yra būtinas piktnaudžiavimo sudėties požymis, baudžiamosios atsakomybės už šią nusikalstamą veiką diferencijavimas, straipsnio konstrukcija, sankcijų ribos. Trūksta naujų mokslinių publikacijų, parengtų po naujojo LR BK įsigaliojimo, kuriose būtų išsamiai ir visapusiškai nagrinėjama piktnaudžiavimo nusikalstama veika, todėl kiekvienas naujas darbas šia tema yra aktualus.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra išnagrinėti baudžiamosios teisės normų, reglamentuojančių atsakomybę už piktnaudžiavimą, atsiradimą ir raidą iki šių dienų, išsamiai ir nuosekliai išanalizuoti piktnaudžiavimo nusikaltimo sudėties, numatytos šiuo metu galiojančio LR BK 228 str., objektyviuosius ir subjektyviuosius požymius, atskleisti jų turinį kaip jis suprantamas baudžiamosios teisės moksle ir teismų praktikoje, aptarti probleminius aspektus, įvertinti užsienio valstybių įstatymų leidybos patirtį, reglamentuojant baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą.

Darbo objektas. Darbo objektas yra baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi ir įgaliojimų viršijimą kaip teisinis reiškinys. Atkreiptinas dėmesys, kad darbo tyrimo dalyku nėra piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais santykiuose su tarptautinėmis viešosiomis organizacijomis, kitomis valstybėmis, nes ši visuomeninių santykių sritis yra specifinė, todėl ją tirti tikslinga specialiai jai skirtais moksliniais tyrimais.

Tyrimo metodai. Analizuojant piktnaudžiavimą reglamentuojančių baudžiamosios teisės normų raidą Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose remiamasi istoriniu metodu. Lyginamasis metodas naudojamas lyginant išsakytas nuomones dėl probleminių klausimų sprendimo, atskiriant piktnaudžiavimą nuo kitų nusikalstamų veikų, analizuojant užsienio valstybių įstatymus. Lingvistiniu metodu remiamasi atskleidžiant tam tikrų žodžių reikšmę, tokias įstatymų leidėjo vartojamas sąvokas kaip piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, įgaliojimų viršijimas, didelė žala ir pan. Pateikiant išvadas, apibendrinant išsakytas mintis taikomas loginis metodas.

Tyrimo šaltiniai. Analizuojant istorinę piktnaudžiavimo raidą remiamasi anksčiau galiojusiu įstatymų tekstais, taip pat I. Valikonytės, S. Lazutkos, E. Gudavičiaus, S. Vansevičiaus, S. Beliackino, M. Kavolio, V. Jurgučio, V. Stankevičiaus darbais. Nagrinėjant piktnaudžiavimo ir kitų nusikalstamų veikų požymius vadovaujamosi tokiais šaltiniais: baudžiamosios teisės ir kitais specialiaisiais įstatymais, LR BK komentaris, baudžiamosios teisės vadovėliais, kitais Lietuvos baudžiamosios teisės specialistų ir užsienio autorių moksliniais darbais, taip pat aktualia teismų praktika. Gilinantį piktnaudžiavimo problematiką remiamasi A. Abramavičiaus, A. Čaikovskio, O. Fedosiuko, I. Gavelytės - Kalytienės, T. Girdenio, E. Gruodytės, K. Jovaišo, L. Paštaičio

ir kai kitų autorių mintimis, išreiškiamomis moksliniuose straipsniuose. Įvertinant užsienio valstybių įstatymų leidybos patirtį aptariami Latvijos, Estijos, Rusijos, Lenkijos, Prancūzijos ir Vokietijos baudžiamieji įstatymai.

1. Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams samprata

Atsakomybė už piktnaudžiavimą yra įtvirtinta LR BK XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“. Be piktnaudžiavimo šiame skyriuje taip pat yra reglamentuotos tokių nusikalstamų veikų kaip kyšininkavimo (LR BK 225 str.), tarpininko kyšininkavimo (LR BK 226 str.), papirkimo (LR BK 227 str.), neteisėto teisių į daiktą įregistravimo (LR BK 228¹ str.), tarnybos pareigų neatlikimo (LR BK 229 str.) sudėty. Galiojant 1961 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamajam kodeksui⁸ (toliau - 1961 m. BK) tokio pobūdžio nusikalstamos veikos ilgą laiką tiek pačiame 1961 m. BK, tiek kituose baudžiamosios teisės šaltiniuose buvo vadinamos pareiginiais nusikaltimais ir apibūdinamos kaip pavojingos visuomenei veikos, padarytos pareigūno priešingai tarnybos interesams, panaudojant savo tarnybinę padėtį arba vykdant tarnybines pareigas, kuria kėsiamasi į tinkamą tarnybinio valstybinio arba visuomeninio aparato veiklą, padarant esminę žalą valstybei, visuomenei, piliečiams.⁹ Pažymėtina, jog nepaisant to, jog pacituotame pareiginių nusikaltimų apibrėžime yra teigiama, kad tokios veikos yra padaromos specialaus subjekto, pareiginiams nusikaltimams buvo priskirtinos ir tokios veikos, kurių subjektu gali būti bet kuris fizinis asmuo (kyšio davimas, tarpininkavimas kyšininkaujant),¹⁰ tokias veikas vadinant „kitais pareiginiais nusikaltimais.“¹¹ Šiuolaikinės baudžiamosios teisės šaltiniuose „pareiginių nusikaltimų“ sąvokos neberandame, taip pat praktiškai nėra vartojamas apibūdinimas „tarnybinės nusikalstamos veikos“. Tai yra paaiškinama tuo, jog žodis „tarnyba“ yra iš esmės suprantamas kaip darbas valstybiniame sektoriuje, o šiuo metu galiojančiame LR BK atsakomybė už kai kurias XXXIII skyriuje įtvirtintas veikas numatyta ne tik valstybės tarnautojams, bet ir tiems asmenims, kurie dirba privačiame sektoriuje. Vis dėlto manytina, kad apibrėžimas „tarnybinės nusikalstamos veikos“ gali būti vartojamas, siekiant trumpai apibūdinti tas LR BK XXXIII skyriaus nusikalstamas veikas, kurių subjektas yra valstybės tarnautojas arba jam

⁸ Lietuvos TSR baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1961.

⁹ APANAČIUS, A. *Pareiginių nusikaltimų kvalifikavimas*. Vilnius, 1976, p. 22.

¹⁰ BIELIŪNAS, E., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius, 1989, p. p. 296.

¹¹ APANAČIUS, M., et al. *Tarnybinė baudžiamoji teisė. Ypatingoji dalis*. Vilnius, 1974, p. 215-217.

prilygintas asmuo, žodį „tarnyba“ suprantant plačiau - kaip darbą viešajame arba privačiame sektoriuje.

Anksčiau baudžiamosios teisės moksle buvo teigiama, kad bendroji pareiginio nusikaltimo sąvoka glaudžiai susijusi su bendrąja pareiginių nusikaltimų sudėtimi. Jos abi viena kitą paaiškina, nes pagrindiniai bendrieji pareiginių nusikaltimų bruožai, įeinantys į šių nusikaltimų bendrąją sąvoką, vienokiu ar kitokiu būdu atsispindi ir bendroje tų nusikaltimų sudėtyje.¹² Ši taisyklė yra taikytina ir šiandien, nes siekiant tiksliai apibrėžti LR BK XXXIII skyriaus veikų sampratą, būtina yra vadovautis kiekvienos iš minėtų veikų požymiais, o taip pat bendraisiais bruožais, būdingais kiekvienai iš šių veikų.

LR BK XXXIII skyriaus straipsniuose įtvirtintomis nusikalstamų veikų sudėtimis siekiama apsaugoti valstybės ar savivaldybių institucijų, įstaigų sistemos, taip pat tarptautinių institucijų, valstybinių ir nevalstybinių ar privačių įstaigų, įmonių, organizacijų ar profesine veikla besiverčiančių asmenų, turinčių atitinkamus administracinius įgaliojimus ar teikiančių viešąsias paslaugas, normalią, efektyvią veiklą nuo nusikalstamų kėsinių, neretai daromų iš „vidaus“, t. y. pačių valstybės tarnautojų ar jiems prilygintų asmenų.¹³ Baudžiamosios teisės teorijoje, analizuojant LR BK XXXIII skyriaus nusikalstamų veikų sampratą, dažniausiai visų pirma akcentuojami reikalavimai, keliami asmenims, dirbantiems valstybės tarnyboje. Valstybės tarnautojai turi prievolę laikytis įstatymų, siekti savo pareigas atlikti taip, kad nenukentėtų valstybės institucijos ir apskritai valstybės autoritetas visuomenėje, nebūtų padaryta žala nei valstybei, nei kitiems juridiniams ar fiziniams asmenims. Valstybės tarnybos įstatymo¹⁴ (toliau - VTĮ) 3 str. kalbama apie valstybės tarnautojų veiklos etikos principus: pagarbą žmogui ir valstybei, teisingumą, nesavanaudiškumą, padorumą, nešališkumą ir kita. Viešojo administravimo įstatymo¹⁵ (toliau - VAĮ) 3 str. 4 p. nurodo viešojo administravimo subjektams jų pareigą nepiktnaudžiauti valdžia, t. y. atlikti administracines funkcijas griežtai pagal suteiktus įgaliojimus ir priimti tik tokius administracinius sprendimus, kuriais būtų siekiama teisėtų, įstatymuose numatytų tikslų. Imperatyvius reikalavimus asmenims, dirbantiems valstybinėje tarnyboje, taip pat randame Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo¹⁶ 3 str. Nors šitame įstatyme visų pirma akcentuojamas viešųjų ir privačių interesų derinimas, kitos prievolės yra iš esmės tapачios prievolėms, įtvirtintoms prieš tai minėtuose įstatymuose: nešališkumas, sąžiningumas, tinkamas tarnybinių pareigų

¹² APANA VIČIUS, M., et al. *Tarybinė baudžiamoji teisė. Ypatingoji dalis*. Vilnius, 1974, p. 215-217.

¹³ ABRAMA VIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai)*. Vilnius, 2010, p. 99.

¹⁴ Žin., 1999, Nr. 66-2130; Žin., 2002, Nr. 45-1708.

¹⁵ Žin., 1999, Nr. 60-1945; Žin., 2006, Nr. 77-2975.

¹⁶ Žin., 1997, Nr. 67-1659; Žin., 2000, Nr. 18-431.

atlikimas. Realizuodamas LR BK XXXIII skyriuje įtvirtintas nusikalstamas veikų sudėties požymius valstybės tarnautojas savo neteisėtais veiksmais pažeidžia daugelį paminėtų principų. Atitinkami veiklos reikalavimai keliami ir valstybės tarnautojams prilygintiems asmenims, dirbantiems privačiame sektoriuje.

LR BK XXXIII skyriaus nusikalstamos veikos skiriasi tarpusavyje sudėties požymiais. Vienos gali būti padaromos tik veikimu, kitos - tik neveikimu, dar kitos - abiem paminėtais būdais. Tik dvi iš analizuojamo skyriaus nusikalstamų veikų yra materialios (Piktnaudžiavimas, Tarnybos pareigų neatlikimas), kitos - formalios, kitaip tariant, žalingų padarinių atsiradimas nėra privalomas kiekvienos iš LR BK XXXIII skyriaus nusikalstamų veikų sudėties požymis. Pažymėtina, jog tam, kad nusikalstamą veiką būtų galima pripažinti tarnybine nusikalstama veika, būtina konstatuoti netinkamą tarnybinės padėties ir su ja susijusių įgaliojimų, pareigų ar galimybių panaudojimą.¹⁷ Kai asmuo padaro LR BK 226, 227 str. numatytas veikas, jis taip pat kėsina į tarnybos interesus, įtakoja neteisėtus valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmus, tačiau tarnybine nusikalstama veika atskirais atvejais gali būti pripažįstamas tik tarpininko kyšininkavimas, nes vienu iš alternatyvių LR BK 226 str. objektyviųjų požymių yra pasinaudojimas tarnyba. Ne visoms LR BK XXXIII skyriaus nusikalstamoms veikoms yra būdingas specialus subjektas - valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo. Papirkimo subjektu gali būti bet kuris pakaltinamas fizinis asmuo, sulaukęs 16 m., o kyšininkavimo tarpininką apibūdina kitokie nei LR BK 230 str. išvardinti specialiojo subjekto požymiai. Žinoma, šie skirtumai neleidžia atmesti galimybės, jog gali būti tokių atvejų, kai šias dvi nusikalstamas veikas padaro ir valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo. Išskyrus tarnybos pareigų neatlikimą (LR BK 229 str.), kuriam būdinga neatsargi kaltės forma, visos kitos veikos padaromos tik tyčia.

Kyšininkavimas, tarpininko kyšininkavimas, papirkimas, piktnaudžiavimas siekiant turtinės ar kitokios asmeninės naudos (LR BK 225, 226, 227, 228 straipsniai) yra korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos, daromos tiek viešame, tiek ir privačiame sektoriuose.¹⁸ Apie naudos siekimą kaip būtiną korupcijos požymį kalbama tiek tarptautiniuose teisės aktuose (2000 m. Jungtinių Tautų konvencijoje prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą¹⁹, 1999 m. Europos Tarybos Baudžiamosios teisės

¹⁷ ČAIKOVSKI, A. Valstybės tarnautojas kaip nusikalstamų veikų subjektas. In ANDRIUŠKEVIČIŪTĖ, J., et al. *Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje*: kolektyvinė monografija. Vilnius, 2008, p. 170-171.

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (LR BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga.

¹⁹ Žin., 2002-05-22, Nr. 51-1933.

konvencijoje dėl korupcijos²⁰), tiek Europos Sąjungos teisės aktuose (1997 m. Konvencijoje dėl kovos su korupcija, susijusioje su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengtoje vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnio 2 dalies c punktu²¹, 2003 m. liepos 22 d. priimtame Tarybos pagrindų sprendime 2003/568 TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje²²), tiek Lietuvos Respublikos įstatymuose (Korupcijos prevencijos įstatyme²³, Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatyme²⁴). Korupciniai nusikaltimai yra viena iš didžiausių susirūpinimą keliančių problemų tiek tarptautiniu, tiek valstybiniu lygiu. Tai reiškinys, keliantis didelę grėsmę teisinei valstybei, demokratijai, žmogaus teisėms, pakertantis tinkamą valdymą, sąžiningumą ir socialinį teisingumą, iškreipiantis konkurenciją, stabdantis ekonominę plėtrą, teisiųjų, ekonominių, politinių, darbiųjų ir kitų visuomeninių santykių raidą.²⁵

Remiantis tuo, kas išdėstyta, galima teigti, jog pagal šiuo metu galiojantį LR BK nusikalstamomis veikomis valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams laikytinos valstybės tarnautojo, valstybės tarnautojui prilyginto asmens, subjekto su kitais specialiais požymiais arba subjekto be specialiųjų požymių daromos veikos, kuriomis kėsiniama į tarnybos interesus, viešuosius interesus ir kai kuriuos kitus teisinius gėrius.²⁶

2. Piktnaudžiavimą reglamentuojančių baudžiamosios teisės normų raida Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose

1529, 1566 ir 1588 m. Lietuvos Statutuose buvo reglamentuotos kelios teisės šakos, taip pat ir baudžiamoji. Šiuose teisės šaltiniuose buvo kalbama ir apie piktnaudžiavimą, tačiau, palyginti su dabar galiojančiais baudžiamosios teisės įstatymais, šiam nusikaltimui nebuvo skirta daug dėmesio. Pažymėtina, kad net sąvoka „nusikaltimas“, kalbant apie piktnaudžiavimą Statutų kontekste, vartotina tik sąlyginai, nes atsakomybė už piktnaudžiavimą buvo numatyta Statutų skyriuose, kurie, remiantis šiuolaikiniais Pirmojo Lietuvos Statuto komentarais, nereglementavo baudžiamosios teisės, o teisėtvarką ir

²⁰ Žin., 2002-03-01, Nr. 23-853.

²¹ Žin., 2004-10-21, Nr. 154-5601.

²² 2003-07-22 Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-13]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003F0568:LT:NOT>>.

²³ Žin., 2002, Nr. 57-2297.

²⁴ Žin., 2000, Nr. 41-1162; Žin., 2009, Nr. 91-3919.

²⁵ GAVELYTĖ, I. Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika. *Teisė*, 2004, nr. 53, p. 80.

²⁶ Rūšinis LR BK XXXIII skyriaus nusikalstamų veikų ir tiesioginis piktnaudžiavimo objektai plačiau nagrinėjami kitoje darbo dalyje.

procesą.²⁷ S. Vansevičius šiuo nusikaltimus vadina nusikaltimais teisingumui, pažymėdamas, jog jie apibūdinti 1529 m. Statuto VI, 1566 ir 1588 m. Statutuose - IV skyriuose. Minėti nusikaltimai numatė teisėjų ir kitų teismo tarnautojų (vižo, kalėjimo prižiūrėtojo, sekretoriaus) atsakomybę už neteisingo sprendimo paskelbimą, šalių teisėtų reikalavimų nepatenkinimą, teismo rinkliavų tvarkos ir jų dydžio nepaisymą, atsisakymą įvykdyti teisingumą, aplaidų pareigų ėjimą, piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi.²⁸

Neteisėtas teisėjų elgesys, minimas Statute, iš esmės galėtų būti laikomas taip pat ir drausminiu nusižengimu tokia prasme, kaip jis yra suprantamas šiandien. Iš paties Statutų skyriaus pavadinimo („Apie teisėjus“), kuriame užsimenama apie piktnaudžiavimą, taip pat negalima iš karto daryti išvados, jog jame bus kalbama ir apie tokio pobūdžio nusikalstamas veikas. Svarbu pažymėti ir tai, kad sąvoka „piktnaudžiavimas“ Statutuose nevirtinama, tačiau iš pateiktų aprašymų galima spręsti, jog turimos omeny būtent tokio pobūdžio veikos.

Pirmajame Lietuvos Statute atsakomybė už piktnaudžiavimą buvo numatyta šeštajame skyriuje. Didesnė dalis šio skyriaus yra skirta įvairiems procesiniams klausimams, pavyzdžiui, teismų santvarkos, teisingumo, šaukimo įteikimo tvarkai, liudytojų apklausai reglamentuoti. Minėto skyriaus įvade buvo įtvirtinta, kad kiekvienas vaivada, seniūnas, žemės maršalka, dvaro maršalka, laikytojai privalo vadovautis nustatytais įstatymais ir tik pagal juos teisti pavaldinius. Netinkamai taikydami įstatymus ir padarę asmeniui žalą, jie turėjo atlyginti nukentėjusiajam jo patirtus nuostolius.²⁹ Šeštojo skyriaus 7 straipsnis nustatė, kad vaivada, seniūnas, urėdininkas negali imti daugiau teispinigių, nei yra nurodyta įstatyme.³⁰ 21 straipsnyje buvo įtvirtinta, kas grėsė tiems valdininkams, kurie paimtų daugiau teispinigių - jie privalėtų gražinti šaliai neteisėtai pasisavintus pinigus su atlygiu ir sumokėti dvylika rublių grašių baudą.³¹

1529 m. Statute taip pat buvo numatyta atsakomybė už kelias kitas veikas, kurių potencialiu subjektu galėtų būti valstybės tarnautojas - neteisėtų naujų muitų įvedimas, raštų klastojimas, tačiau pastaruosiuose straipsniuose nėra imperatyviai nustatyta, kad tik valstybės tarnautojai, pavyzdžiui, teisėjai, gali būti tokių nusikalstamų veikų subjektai.

Iš pateiktų Pirmojo Statuto ištraukų matome, kad teisėjų įgaliojimų ribos buvo nustatytos iš vienos pusės gana abstrakčiai („privalo laikytis įstatymų ir teisti tik pagal

²⁷ VALIKONYTĖ, I.; LAZUTKA, S.; GUDAVIČIUS, E. *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*. Vilnius, 2001, p. 261.

²⁸ VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai-teisiniai institutai : pagal 1529, 1566 ir 1588 m. Lietuvos Statutus*. Vilnius, 1981, p. 89.

²⁹ *Ibid.*, p. 176-177.

³⁰ *Ibid.*, p. 184.

³¹ *Ibid.*, p. 189.

galiojančią teisę“), tačiau atskirame straipsnyje taip pat buvo numatytas konkretus prasižengimas (didesnių nei numatyta įstatyme teismo mokesčių reikalavimas) ir už jį gresiančios sankcijos.

Statutuose piktnaudžiavimas yra traktuojamas ir kaip formali, ir kaip materiali nusikalstama veika priklausomai nuo piktnaudžiavimo padarymo būdo. Kaltės forma nėra reglamentuota, todėl darytina prielaida, jog piktnaudžiavimas galėjo būti padaroma tiek tyčia, tiek neatsargiai.

1840 m. buvo nutrauktas 1588 m. Lietuvos Statuto galiojimas. Įsigaliojo Rusijos imperijos įstatymai ir jais vadovaujantis buvo sprendžiamos bylos. 1919 m. sausio 16 d. Valstybės Tarybos prezidiumas nutarė baudžiamuoju kodeksu laikyti Rusijos imperijos 1903 m. Baudžiamąjį statutą (toliau - BS). BS vietoj žodžių „Rusija“ ir „Rusijos valdinys“ įrašyti žodžiai „Lietuva“ ir „Lietuvos pilietis“. Statutas galiojo visoje Lietuvos teritorijoje, išskyrus Klaipėdos kraštą.³² BS veikos, atitinkančios piktnaudžiavimo tarnyba ir įgaliojimų viršijimo sudėtis, buvo reglamentuotos trisdešimt septintajame skyriuje „Nusikalstamieji darbai, padaryti valstybės arba visuomenės tarnybą einant“³³. Svarbu pažymėti, kad šiam skyriuje buvo kelios dešimtys straipsnių, taigi reglamentavimas buvo labai detalus. BS 636 str. buvo aprašyta bendriausia piktnaudžiavimo tarnyba ir įgaliojimų viršijimo sudėtis: tarnautojas, kuris nusižengė tuo, kad beidamas tarnybą, padarė ką nors neleidžiamo įstatymu arba duotu jam pavedimu, arba kad ir leidžiamo, bet neturėdamas teisėtų pagrindų tai daryti; be tam tikros valdžios leidimo, jei tokio leidimo pagal įstatymą reikėjo, už tą per didelės galios pasisavinimą, jei tai padarė tyčia, arba jei tai padarė dėl neapsižiūrėjimo ir tuo didžiai pakenkė valdymo tvarkai arba valstybės, visuomenės ar kurio paskiro žmogaus reikalui, baudžiamas arešto bausme. Antroje ir trečiojoje šio straipsnio dalyse buvo surašytos kvalifikuotos sudėty, kurios numatė tokius požymius kaip smurto panaudojimas, grasinimai, naudos siekimas. Taigi vienas ir tas pats straipsnis numatė atsakomybę tiek už piktnaudžiavimą tarnybą, tiek už įgaliojimų viršijimą. Veika galėjo būti padaroma abejomis kaltės formomis - tyčia ir neatsargiai. BS 636 str. 4 d. buvo pateiktas tarnautojo sąvokos išaiškinimas: tarnautoju laikomas kiekvienas žmogus, kuris eina pareigas arba veikia laikinai įgaliotas valstybės arba visuomenės tarnybai, būdamas valdininku, policininku arba kitokiu sargovu ar patarnautoju, kaimo ar miestelio valdžios žmogumi. BS komentare yra cituojamos ištraukos iš teismų praktikos, padedančios nustatyti, kas nebuvo laikomas subjektu pagal

³² VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas, 1919-1940: mokomoji priemonė*. Vilnius, 1996, p. 7.

³³ BELIACKINAS, S.; KAVOLIS, M.; JURGUTIS, V. *Baudžiamasis statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas, 1934, p. 594-647.

BS 37 skyrių. Pavyzdžiui, teigiama, kad smulkaus kredito įstaigų tarnautojas už nusikalstamus darbus tos įstaigos reikalams baudžiamas kaip privatus žmogus, o ne kaip valdininkas; privačių draugijų bei geležinkelių tarnautojai nėra tos kategorijos žmonės, kurie baudžiami kaip valdininkai.

Kituose aptariamo skyriaus straipsniuose pateikti detalesni piktnaudžiavimo tarnyba pavyzdžiai: įstatymo nepaskelbimas, įsakymo nevykdymas, nusikaltimo neužkardymas, dokumentų klastojimas, neteisėta įtaka liudytojui ir kita. Savo pareigų neatlikimas tam tikrais atvejais galėjo būti padaromas ne tik neatsargiai, bet ir tyčia, todėl tokie veiksmai taip pat priskirtini piktnaudžiavimui. Atskiri straipsniai užtraukdavo baudžiamąją atsakomybę specialioms subjektams (valstybės tarnautojams): notarui, teisėjui, prisiekusiam sprendėjui, pašto telegrafo įstaigos tarnautojui, tarnautojui, kuris buvo atsakingas už perkybos priežiūrą, geležinkelio tarnautojui. Manytina, kad įtvirtindamas detalizuotą (bet ne baigtinį) piktnaudžiavimo variantų sąrašą, įstatymo leidėjas norėjo pabrėžti tam tikrų sričių prioritetą.

BS galima rasti ir tokių teisės normų, pagal kurias už netinkamą savo pareigų atlikimą buvo baudžiami privatūs asmenys. Antai BS 363⁷ str. numatė atsakomybę įmonės tarnautojui, įgaliotiniui ar agentui, kuris be sutikimo tos įmonės laikojo dirba ir konkurentui, žinodamas, kad jis tuo kenkia tai įmonei. Tarnybinių nusikaltimų privačiame sektoriuje numatė ir BS 34 skyrius. Pavyzdžiui, BS 604 str. reglamentuojama, kad visuomenės arba privatinės kredito įstaigos, dalininkų bendrovės arba akcininkų draugijos prižiūrėtojas arba darbų tvarkytojas, kuris nusikalto nerūpestingai atlikęs tos įstaigos, bendrovės arba draugijos reikalaus arba per daug eikvojęs jos reikalais, jei dėl to bendrovė arba draugija nustojo mokėjusi mokesčius arba tapo apskelbta nusigyvenusia, baudžiamas kalėti paprastame kalėjime. Teisinis reglamentavimas ir šiuo atveju buvo labai kazuistinis, BS nenumatė abstrakčios normos, kurioje būtų numatyta atsakomybė bendrai už piktnaudžiavimą.

1940 m. Lietuvoje įsigaliojo RTFSR baudžiamasis kodeksas³⁴ (toliau - RTFSR BK), kuriame atsakomybė už piktnaudžiavimą reglamentuota trečiajame skyriuje „Pareigybiniai (tarnybiniai) nusikaltimai“. RTFSR BK 109 str. buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą valdžia ar tarnybine padėtimi, o RTFSR BK 110 str. - už valdžios ar tarnybinių įgaliojimų perviršijimą, taigi šios dvi nusikalstamų veikų sudėtys atskirtos į skirtingus straipsnius, kas yra nauja palyginti su BS. RTFSR BK 109 str. buvo įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už tokius pareigūno veiksmus, kuriuos jis galėjo padaryti tik dėl savo tarnybinės padėties ir kurie, tarnybiniu atžvilgiu nebūdami

³⁴ RTFSR baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1952, p. 72-76.

būtimi, sukėlė aiškų taisyklingo įstaigos ar įmonės darbo sutrikdymą, arba padarė jai turtinės žalos, arba sukėlė viešosios tvarkos sutrikdymą ar įstatymais saugomų atskirų piliečių teisių bei interesų pažeidimą, jei šie veiksmai pareigūno buvo daromi sistemingai, arba savanaudiškai ar kitokiais asmeninio suinteresuotumo sumetimais, arba nors ir nesukėlė sunkių pasekmių, bet pareigūnui žinomai galėjo jų sukelti. Iš to, kas išdėstyta šiame straipsnyje, darytina išvada, kad ši veika galėjo būti tiek formali, tiek materialinė. Skirtingi straipsniai numatė atsakomybę už piktnaudžiavimą valdžia ar tarnybine padėtimi padarytą veikimu (minėtas RTFSR BK 109 str.) ir neveikimu (RTFSR BK 111 str.). RTFSR BK 110 str. 1 d. teigiama, kad valdžios ar tarnybinių įgaliojimų perviršijimas pasireiškia padarymu veiksmų, aiškiai išėinančių už ribų tų teisių ir įgaliojimų, kurie įstatymu yra suteikti juos padariusiems, esant RTFSR BK 109 str. numatytiems požymiams. Šio straipsnio 2 d. numatyta kvalifikuota valdžios ar tarnybinių įgaliojimų perviršijimo sudėtis, pasireiškianti smurto, ginklo panaudojimu, kankinančiais ir nukentėjusiojo asmenybės orumą žeidžiančiais veiksmais. Minėtame skyriuje reglamentuotos ir kelios specialiosios normos RTFSR BK 109, 110 str. atžvilgiu (viena jų - RTFSR BK 114 str., numatantis atsakomybę teisėjams už savanaudiškais ar kitokiais asmeniniais sumetimais neteisingo nuosprendžio, sprendimo ar nutarties padarymą).

Nusikalstamos veikos subjektas apibūdinamas taip: pareigūnais laikomi asmenys, einą nuolatines ar laikinas pareigybes valstybinėje (tarnybinėje) įstaigoje, įmonėje, taip pat organizacijoje ar susivienijime, kuriems įstatymu pavestos tam tikros pareigos, teisės ir įgaliojimai vykdyti ūkinius, administracinius, profesinius ar kitus bendravalstybinius uždavinius.

Apie piktnaudžiavimo valdžia ar tarnybine padėtimi ir įgaliojimų perviršijimo kaltės formą RTFSR BK trečiajame skyriuje tiesiogiai nekalbama, tačiau iš RTFSR BK 109 str. dispozicijos formuluotės galima spręsti, kad šios veikos galėjo būti padaromos tik tyčia, nes buvo būtinas sistemingo veikimo, savanaudiškumo arba kitokio asmeninio suinteresuotumo požymis.

RTFSR BK skyriuje „Ūkiniai nusikaltimai“ buvo įtvirtinta pora nusikaltimų, kurie taip pat galėtų būti vertinami kaip specialiosios normos RTFSR BK 109 str. atžvilgiu. Antai RTFSR BK 128 str. numatyta atsakomybė už neūkiškumą, pagrįstą vadovaujančio valstybinėms ar visuomeninėms įstaigoms bei įmonėms asmenų ar jų įgaliotinių nerūpestingu ar nesąžiningu jiems pavesto reikalo žiūrėjimu, dėl ko buvo išgaišintas įstaigų ir įmonių turtas ar atsirado jam neatitaisoma žala. RTFSR BK 129 str. - už valstybinio ar visuomeninio turto grobstymą, atskirai imant, sudarant nenaudingus

sandorius, padarytą asmens, vadovaujančio valstybinei ar visuomeninei įstaigai ar įmonei, susitarus su tu įstaiga ar įmonių kontrahentais.

Atsižvelgiant į to laikmečio ypatumus, privatūs juridiniai asmenys negalėjo būti steigiami, todėl RTFSR BK apie baudžiamąją atsakomybę privačiame sektoriuje dirbantiems asmenims nekalbama.

1961 m. BK atsakomybė už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi ir pareiginių įgaliojimų perviršijimą buvo reglamentuota septintajame skirsnyje „Pareiginiai nusikaltimai“, dviejuose skirtinguose straipsniuose. 1961 m. BK 177 str. („Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi“) numatė, kad pareigūnas pagal šį straipsnį atsako tada, kai tyčia panaudoja savo tarnybines padėtį dėl savanaudiškų ar kitokių asmeninių paskatų, priešingai tarnybos interesams, padaro esminę žalą valstybės ar visuomenės interesams arba piliečių teisėms ar teisėtiems jų interesams. Šiame straipsnyje taip pat buvo numatyta kvalifikuota sudėtis, kuriai konstatuoti buvo būtinas sunkių pasekmių požymis. Plačiau ši veika komentuojama Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentare, kur teigiama, kad piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi ir kitais pareiginiais nusikaltimais yra kėsinama į visuomeninius santykius, kurie sudaro valstybinio ir visuomeninio aparato efektyvios veiklos turinį. Pareiginių nusikaltimų papildomais objektais gali būti ir nuosavybės santykiai, asmenybė.³⁵

Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi galėjo būti padaromas tiek veikimu, tiek neveikimu.³⁶ Baudžiamoji atsakomybė grėsė tiek už baigtą nusikaltimą, tiek už rengimąsi arba pasikėsinimą padaryti vieną šių nusikaltimų.

Iš 1961 m. BK 177 str. dispozicijos darosi aišku, kad savanaudiškumo ar kitokių asmeninių paskatų bei esminės žalos (arba sunkių pasekmių) požymiai turėjo būti nustatomi kartu - tik tokiu atveju asmuo galėjo būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi. Padarinių paminėjimas straipsnio dispozicijoje leidžia daryti išvadą, kad piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi 1961 m. BK buvo priskiriamas prie materialųjų veikų. Esminės žalos ir sunkių pasekmių požymiai buvo vertinamieji. Kokios rūšies ir dydžio žalą reikėjo vertinti kaip esminę, atskleidžiama 1961 m. BK komentare: kokia žala padaroma pareigūnams pažeidus piliečių teises ir teisėtus interesus, 1961 m. BK 177 str. nenurodyta, tačiau iš baudžiamosios teisės uždavinių, jos dalyko, aišku, kad tai gali būti fizinė, turtinė, politinė, moralinė žala; dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi piliečiams padarytą materialinę žalą reikėtų laikyti

³⁵ *Cit. op.* 10, p. 296.

³⁶ *Ibid.*, p. 299.

esmė, jei nukentėjusiojo nuostoliai viršija jo mėnesinį darbo užmokestį.³⁷ Aptariant sunkių pasekmių sąvoką komentare teigiama, kad paprastai sunkiomis pasekmėmis laikoma stambi - 2500 rb ir daugiau - arba itin stambi - 10 000 rb ir daugiau - turtinė žala valstybinei ar visuomeninei nuosavybei, dideli įmonės, įstaigos, organizacijos normalaus darbo sutrikimai, negauta stambi nauda.³⁸ Apie neturtinės sunkias pasekmės atskirai neužsimenama, tačiau nurodoma, kad apie sunkių pasekmių buvimą sprendžiama įvertinus visas reikšmingas bylos aplinkybes³⁹, todėl darytina išvada, kad neturtinio pobūdžio pasekmės irgi turėjo būti įvertinamos. Autorės nuomone, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog iš pirmo žvilgsnio esminės žalos ir sunkių pasekmių požymių turinys atrodo labai panašus, nes yra akivaizdu, jog iš esmės abiem atvejais turima omeny ta pati žala (tai atsispindi ir 1961 m. BK komentare, kuriame yra nurodyta, jog paprastai sunkiomis pasekmėmis laikoma stambi turtinė žala⁴⁰), o apibūdinimai „esminė“ ir „sunkios“ gali būti vertinami praktiškai kaip sinonimai.⁴¹ Vien iš įstatymo teksto, be papildomų išaiškinimų 1961 m. BK komentare, būtų sunku nustatyti, kuo skiriasi šios sąvokos, nuo kada padaryta žala turėtų būti vertinama nebe kaip esminė, bet kaip sunki, t. y. dar didesnė. Manytina, kad būtent dėl tos priežasties, jog viename straipsnyje nebuvo pagrįsto būtinumo vartoti dvi skirtingas, tarpusavyje nederančias sąvokas, siekiant didesnio aiškumo, sulig vėlesniais 1961 m. BK pakeitimais esminės žalos ir sunkių pasekmių požymių buvo atsisakyta - juos pakeitė vienas didelės žalos požymis.

Nusikaltimo subjektais buvo laikomi pareigūnai, t. y. asmenys, kurie nuolat ar laikinai vykdo valdžios atstovų funkcijas, taip pat kurie valstybinėse ar visuomeninėse įmonėse, įstaigose ar organizacijose nuolat arba laikinai eina tarnybą, susijusią su organizacinių - tvarkomųjų ar administracinių - ūkinių pareigų vykdymu, arba kurie tokias pareigas vykdo tose įmonėse, įstaigose ar organizacijose pagal specialų įgaliojimą. Bendrininkais galėjo būti ir privatūs asmenys.⁴²

Kaltės forma buvo *expressis verbis* įvardinta 1961 m. BK 177 str. 1 d. - komentuojamas nusikaltimas galėjo būti padaromas tik tyčia. 1961 m. BK komentare detalizuojama, kad šio nusikaltimo sudėtyje esantis motyvas rodo, kad tyčia gali būti tik tiesioginė.⁴³ Pažymėtina, kad baudžiamosios teisės doktrinoje buvo išreiškiama ir kitokia

³⁷ *Ibid.*, p. 299 - 300.

³⁸ *Ibid.*, p. 301.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ Pagal Dabartinės lietuvių kalbos žodyną: „esmė“ - pagrindinis, svarbiausias ko nors dalykas, turinys; „sunkus“ - didelis. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: < <http://www.lki.lt/dlkz/> >.

⁴² *Cit. op.* 10, p. 296.

⁴³ *Ibid.*, p. 300.

nuomonė dėl kaltės formos. Antai M. Apanavičius 1976 m. rašė, jog nusikalstamu veikimu ar neveikimu padarytos esminės žalos valstybei, visuomenei, piliečiui atveju, kaltininko psichinis santykis su ta žala, kaip nusikalstamų veiksmų pasekme, gali pasireikšti abiem kaltės formom - tyčia (tiesiogine ir netiesiogine) ir neatsargumu (nusikalstamu pasitikėjimu ir nusikalstamu nerūpestingumu).⁴⁴ Savanaudiškos paskatos buvo aiškinamos kaip siekimas pasinaudoti tarnybine padėtimi gauti sau arba kitiems asmenims turtinės naudos, o kitos asmeninės paskatos - kaip visi kiti asmeniniai pareigūno veikos motyvai, prieštaraujantys tarnybos interesams.⁴⁵

Pirminės 1961 m. BK redakcijos 178 str. („Pareiginių įgaliojimų perviršijimas“) buvo reglamentuota, kad baudžiamąją atsakomybę užtraukia pareigūno padarymas tokių veiksmų dėl savanaudiškų ar kitokių asmeninių paskatų, kurie aiškiai viršija įstatymo suteiktas jam teises bei įgaliojimus ir padaro esminę žalą valstybės ar visuomenės interesams arba piliečių teisėms ar teisėtiems jų interesams. Antrojoje straipsnio dalyje buvo įtvirtinta kvalifikuota sudėtis, kurią kaltininkas realizuodavo padaręs pirmojoje dalyje numatytą veiką, tačiau papildomai susijusią su smurtu ar ginklo panaudojimu, arba padarytą nukentėjusiajam kankinamu būdu, arba sukėlusią sunkias pasekmes.

Pareiginių įgaliojimų perviršijimas galėjo būti padaromas tik aktyviais veiksmais. Aiškiu viršijimu buvo laikomi tokie pareigūno veiksmai, kai niekam nekyla abejonės, kad jais viršijami įstatymu suteikti įgaliojimai ir teisės.⁴⁶ Kiti esminiai sudėties požymiai, tokie kaip savanaudiškos ar kitokios paskatos, esminė žala, sunkios pasekmės, buvo aiškinami taip pat, kaip piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi atveju. Sutapo ir nusikaltimo subjekto samprata, veikos baigtumo momentas. Šiek tiek skyrėsi kaltės forma, kadangi baudžiamosios teisės doktrinoje buvo teigiama, kad įgaliojimų perviršijimas gali būti padaromas ir tiesiogine, ir netiesiogine tyčia.⁴⁷ Reikėtų pastebėti, kad doktrinoje buvo išreiškiama ir kitokia nuomonė dėl kaltės įgaliojimų perviršijimo nusikaltime. Antai M. Ignotas, nagrinėdamas pareiginius nusikaltimus, 1983 m. rašė: pareigūnų įgaliojimų perviršijimo atveju yra mišrioji kaltės forma. Tai reiškia, kad šis nusikaltimas veikos atžvilgiu yra padaromas tiesiogine tyčia, o pasekmių atžvilgiu kaltė gali reikštis ir tyčia, ir neatsargumu. Darydamas nusikaltimą, pareigūnas supranta, kad jis viršija jam suteiktas teises ir įgaliojimus, ir sąmoningai nori savo veiksmus atlikti.⁴⁸

⁴⁴ *Cit. op.* 9, p. 49.

⁴⁵ *Cit. op.* 10, p. 300-301.

⁴⁶ *Cit. op.* 10, p. 302.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ IGNOTAS, M. *Pareiginiai nusikaltimai*. Vilnius, 1983, p. 36.

1965 m. kovo 13 d. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsaku⁴⁹ priėmus 1961 m. BK 178 str. 1 d. pakeitimus, pačioje dispozicijoje buvo nurodyta kaltės forma - tyčia, o savanaudiškų ar kitokių asmeninių paskatų požymis nebelaikomas būtinu.

1994 m. liepos 19 d. įstatymu⁵⁰ buvo priimti keli esminiai 1961 m. BK pakeitimai. Septintasis skirsnis „Pareiginiai nusikaltimai“ neteko galios, atsakomybę už piktnaudžiavimą tarnyba ir tarnybos įgaliojimų viršijimą dabar numatė Kodekso tryliktasis skirsnis „Nusikaltimai valstybės tarnybai“. 1961 m. BK 285 str. („Piktnaudžiavimas tarnyba“) reglamentavo, kad yra baudžiamas tyčinis valstybės pareigūno ar valstybės tarnautojo pasinaudojimas tarnybine padėtimi priešingais tarnybai interesais, jeigu tai buvo padaryta savanaudiškais tikslais, arba padaręs didelę žalą valstybės interesams ar kitiems asmenims. Atsakomybę už tarnybos įgaliojimų viršijimą nuo šiol buvo įtvirtinta 1961 m. BK 287 str., kuriame buvo numatyta, jog valstybės pareigūnas ar valstybės tarnautojas gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už viršijimą įstatymo suteiktų jam tarnybos teisių savanaudiškais tikslais arba padaręs didelę žalą valstybės interesams ar kitiems asmenims. Taigi pagrindiniai pokyčiai, palyginti su pirmine 1961 m. BK redakcija, buvo tokie: baudžiamosios atsakomybės pritaikymui užtėjo bent vieno iš dviejų alternatyvių požymių - savanaudiškų tikslų arba didelės žalos valstybės interesams ar kitiems asmenims padarymo, kas tuo pačiu reiškia, kad nagrinėjamos veikos galėjo būti ir formalios, ir materialios; į įgaliojimų viršijimo dispoziciją buvo grąžintas savanaudiškų tikslų požymis, tačiau nebeliko kvalifikuotos įgaliojimų viršijimo sudėties; didelės žalos požymis pakeitė esminės žalos ir sunkių pasekmių požymius, tačiau pačiame 1961 m. BK vis dar nebuvo didelės žalos sąvokos išaiškinimo. 1961 m. BK komentaro autoriai siūlė orientacinį kriterijų - didelė žala laikyti tokią materialinę žalą, kuri viršija 250 minimalių gyvenimo lygių dydžio sumą.⁵¹ Atsižvelgiant į tai, kad naujoji 1961 m. BK redakcija piktnaudžiavimo tarnyba dispozicijoje įtvirtino dvi alternatyvias, savarankišką reikšmę turinčias aplinkybes - savanaudiškus tikslus arba didelę žalą valstybės interesams ar kitiems asmenims, tyčia galėjo būti tiek tiesioginė, tiek netiesioginė.⁵²

Taip pat svarbu pabrėžti, kad sulig 1994 m. liepos 19 d. 1961 m. BK pakeitimais atsakomybę už piktnaudžiavimą nebebuvo reglamentuota vien tik skirsnyje „Nusikaltimai valstybės tarnybai“. Atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę buvo būtina pertvarkyti

⁴⁹ Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1965, Nr. 8.

⁵⁰ Žin., 1994, Nr. 60-1182.

⁵¹ JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai valstybės tarnybai. *Teisės problemos*, 1996/1 (11), p. 89.

⁵² *Ibid.*, p. 90.

ne tik politinę, bet ir ekonominę šalies sistemą. Iš komandinės - planinės ūkininkavimo sistemos reikėjo pereiti į rinkos ekonomiką (...).⁵³ Susiaurinus valstybės pareigūno sąvoką kilo klausimas, kaip kvalifikuoti asmenų, dirbančių komercinėse, ūkinėse ar finansinėse struktūrose ir piktnaudžiaujančių savo tarnybine padėtimi, veiksmus.⁵⁴ Todėl po 1994 m. liepos 19 d. įstatymu padarytų 1961 m. BK pakeitimų už tokius veiksmus baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta naujame XV skirsnyje „Nusikaltimai ūkininkavimo tvarkai“. 1961 m. BK 321 str. numatė baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą pasitikėjimu ūkinėje veikloje, t. y. už tyčinį atlikimą veiksmų, prieštaraujančių įmonės interesams, padarytą asmens, paskirto ar įgalioto valdyti įmonę ar atsakingo už atskiras įmonės veiklos sritis, jei minėtais veiksmais įmonei, kuriai jis atstovauja, padaryta didelė turtinė žala.

1995 m. liepos 4 d.⁵⁵ 1961 m. BK 290 str. pakeičiama valstybės tarnautojo sąvoka, nurodant, kad valstybės tarnautojas yra asmuo, kuris atlieka tam tikras pareigas (išskyrus ūkines - technines funkcijas) įstaigoje, įmonėje, organizacijoje ir kuriam atlyginimas mokamas iš valstybės ar savivaldybės biudžeto lėšų, tačiau neturi valstybės pareigūno įgaliojimų. Įstaigomis, įmonėmis, organizacijomis pagal šį straipsnį ir toliau buvo pripažįstamos tik valstybinės įmonės.⁵⁶ Atlyginimo valstybės tarnautojui mokėjimas iš valstybės ar savivaldybės lėšų buvo lemiamas kriterijus, siekiant nustatyti, ar asmuo gali būti pripažįstamas tarnybinių nusikaltimų subjektu.⁵⁷ Be to, šiuo įstatymu taip pat buvo papildytas 1961 m. BK 321 str., kuriame nurodyta, jog nuo šiol piktnaudžiavimo pasitikėjimu ūkinėje veikloje subjektu gali būti ir asmuo, veikiantis pagal atskirą įgaliojimą, o didelė žala gali būti padaroma ne tik įmonei, bet ir valstybei ar asmeniui.

1998 m. vasario 3 d. įstatymu⁵⁸ priimti 1961 m. BK 285 ir 287 str. pakeitimai: baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą tarnyba ar tarnybos įgaliojimų viršijimą diferencijuota priklausomai nuo to, ar asmuo padarė tik vieną iš numatytų alternatyvių neteisėtų veiksmų - veiką padarė savanaudiškais ar asmeniniais tikslais arba padarė didelę žalą, ar abu; konkrečiai apibūdinta, kokia turtinė žala turi būti laikoma didele - viršijanti 250 minimalių gyvenimo lygių (MGL) dydžio sumą; nusikaltimo subjektu nuo šiol galėjo būti valstybės tarnautojas arba valstybės pareigūnas. Valstybės tarnautoju buvo laikomas asmuo, kuris dirbdamas valstybės valdžios, valdymo, teisėsaugos,

⁵³ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga: vadovėlis. 2-asis leid.* Vilnius, 2001, p. 373.

⁵⁴ *Ibid.*, p. 378.

⁵⁵ *Žin.*, 1995, Nr. 59-1477.

⁵⁶ *Cit. op.* 51, p. 69.

⁵⁷ *Ibid.*, p. 70.

⁵⁸ *Žin.*, 1998, 17-397.

valstybės kontrolės ar priežiūros institucijose įgyvendina jų funkcijas, tačiau neturi valdžios atstovo ar administracinių įgalinimų. Valstybės pareigūnu - asmuo, kuris dirbdamas valstybės valdžios, valdymo, teisėsaugos, valstybės kontrolės ar priežiūros institucijose vykdo valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgalinimus.

2000 m. rugsėjo 26 d. priėmus naują LR BK, piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ir įgaliojimų viršijimo dispozicijos sujungtos į vieną LR BK 228 str. „Piktnaudžiavimas“. Didelės žalos padarymo faktas nuo šiol tapo privalomas, norint patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, nepriklausomai nuo to, ar nusikalstama veika buvo padaryta siekiant naudoti sau ar kitam asmeniui, ar ne. Įtvirtintas platesnis nukentėjusiųjų sąrašas. Didelė žala nebeapibrėžiama konkrečiais dydžiais. Piktnaudžiavimo subjektais nuo šiol pripažįstami ne tik valstybės tarnautojai, bet ir jiems prilyginti asmenys, o valstybės pareigūno sąvokos baudžiamajame įstatyme nebelieka. Valstybės tarnautojo sąvoka atitinka ir šiuo metu aktualioje LR BK redakcijoje įtvirtintą valstybės tarnautojo sąvoką, o valstybės tarnautojui prilygintas asmuo buvo apibūdinamas šiek tiek kitaip - juo buvo laikomas asmuo, kuris dirba bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus viešojo administravimo įgaliojimus, ar teikia viešąsias paslaugas, išskyrus ūkines ar technines funkcijas atliekantį asmenį.

2004 m. liepos 5 d. įstatymu⁵⁹ priimti LR BK 230 str. 3 d. pakeitimai - nuo šiol valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu yra laikomas toks asmuo, kuris dirba bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus arba turi teisę veikti šios įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu, ar teikia viešąsias paslaugas.

2007 m. birželio 28 d.⁶⁰ LR BK 228 str. papildytas dar viena, trečiaja dalimi, kurioje atsakomybė už piktnaudžiavimą numatyta ir juridiniam asmeniui. Iki šiandien tai yra paskutinis aptariamo straipsnio pakeitimas.

Iš pateiktos piktnaudžiavimą reglamentuojančių baudžiamosios teisės normų raidos analizės matyti, jog priklausomai nuo laikotarpio skyrėsi piktnaudžiavimo objekto ir subjekto apibrėžimai, o objektyvieji ir subjektyvieji piktnaudžiavimo tarnyba ir įgaliojimų viršijimo požymiai, su tam tikromis išimtimis, iš esmės išliko labai panašūs. Sulig RTFSR BK įsigaliojimu įstatymų leidėjas atsisako labai detalaus piktnaudžiavimo veikų aprašymo, sudėtytys išdėstomos trumpiau, abstrakčiau. Ne visada buvo numatyta atsakomybė privačiame sektoriuje dirbantiems asmenims. Straipsnių pakeitimai rodo, kad

⁵⁹ Žin., 2004, Nr. 108-4030.

⁶⁰ Žin., 2007, Nr. 81-3309.

ieškota geriausio piktnaudžiavimo apibrėžimo, formuotos įvairios padarytos žalos, savanaudiškų tikslų kombinacijos atskirose straipsnių dalyse, mėginama apsispręsti, ar tikslinga yra apibrėžti minimalias didelės materialinės žalos ribas.

3. Piktnaudžiavimo sudėties analizė (LR BK 228 str.)

3.1. Piktnaudžiavimo objektas ir dalykas

Bendriausia prasme nusikaltimo objektu yra tai, į ką kėsinamasi nusikaltimu. Teisinėje literatūroje nėra vieningos nuomonės dėl nusikaltimo objekto. Vieni autoriai nusikaltimo objektu siūlo laikyti „interesus“, kiti - „teisinius gėrius“, „visuomeninius santykius kartu su teisės normomis“,⁶¹ vertybes.⁶² Baudžiamosios teisės moksle skiriami bendrasis, rūšinis, tiesioginis, pagrindinis, papildomas ir fakultatyvus objektai.⁶³ Tiksliai apibrėžti nusikalstamų veikų objektą aptariant bet kurią iš LR BK numatytą nusikalstamų veikų yra svarbu tam, kad būtų galima suvokti, į ką konkrečiai yra kėsinamasi atskiriomis nusikalstamomis veikomis, ką įstatymų leidėjas laiko vertu baudžiamosios teisės apsaugos. Be to, šis nusikalstamos veikos sudėties elementas leidžia nustatyti neteisėtų veiksmų pavojingumo laipsnį.⁶⁴

Bendruoju objektu yra laikoma visų teisinių gėrių, kurie yra saugomi Lietuvos baudžiamųjų įstatymų, visuma. Bendrasis objektas yra vieningas visiems nusikaltimams, jo pagrindinė paskirtis - atskirti nusikalstamas veikas nuo nenusikalstamų.⁶⁵ Atsižvelgiant į tai, jog šiame darbe analizuojama konkrečios nusikalstamos veikos sudėtis, išsamiau bendrasis objektas nenagrinėjamas, apsiribojama rūšiniu ir tiesioginiu objektais.

LR BK XXXIII skyriaus pavadinimas „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ leidžia numanyti, koks yra rūšinis šio skyriaus nusikalstamų veikų, taigi taip pat ir piktnaudžiavimo, objektas, nes vienas iš būdų nustatyti baudžiamąjį įstatymo saugomas vertybes yra vadovavimasis atitinkamu LR BK skyriaus pavadinimu. Minėto LR BK skyriaus pavadinime vartojami du žodžių junginiai - „valstybės tarnyba“ ir „viešieji interesai“. Tikslinga yra išanalizuoti kiekvieną iš jų, siekiant nustatyti, ar rūšinių piktnaudžiavimo objektų pavadinimai turėtų skambėti *expressis verbis* taip, kaip yra įtvirtinta pačiame skyriaus pavadinime, ar jų apibrėžimas

⁶¹ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. 3-asis leid. Vilnius, 2003, p. 158.

⁶² PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius, 2006, p. 211.

⁶³ *Cit. op.* 61, p. 162-166.

⁶⁴ СВЕТЛОВ, А. *Ответственность за должностные преступления*. Киев, 1978, p. 25.

⁶⁵ *Cit. op.* 61, p. 163.

turėtų būti kitoks.

Valstybės tarnybos samprata pateikiama VTĮ 2 str. 1 d. - tai tam tikrų teisinių santykių visuma. A. Čaikovski pastebi, kad minėtame teisės akte valstybės tarnyba iš esmės apibrėžiama kaip valstybės tarnautojo veikla. Taigi, jo manymu, susidaro aiškus prieštaravimas tarp rūšinio objekto pavadinimo, siejamo su valstybės tarnautojo veikla, ir to paties objekto turinio, kuris apibrėžiamas jau per valstybės institucijų ir įstaigų veiklą.⁶⁶ Šioje vietoje autorius akcentuoja tą, jog iš esmės visuose baudžiamosios teisės šaltiniuose, aptariant tarnybinių nusikaltimų rūšinį objektą, yra akcentuojama būtent normali, teisinės valstybės siekį atitinkanti, veiksminga, autoritetinga, Konstitucijai, įstatymams, tarptautinėms sutartims ir kitiems teisės aktams neprieštaraujanti valstybės, savivaldybės įstaigų bei institucijų, tarptautinių institucijų, taip pat valstybinių, nevalstybinių ar privačių įstaigų, įmonių, organizacijų ir profesine veikla besiverčiančių asmenų, turinčių atitinkamus administracinius įgaliojimus ar teikiančių viešąsias paslaugas, veikla.⁶⁷ Šiuolaikinės Rusijos baudžiamosios teisės specialistas A. Asnis pateikia nemažai kitų baudžiamosios teisės specialistų (tiek nagrinėjančių šią tematiką šiuo metu, tiek nagrinėjusių praeityje) siūlomų tarnybinių nusikaltimų rūšinio objekto apibrėžimų, siekdamas išryškinti šių apibrėžimų teigiamus ir neigiamus apsektus, rasti optimaliausią apibrėžimo variantą. Pavyzdžiui, viename iš apibrėžimų rūšinis objektas apibūdinamas kaip visuma visuomeninių santykių, užtikrinančių normalią valstybės ir savivaldybės valdžios veiklą. Kitame - valstybinės valdžios ir savivaldybės interesai, kitaip tariant, normali viešojo aparato veikla. Valstybės tarnybos interesai aiškinami kaip valstybės tarnautojų ir socialinių įstaigų tinkamas savo tarnybinių funkcijų atlikimas, užtikrinantis teisės aktais nustatytų socialiai naudingų tikslų ir uždavinių įgyvendinimą. A. Asnis reziuumuoja, kad, jo nuomone, rūšiniu objektu reikėtų laikyti visuomeninius santykius, užtikrinančius valstybinės valdžios interesus, taip pat valstybinės ir savivaldybinės tarnybos interesus, kas pasireikštų tuo, jog valstybės tarnautojai ar jiems prilyginti asmenys, vykdydami savo tarnybinius įgaliojimus, veiktų tiksliai pagal įstatymus.⁶⁸ Taigi akivaizdu yra, kad visi siūlomi apibrėžimai yra labai panašūs, akcentuojami tie patys dalykai: normali, tinkama, teisės aktus atitinkanti valstybinių, savivaldos institucijų veikla, valstybės tarnybos interesai. Tam tikrų diskusijų galėtų kelti nebent paskutinė išvardinta sąvoka „valstybės tarnybos interesai“: ką vis dėlto reikėtų laikyti nusikaltimų valstybės tarnybai rūšiniu objektu - tinkama institucijų veiklą ar

⁶⁶ ČАΙΚОВСКИ, А. *Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektas*: daktaro disertacija. Vilnius, 2007, p. 141.

⁶⁷ *Cit. op.* 53, p. 278.

⁶⁸ АСНИС, А. *Уголовная ответственность за служебные преступления*. Москва, 2004, p. 184-191.

pačius interesus. Žodis „interesas“ nurodo į siekiamybę, tikslą, kuriuo siekiama gauti, išlaikyti ar stiprinti tam tikrą dalyką (naudą, vertybę ar pan.).⁶⁹ A. Čaikovski siūlo vienu iš rūšinių LR BK XXXIII skyriaus objektų laikyti būtent valstybės tarnybos interesus.⁷⁰ Autorės nuomone, tokia pozicija laikytina pagrįsta, nes „valstybės tarnybos interesų“ sąvoka leidžia trumpai apibūdinti rūšinį objektą, be to, ši sąvoka yra platesnė ir iš esmės apima normalią, tinkamą, teisės aktus atitinkančią valstybinių, savivaldos institucijų veiklą, todėl šie du rūšinio objekto pavadinimai vienas kitam neprieštarauja.

Kaip jau buvo minėta aptariant istorinę piktnaudžiavimą reglamentuojančių baudžiamosios teisės normų raidą, įsigaliojus LR BK nusikaltimai valstybės tarnybai ir tarnybiniai nusikaltimai privačiame sektoriuje sujungti į vieną skyrių, todėl apsiriboti pasakymu, jog LR BK XXXIII skyriuje numatytomis veikomis kėsinamasi tik į valstybės tarnybos interesus, negalima. Priklausomai nuo to, kuris subjektas - valstybės tarnautojas ar valstybės tarnautojui prilygintas asmuo - realizuoja nusikalstamos veikos požymius, nusikalstama veika gali būti kėsinamasi tiek į valstybės tarnybos interesus, tiek į tarnybos privačiame sektoriuje interesus. Kitaip tariant, rūšiniu piktnaudžiavimo objektu laikytini tarnybos interesai plačiaja prasme. Iš esmės standartai, tikslai, keliami tarnybai (darbui) privačiame sektoriuje, sutampa su valstybės tarnybos reikalavimais - privačiame sektoriuje taip pat siekiama normalaus, efektyvaus, teisės aktams neprieštaraujančio juridinio asmens funkcionavimo, profesine veikla besiverčiančio asmens tinkamo savo pareigų atlikimo. Dėl šių priežasčių autorė pritaria baudžiamosios teisės teorijoje išsakytai nuomonei, kad LR BK XXXIII skyriaus pavadinime žodžius „valstybės tarnybai“ reikėtų pakeisti į „tarnybos interesams“.⁷¹

Antruoju LR BK XXXIII skyriaus nusikalstamų veikų rūšiniu objektu nurodyti viešieji interesai. Viešųjų interesų apibrėžimą randame Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme,⁷² kurio 2 str. 3 d. teigiama, kad viešieji interesai – tai visuomenės suinteresuotumas, kad asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, visus sprendimus priimtų nešališkai ir teisingai. Platesnę viešųjų interesų sampratą pateikiama civilinės teisės moksle, kuriame teigiama, jog sąvoka „viešieji interesai“ reiškia naudą visuomenei ar jos daliai, taip pat žmonių gerovę.⁷³ Viešojo intereso turinį ne kartą detalčiau siekė apibrėžti ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau -

⁶⁹ MACKONIS, A. Individualistinė viešojo intereso sąvokos turinio analizė. *Teisės problemos*, 2009, nr. 2(64), p. 87.

⁷⁰ *Cit. op.* 67, p. 141.

⁷¹ *Cit. op.* 67, p. 157-158.

⁷² *Cit. op.* 16.

⁷³ BAKANAS, A., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga*. Vilnius, 2003, p. 98.

Konstitucinis Teismas). Pavyzdžiui, 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime⁷⁴ konstatuota, kad viešuoju interesu laikytinas ne bet koks teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, o tik toks, kuris atspindi ir išreiškia pamatines visuomenės vertybes, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija; tai *inter alia* visuomenės atvirumas ir darna, teisingumas, asmens teisės ir laisvės, teisės viešpatavimas ir kt. Tai toks visuomenės ar jos dalies interesas, kurį valstybė, vykdydama savo funkcijas, yra konstituciškai įpareigota užtikrinti ir tenkinti (...). Taip pat šiame nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, jog viešasis interesas yra dinamiškas, kinta. Kita vertus, jis yra labai įvairus. Iš esmės neįmanoma *a priori* pasakyti, kokiose gyvenimo srityse, dėl kurių gali kilti teisinių ginčų arba kuriose gali prireikti taikyti teisę, viešajam interesui gali atsirasti grėsmių arba gali prireikti viešąjį interesą užtikrinti įsikišant viešosios valdžios institucijoms ar pareigūnams.

Iš pateiktų pavyzdžių seka išvada, kad viešojo intereso LR BK XXXIII skyriaus normų kontekste nereikėtų suprasti siaurai, t. y. taip, kaip jis yra apibrėžiamas Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme, nes viešojo intereso įgyvendinimas, užtikrinimas nebūtinai visais atvejais yra susijęs su valstybės institucijų, valstybės tarnautojų veikla. Autoriai, nagrinėję šį klausimą, pastebi, kad su viešojo intereso įgyvendinimu gali būti susiję ir privatūs juridiniai asmenys.⁷⁵ Taigi patys žodžiai „viešiesiems interesams“ LR BK XXXIII skyriaus pavadinime atrodytų tinkami laikyti juos rūšiniu nusikalstamų veikų objektu ir, kitaip nei žodžių „valstybės tarnybai“ atveju, nereikalaujantys taisymo. Vis dėlto A. Čaikovski kritikuoja būtent tokio žodžių junginio vartojimą. Jis teigia, kad viešųjų interesų objektas yra labai nekonkretus, kad pačių viešųjų interesų sąvoka yra labai plati: atsižvelgiant į tai, kad teisės viešpatavimas pripažįstamas viešuoju interesu, o nusikalstamos veikos yra pavojingiausia teisės pažeidimų rūšis, darytina išvada, kad kiekviena nusikalstama veika reiškia kėsimąsi į viešąjį interesą. Todėl nekonkretizuotas viešasis interesas apskritai negali atlikti rūšinio objekto vaidmens.⁷⁶ Jis iš pradžių siūlo antruoju šalia tarnybos interesų objektu laikyti tam tikrus viešuosius interesus⁷⁷, o vėliau patikslina, kad antruoju objektu reikėtų pripažinti viešosios funkcijos atlikimo tvarką.⁷⁸ Autorės nuomone, šis pasiūlymas iš vienos pusės atrodo pagrįstas, nes viešieji interesai dažniausiai pažeidžiami būtent tų asmenų, kurių veiklos specifika yra susijusi su viešųjų interesų įgyvendinimu, taigi tai yra asmenys, kurie atlieka tam tikrą viešąją funkciją. Kitą vertus, patys viešieji interesai kaip

⁷⁴ Žin., 2006, Nr. 102-3957.

⁷⁵ PAKŠTAITIS, L. *Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos*: daktaro disertacija. Vilnius, 2004, p. 42.

⁷⁶ *Cit. op.* 67, p. 147-148

⁷⁷ *Ibid.*, p. 147.

⁷⁸ *Ibid.*, p. 153.

piktnaudžiavimo rūšinis objektas neatrodo esantys tokie netikslūs ir keistini kaip yra sąvokos „valstybės tarnyba“ atveju, todėl manytina, kad vis dėlto gali būti laikomi antruoju rūšiniu LR BK 225 str. objektu.

Tiesioginis objektas yra būtinais kiekvienos konkrečios nusikalstamos sudėties elementas. Yra nusikaltimų, kuriais vienu metu yra kėsinamasi į du ar daugiau teisinių gėrių. Kai vienu nusikaltimu yra pažeidžiami du ar keli objektai, visada yra išskiriamas pagrindinis būtinais objektas ir šalutinis (papildomas) būtinais objektas.⁷⁹ Turint omeny tai, jog taikant LR BK 228 str. būtina yra konstatuoti ne tik pačią veiką, bet ir padarinius - didelės žalos padarymą valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui, piktnaudžiavimas priskirtinas nusikalstamoms veikoms su dviem ar daugiau tiesioginių objektų. Ši nusikalstama veika visada yra susijusi su asmens tarnyba (darbu), todėl darytina išvada, kad tiesioginis pagrindinis piktnaudžiavimo objektas sutampa su vienu iš rūšinių LR BK XXXIII skyriaus objektų - tarnybos interesais, o papildomu būtinuoju objektu gali būti, pavyzdžiui, nukentėjusiojo asmenybė, sveikata, orumas, nuosavybė ir kitos vertybės.⁸⁰ Pažymėtina, kad realizuojant piktnaudžiavimo sudėties požymius gali būti kėsinamasi tiek į vieną papildomą būtinąjį objektą, tiek į kelis.

Fakultatyviaisiais objektais yra pripažįstami tie teisiniai gėriai, kurie nėra būtini atitinkamo nusikaltimo sudėties požymiai.⁸¹ Piktnaudžiavimo atveju papildomu fakultatyviuoju objektu visų pirma laikytini viešieji interesai, nes į šią vertybę kėsinamasi ne kiekvieną kartą, kai yra daroma minėta nusikalstama veika. Iš esmės viešieji interesai pažeidžiami tada, kai kaltininkas yra valstybės tarnautojas ir neteisėta veika įvykdoma valstybiniame sektoriuje, o taip pat tada, kai veika daroma valstybės tarnautojui prilyginto asmens, dirbančio tokioje srityje, kuri yra susijusi su viešųjų interesų užtikrinimu. Tuo tarpu jeigu valstybės tarnautojui prilyginto asmens veikla nėra susijusi su viešųjų interesų įgyvendinimu, žala viešiesiems interesams gali ir neiškilti. Reikia pažymėti, kad su tam tikromis išlygomis fakultatyviais objektais galima laikyti taip pat ir prieš tai minėtus papildomus objektus (nukentėjusiojo asmenybę, sveikatą, orumą, nuosavybę ir pan.), nes LR BK 228 str. nėra imperatyviai tvirtinta, kad kiekvienu atveju yra pažeidžiamas vienas ir tas pats, konkretus papildomas objektas (objektai). Priklausomai nuo veikos aplinkybių, kinta ir papildomas būtinais objektas (objektai).

Nusikaltimo dalykas - tai konkretūs materialaus pasaulio daiktai, kuriuos veikiant daroma žala teisiniams gėriams ar keliamas tokios žalos grėsmė. Nusikaltimo dalyku gali

⁷⁹ *Cit. op.* 61, p. 165-166.

⁸⁰ *Cit. op.* 53, p. 278.

⁸¹ *Cit. op.* 61, p. 166.

būti labai įvairūs materialūs daiktai: pinigai, drabužiai, automobiliai, medžiai, žvėrys ir pan. Kai kuriuose nusikaltimų sudėtyse dalyką nurodyti neįmanoma.⁸² Iš pirmo žvilgsnio piktnaudžiavimo sudėtis yra priskirtina prie tokių nusikaltimų, kuriuose dalykas nenurodomas. Manytina, kad tai yra įtakota to, jog tarnybos interesų ir viešųjų interesų objektai iš esmės neturi materialios išraiškos realiame pasaulyje. Tačiau negalima pamiršti, kad piktnaudžiaujant gali būti padaroma žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui, kurie laikomi nukentėjusiais asmenimis. Nagrinėjamu nusikaltimu kėsinama taip pat ir į kitus objektus, kurie gali turėti materialią išraišką, pavyzdžiui, gali būti kėsinama į asmens kūną, turtą. Todėl tam tikrais atvejais piktnaudžiavimo dalyku pripažintini ir materialūs objektai, kurie valstybės tarnautojų ar jiems prilygintų asmenų yra tiesiogiai veikiami šiems piktnaudžiaujant.

Taigi rūšiniu piktnaudžiavimo objektu laikytini tarnybos interesai ir viešieji interesai, tiesioginiu pagrindiniu objektu - tarnybos interesai, o papildomais - kiti teisiniai gėriai, kurie gali kisti priklausomai nuo padarytos žalos pobūdžio. Viešieji interesai taip pat vertintini kaip fakultatyvusis LR BK 228 str. objektas, nes į juos kėsinama ne kiekvieną kartą realizuojant piktnaudžiavimo sudėties požymius. Atskirais atvejais konstatuotinas ne tik analizuojamos nusikalstamos veikos objektas, bet ir dalykas.

3.2. Piktnaudžiavimo objektyvieji požymiai

LR BK 228 str. 1 d. yra numatyta valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimą, jeigu dėl to didelės žalos patyrė valstybė, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo. Iš to darytina išvada, kad taikant piktnaudžiavimo normą reikia nustatyti tris būtinuosius požymius: veiką, žalingus padarinius ir priežastinį ryšį tarp veikos ir padarinių.

Piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi pasireiškia tuo, kad valstybės tarnautojas ar jam prilyginamas asmuo veikia kaip kompetentingas asmuo, tačiau iš tikrųjų jo veikla yra nesuderinama su tarnybos interesais, nes ja pažeidžiami pagrindiniai tarnybos principai, konkrečios institucijos, įstaigos ir pan. veiklos tikslai, iškraipoma veiklos esmė, turinys, menkinamas tarnybos prestižas.⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau - LAT) Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose

⁸² *Ibid.*, p. 166-167.

⁸³ *Cit. op.* 13, p. 100.

bylose (LR BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalgoje (toliau - Apžvalga) patikslinama, kad piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi suprantamas kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens savo tarnybinės padėties, įstatymais ir kitais teisės aktais suteiktų teisių, pareigų ir įgaliojimų panaudojimas arba nepanaudojimas priešingai tarnybos interesams.⁸⁴ Svarbu pažymėti, kad sąvoka „piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi“ turėtų būti suprantama tiek siaurąja, tiek plačiąja prasme, t. y. subjektas gali piktnaudžiauti tarnybine padėtimi tiek vykdydamas savo pareigas (veikdamas savo tarnybinės kompetencijos ribose), tiek nevykdydamas tokių pareigų, bet panaudodamas savo tarnybinę padėtį, galimybes, autoritetą.⁸⁵

Baudžiamosios teisės teorijoje taip pat yra išskirta specifinė piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi forma - prisidėjimas prie nusikaltimo, kuris pasireiškia: 1) iš anksto nepažadėtu nusikaltimo (pavyzdžiui, tarnybos pareigų nevykdymo, tarnybos įgaliojimų viršijimo) slėpimu, arba 2) nesudraudimu, t. y. nekliudymu padaryti nusikaltimą, kai buvo galima tai padaryti. Kaltininkas, kuris taip elgiasi, nėra nusikaltimo bendrininkas, tačiau yra susijęs su juo, nes, gerai žinodamas apie daromus nusikaltimus, surašo, patvirtina fiktyvius dokumentus, norėdamas užmaskuoti tarnybos pareigų nevykdymą, nepraneša teisėsaugos institucijoms apie trūkumus, laiku netikrina, nekontroliuoja, neduoda nurodymų sutvarkyti apskaitą, apsaugą ir pan. Toks piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi paprastai išaiškėja tada, kai nusikaltimas, prie kurio prisidedama, jau būna padarytas.⁸⁶

Antroji alternatyvioji LR BK 228 str. veika, tarnybos įgaliojimų viršijimas, pasireiškia tuo, kad valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo atlieka tokius veiksmus, kurie peržengia jo įgaliojimų ribas. Apžvalgoje pabrėžiama, kad paprastai tai būna veiksmai, priklausę kitų institucijų ar įstaigų kompetencijai; veiksmai, kuriems atlikti reikalingas specialus sprendimas ar leidimas; veiksmai, kurie nebuvo būtini ir kuriuos atlikti buvo galima tik įstatyme ar kitame teisės akte nustatytais atvejais; veiksmai, kurie visiškai uždrausti.⁸⁷ Baudžiamosios teisės teorijoje taip pat akcentuojama, jog LR BK 228 str. prasme galima viršyti tik tuos įgaliojimus, kurie priskiriami valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens kompetencijai, dėl to kvalifikuojant tarnybos įgaliojimų viršijimą reikia tiksliai nustatyti asmens teises, įgaliojimus ir jų pobūdį.⁸⁸ Skirtingai nei piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi atveju, valstybės tarnautojų ar jiems prilygintų asmenų veiksmai, nesusiję su tarnybos įgaliojimų, pareigų vykdymu, nors jais ir padaroma LR BK 228 str.

⁸⁴ *Cit. op.* 18.

⁸⁵ ЗДРАВОВОМЫСЛОВ, Б. *Должностные преступления : понятие и квалификация*. Москва, 1975, p. 63-64.

⁸⁶ *Cit. op.* 13, p. 101.

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ *Cit. op.* 13, p. 102.

numatyta žala, negali būti laikomi tarnybos įgaliojimų viršijimu (pavyzdžiui, kai pareigūnas panaudoja ginklą dėl chuliganiškų paskatų ir pan.) ir esant atitinkamų sudėties požymių kvalifikuojami pagal kitus LR BK straipsnius.⁸⁹ LR BK, skirtingai nei 1961 m. BK, nėra *expressis verbis* reikalaujama, kad įgaliojimais būtų *aiškiai* viršijami. Reikia manyti, jog šis pakeitimas yra siejamas su tuo, jog iš esmės įgaliojimais arba viršijami, arba ne, jie negali būti viršijami tik šiek tiek. Iš esmės svarbiausia LR BK prasme yra net ne tai, ar yra užfiksuotas įgaliojimų viršijimo faktas, bet tai, ar dėl tokių veiksmų iškilo padarinių - didelės žalos.

Tam, kad būtų galima patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už piktnaudžiavimą, pakanka nustatyti bent vieną iš dviejų alternatyvių veikų - piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimą. Tokia išvada seka iš lingvistinio šios normos aiškinimo, dėl to nekyla klausimų nei baudžiamosios teisės teorijoje, nei teismų praktikoje. Išanalizuota teismų praktika taip pat leidžia teigti, kad valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo vienos nusikalstamos veikos ribose gali padaryti tiek vieną iš paminėtų alternatyvių veikų, tiek abi.

Pavyzdžiui, vienoje baudžiamojoje byloje du valstybės tarnautojai buvo nuteisti pagal LR BK 228 str. už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi ir įgaliojimų viršijimą, nes jie, siekdami turtinės ar asmeninės naudos nurodė savo pavaldiniams neatlygintinai dirbti vieno iš jų motinai priklausančioje sodyboje, taip pat darbo metu ir po darbo neatlygintinai tarnybiniais automobiliais vežti įvairius krovinius, atlikti įvairius darbus savo valdose. Teismas konstatavo, kad piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi šiuo atveju pasireiškė tuo, kad kaltinamieji pasinaudojo savo pareigų viršenybe jiems pavaldžių asmenų atžvilgiu, o įgaliojimų viršijimas - tuo, jog neteisėtai nurodė savo pavaldiniams dirbti tuos darbus, kurie jie neprivalėjo dirbti, t. y. nurodė daugiau, nei galėjo nurodyti.⁹⁰

Siekiant įrodyti, kad valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo yra kaltas dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ar įgaliojimų viršijimo, reikia tiksliai nustatyti, kokie teisės aktų reikalavimai buvo pažeisti, kokie įgaliojimais asmeniui buvo suteikti. Valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiklos teisėtumą nulemia ne vien tai, kad jis savo veikloje nepažeidė konkretaus draudimo, nurodyto norminiame akte. Ne mažiau svarbu įvertinti, ar jis vadovavosi tarnybos interesais ir principais atlikdamas pareigas, ar neiškreipė savo tarnybinės veiklos turinio. Akivaizdu, kad formalus laikymasis nustatytų taisyklių, reglamentuojančių subjekto tarnybinę veiklą, neeliminuoja galimybės veikti

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. vasario 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-31/2010.

priešingais tarnybai interesais, savo asmeninius interesus iškelti aukščiau už viešuosius.⁹¹ Visos šios aplinkybės lemia tą, jog reikiamos informacijos tenka ieškoti papildomuose, ne baudžiamosios teisės aktuose, taigi LR BK 228 str. dispozicija yra vertinama kaip blanketinė. Tą ne kartą savo nutartyse yra pabrėžęs LAT, nurodydamas, kad visais atvejais būtina išsiaiškinti, kokius teisės aktus, piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi arba viršydamas įgaliojimus, kaltininkas pažeidė.⁹²

Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi gali būti padaromas tiek veikimu, tiek neveikimu. Tuo tarpu įgaliojimu viršijimas - tik veikimu, t. y. aktyviais neteisėtais veiksmais.

Bene svarbiausias požymis, kurio buvimą reikia konstatuoti tiek piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi, tiek įgaliojimų viršijimo atveju - didelės žalos atsiradimo faktas. Su būtinuoju didelės žalos požymiu glaudžiai siejasi ir veikos baigtumo klausimas. Jeigu byloje nebus nustatyta, jog valstybė, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo patyrė didelę žalą, kaltininkui galėtų grėsti nebent drausminė, bet ne baudžiamoji atsakomybė. Apie šį drausminės ir baudžiamosios atsakomybės atribojimą ne kartą yra pasisakęs ir LAT, atkreipdamas dėmesį į tai, jog LR BK 228 straipsnyje numatytas „didelės žalos“ požymis, apibūdinantis nusikalstamos veikos padarinius, yra pagrindinis nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams bei drausminių valstybės tarnautojų pažeidimų atribojimo kriterijus. Valstybės tarnautojas piktnaudžiaudamas visada pažeidžia atitinkamus teisės aktus ir diskredituoja tarnautojo vardą, tačiau ne bet koks pareigūno vardo diskreditavimas gali būti vertinamas kaip didelė žala valstybei.⁹³

LR BK nėra išaiškinta „didelės žalos“ sąvoka - tai vertinamasis požymis, kuris turi būti nustatomas kiekvienos konkrečios bylos atveju. M. Apanavičius, V. Pavilionis, nagrinėdami nusikaltimo sudėties požymius, rašė, kad vertinamieji požymiai aiškinami teisme. Teismas juos išsiaiškina konkrečioje byloje. Taip yra dėl to, kad nei straipsnio dispozicija, nei kitoks teisinis aktas neatskleidžia vertinamojo požymio turinio. Taigi teismas ir turi nustatyti tokio požymio turinį, o po to pasakyti, ar konkrečiu atveju yra tas požymis.⁹⁴ Galutinį žodį šiuo klausimu taria teismas, tačiau iš esmės vertinimas prasideda jau ikiteisminio tyrimo metu, kai ikiteisminio tyrimo pareigūnai turi nustatyti, ar žala

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-660/2007.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-549/2007.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-263/2010.

⁹⁴ APANA VIČIUS, M.; PAVILONIS, V. *Nusikaltimų kvalifikavimo teoriniai pagrindai*. Vilnius, 1980, p. 69.

apskritai buvo padaryta ir ar yra pagrindas laikyti ją didele. Piktnaudžiavimo normos dispozicijoje nedetalizuojama žalos rūšis, todėl galima daryti išvadą, kad turima omenyje ne tik fizinė ar turtinė, bet ir kitokia žala.⁹⁵ Žala taip pat gali būti moralinė, politinė ir kt.⁹⁶ Pažymėtina, jog vartojant tokias sąvokas kaip „kitokia“, „moralinė“, „politinė žala“ iš esmės turima omenyje neturtinė žala. Teismų praktikoje žala taip yra skirstoma tik į turtinę ir neturtinę, todėl toliau darbe bus vartojami būtent tokie žalos apibūdinimai. LAT yra pažymėjęs, kad didelės žalos požymio samprata labai priklauso nuo teismo nuožiūros, tačiau visiškos interpretavimo laisvės, kurios nevaržytų sukauptą teismų praktiką, nėra. Galimybė pritaikyti tokį požymį nukrypstant nuo susiklosčiusio praktinio traktavimo įmanoma tik apžvelgus baudžiamosiose bylose sukauptą patirtį ir išdėsius motyvus, kodėl ši patirtis nėra tinkama konkrečiam atvejui.⁹⁷

Žodis „žala“ dažniausiai visų pirma asocijuojasi su materialiniu nuostoliu⁹⁸. Baudžiamosios teisės moksle piktnaudžiavimo atveju turtinė žala laikytina didele, kai ji viršija 250 MGL dydžio sumą.⁹⁹ Ši 250 MGL riba buvo nustatyta 1961 m. BK 290 str. 4 d., kai kurių baudžiamosios teisės specialistų yra laikoma tinkama taikyti ir šiandien.¹⁰⁰ Tačiau kai kurie autoriai kritikuoja būtent tokios ribos nustatymą, teigdami, kad ji yra per didelė.¹⁰¹ Svarbu pažymėti, jog LR BK yra įtvirtinta ir kitokia didelės materialios žalos riba - 150 MGL (BK 212 str. 1 d.). Autorės nuomone, šis nemažas skirtumas yra niekuo nepagrįstas, nes yra kalbama iš esmės apie tą pačią sąvoką. Žinoma, pats orientacinis kriterijus turtinei žalai pamatuoti yra iš esmės labiau teigiamas nei neigiamas dalykas, nes padeda formuoti vieningą teismų praktiką, skirtingose bylose panašias aplinkybes vertinti pagal vienodus kriterijus, tačiau vien tik šiuo kriterijumi apsiriboti negalima. Tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek teismų praktikoje rekomenduojama atsižvelgti ir į kitas aplinkybes. Baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, kad sprendžiant klausimą, ar turtinė žala yra didelė, atsižvelgiama ne tik į žalos pinigines išraiškos dydį, bet ir į tai, kiek ji reikšminga tokią žalą patyrusiam asmeniui.¹⁰² Kitaip tariant, turi būti atsižvelgiama į nukentėjusiojo turtinę padėtį. Taip pat būtina įvertinti nukentėjusiųjų

⁹⁵ *Cit. op.* 63, p. 276.

⁹⁶ *Cit. op.* 13, p. 103.

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-638/2005.

⁹⁸ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.lki.lt/dlkz/>>.

⁹⁹ *Cit. op.* 10, p. 103.

¹⁰⁰ GIRDENIS, T. Didelės žalos darymas valstybei, tarptautinei viešėjai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo sudėties požymis. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 7(85), p. 105.

¹⁰¹ *Cit. op.* 3, p. 95.

¹⁰² *Cit. op.* 13, p. 103.

skaičių byloje.¹⁰³ Turtinė žala laikytina ir negauta nauda ar negautos pajamos, kurios būtų gautos, jei nebūtų buvę neteisėtų kaltininko veiksmų (ar neveikimo).¹⁰⁴

Neturtinė žala piktnaudžiavimo atveju gali pasireikšti labai įvairiai. Dažniau tai žala įstaigos ar net valstybės įvaizdžiui ar autoritetui, žmonių pasitikėjimo tam tikromis institucijomis praradimas, korupcijos santykiuose su tam tikra institucija skatinimas ir panašiai.¹⁰⁵ Neturtinės žalos sąvoka pateikiama ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹⁰⁶ (toliau - CK) 6.250 str. 1 d. : neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Labai dažnai bylose yra konstatuojama neturtinė žala, padaryta valstybei, o tiksliau - valstybės autoritetui, atskirų valstybinių institucijų prestižui, įvaizdžiui visuomenėje. Nors įstatymas nenumato universalių taisyklių, kuriomis vadovaujantis būtų galima nustatyti, ar atsiradusi neturtinė žala yra didelė, tam tikrus orientacinius kriterijus, rekomendacijas bando nustatyti teismų praktika. Neturtinio pobūdžio žala paprastai pripažįstama didele, jeigu ji patiriama dėl Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimo arba piktnaudžiaujant tarnyba dar ir dėl kitos nusikalstamos veikos padarymo. Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimas, valstybės tarnybos autoriteto sumenkinimas ar kiti esmingai žalingi padariniai paprastai pripažįstami didele žala ne tik tarnybai ar asmeniui, bet ir valstybei.¹⁰⁷ Piktnaudžiaujant dažnai pažeidžiamos Konstitucijoje įtvirtintas asmens kūno, nuosavybės neliečiamumas, taip pat gali būti pažeista teisė į gyvybę, rinkimų teisė, būsto neliečiamumas ir kita.

Turint omenyje vienos iš neturtinės žalos pasireiškimo formų, fizinės žalos, pobūdį, darytina išvada, kad tokios rūšies žala gali būti padaroma tik fiziniam asmeniui, tačiau ne visada bus įtakota tik smurtinių valstybės tarnautojo ar prilyginto asmens veiksmų. Priimti tam tikri neteisėti sprendimai taip pat gali turėti įtakos, pavyzdžiui, asmens sveikatai.

Apkaltinamuoju nuosprendžiu motyvuotai konstatuota, kad A. P. ir J. Z., būdami Vilniaus m. VPK VP patrulių rinktinės 6 kuopos patuliai, piktnaudžiavo tarnybine padėtimi, t. y. pažeisdami Policijos patrulių veiklos instrukcijos 132.4 punkto reikalavimus laiku nesuteikė medicinos pagalbos kairės rankos plaštaką susižalojusiam P. M., ir viršijo įgaliojimus, t. y. peržengdami

¹⁰³ GIRDENIS, T. Didelės žalos darymas valstybei, tarptautinei viešėjai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo sudėties požymis. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 7(85), p. 105.

¹⁰⁴ *Cit. op.* 13, p. 103.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-355/2009.

¹⁰⁶ *Žin.*, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-421/2008.

*Policijos veiklos įstatymo 23 straipsnio 1, 2 dalimis, 24 straipsnio 1 dalies 1, 2 punktais, Policijos patrulių veiklos instrukcijos 123 punktu suteiktų įgaliojimų ribas be jokio būtinumo panaudojo fizinį smurtą prieš P. M. ir nepilnametį A. T.*¹⁰⁸

Neturtinės žalos ypatumas yra tai, jog tam tikrais atvejais ji yra labai abstrakti, neapčiuopiama. Tai ypač aktualu, kai byloje yra kalbama apie žalą, padarytą valstybei, ir yra konstatuojama, jog piktnaudžiaudamas kaltininkas sumenkino valstybės institucijos autoritetą ir prestižą, diskreditavo valstybės tarnautojo vardą, pakirto piliečių pasitikėjimą tam tikra valstybės institucija ir pan. Kaltininkui padarius žalą fiziniam asmeniui, pavyzdžiui, sutrikdžius fizinio asmens sveikatą, padarius žalą jo nuosavybei, dėl žalos konstatavimo kyla mažiau klausimų, nes paprastai tokia žala yra pagrindžiama specialisto išvadomis, liudytojų parodymais, kitais baudžiamojoje byloje surinktais įrodymais, o taip pat yra pamatuojama, t. y. galima pamatyti, jog fizinis asmuo (nukentėjęsysis) yra patyręs valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens fizinį smurtą arba jam nuosavybės teise nebepriklauso konkreti pinigų suma. Problemą galima išvelgti tame, jog, atrodytų, užtenka vien tik konstatuoti faktą, jog buvo padaryta neturtinė žala valstybei, kad tokie veiksmai tuo pačiu būtų pripažinti didele žala. Tokiu atveju turime praktiškai išankstinę didelės žalos prezumpciją. Manytina, jog greičiausiai dėl šios priežasties atskirais atvejais teismai patirtą neturtinę žalą vertina pernelyg paviršutiniškai, formaliai, kas savo ruožtu lemia vertinimo klaidas.

*Pavyzdžiui, vienoje byloje valstybės tarnautojas - policijos patrulis buvo kaltinamas tuo, kad nustatyta tvarka neįformino autoavarijos, padaryto kelių eismo taisyklių pažeidimo dokumentų ir pagal kompetenciją nepritaikė administracinio poveikio priemonių, t. y. įvykio kaltininkui nesurašė administracinio teisės pažeidimo protokolo už padarytus pažeidimus. Pareigūnas šių privalomų veiksmų neatliko, nes eismo įvykio dalyviai susitarė dėl žalos atlyginimo, vienas kitam pretenzijų neturėjo, pareigūno veiksmai jų akyse neatrodė kaip piktnaudžiavimas tarnyba ir valstybės tarnautojo vardo diskreditavimas. Pirmosios instancijos teismas priėmė išteisinamąjį nuosprendį, o apeliacinės instancijos teismas pareigūną nuteisė, nustatęs, jog buvo padaryta didelė žala valstybei, sumenkinti valstybės institucijos – PK funkcijos ir veiklos principai, diskredituotas valstybės tarnautojo ir policijos pareigūno vardas. Kasacinės instancijos teismas pritarė pirmosios instancijos teismui, pabrėždamas, kad neturtinė žala valstybei iš tikrųjų buvo padaryta, tačiau įvertinus visas bylos aplinkybes, ji nėra laikoma didele, todėl asmuo negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už piktnaudžiavimą tarnyba.*¹⁰⁹

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gegužės 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-164/2009.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-568/2007.

Toks skirtingas tos pačios situacijos vertinimas skirtinguose teismuose, patvirtina teiginį, kad didelė žala yra toks vertinamasi požymis, kurio supratimas labai priklauso nuo normos taikytojo,¹¹⁰ todėl labai svarbu yra kiekvieną atvejį vertinti individualiai, tačiau tuo pat metu neatsiejamai nuo kitų atvejų, siekiant priimti teisingiausią sprendimą.

Trečias būtinasis piktnaudžiavimo tarnyba požymis - priežastinis ryšys tarp padarytos veikos ir padarinių, t. y. didelės žalos atsiradimo. Baudžiamosios teisės teorijoje priežastinis ryšys yra skirstomas į būtinąjį ir atsitiktinį, tiesioginį ir sudėtingą. Baudžiamąją teisinę reikšmę turi tik būtinasis priežastinis ryšys - kai tam tikromis sąlygomis dominanti veika visada ar bent jau paprastai (daugeliu atvejų) sukelia tam tikrus pavojingus padarinius.¹¹¹ Piktnaudžiavimo atveju reikia nustatyti, kad būtent valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens neteisėti veiksmai sukėlė padarius - didelę žalą valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui, todėl galima konstatuoti, jog būtinas yra tiesioginio būtinąjo priežastinio ryšio egzistavimas. Kaip rodo teismų praktika, priežastinis ryšys, palyginus su, pavyzdžiui, didelės žalos požymiu, nekelia daug klausimų, todėl jam yra skiriamas mažesnis dėmesys apsiribojant vien pabrėžimu, kad toks ryšys yra privalomas, o taip pat priminimu, kad teismas visada privalo motyvuoti, kodėl, jo manymu, priežastinis ryšys buvo arba kodėl jo negalima konstatuoti.

Tiek piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, tiek įgaliojimų viršijimas gali būti padaromi nebūtinai kaltininko tarnybos vietoje. Neteisėti veiksmai, užtraukiantys LR BK 228 str. taikymą, gali būti padaromi ir ne subjekto darbo vietoje, o kitoje valstybės ar savivaldybės institucijoje, įstaigoje ir pan. Kaltininkas, pasinaudodamas savo tarnybine padėtimi, tarnybiniais kontaktais ir autoritetu, gali daryti poveikį kitiems asmenims, kad šie atliktų veiksmus, už kuriuos baudžiamoji atsakomybė numatyta komentuojamame ar kituose LR BK straipsniuose.¹¹² Piktnaudžiavimo kvalifikavimui neturi įtakos veikos padarymo laikas, priemonės, įrankiai, tačiau į šiuos požymius gali būti atsižvelgiamas individualizuojant bausmes.

Kadangi nepriklausomai nuo taikomos straipsnio dalies maksimali taikytina laisvės atėmimo bausmė neviršija 6 m., piktnaudžiavimas yra priskirtinas apysunkiems (LR BK 11 str. 4 d.), kas savo ruožtu reiškia, jog asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn tik už baigtą nusikaltimą arba už pasikėsinimą padaryti šią nusikalstamą veiką, bet ne už rengimąsi (LR BK 21 str. 1 d.). Nusikaltimas laikomas baigtu, kai kaltininko padarytoje veikoje yra visi LR BK ypatingosios dalies straipsnio aprašytos

¹¹⁰ *Cit. op.* 2, p. 95.

¹¹¹ *Cit. op.* 63, p. 290-291.

¹¹² *Cit. op.* 13, p. 101.

nusikaltimo sudėties požymiai.¹¹³ Kadangi piktnaudžiavimas yra materialus nusikaltimas, tam, kad būtų galima laikyti, jog nusikaltimas yra baigtas, būtina yra, kad atsirastų padariniai - didelė žala. Iš esmės tokiu trumpu teiginiu, t. y. kad nusikaltimas yra baigtas nuo didelės žalos atsiradimo, apsiriboja piktnaudžiavimo baigtumo klausimo nagrinėjimas baudžiamosios teisės teorijoje. Nesant įstatymo imperatyviai nustatytos ribos, nuo kada yra laikoma, kad padaryta žala yra didelė, galimos ir tokios situacijos, kai veika bus laikoma baigta nukentėjusiam patyrus minimalią turtinę žalą (jei laikysimės tuos nuomonės, kad nustatant žalos dydį reikia atsižvelgti ne tik į formalų jos dydį, bet visų pirma į tai, kiek ji reikšminga konkrečiam asmeniui). Didelei žalai pasireiškiant nematerialia forma, o tam tikrais atvejais ir materialia, veika iš esmės turi būti laikoma baigta jau nuo pat neteisėtų veiksmų atlikimo pradžios, kadangi jau tada yra pažeidžiamos saugomos vertybės, pavyzdžiui, normalus valstybės institucijos funkcionavimas, autoritetas, viešieji interesai ir pan. Todėl piktnaudžiavimas yra kiek labiau specifinė materialiai nusikalstama veika, nes neretai negalima konstatuoti, jog tam tikru konkrečiai nustatytu momentu atsirado veikos padarinys, skirtingai nei, pavyzdžiui, nužudymo ar sveikatos sutrikdymo atveju. Autorės nuomone, ta aplinkybė, jog didelė žala gali atsirasti jau sulig piktnaudžiavimo požymių realizavimu, nepaneigia šios veikos materialaus pobūdžio. Taip pat nepaneigia būtinybės kiekvienu atveju konstatuoti, jog didelė žala iš tikrųjų buvo padaryta.

Veiką reikia laikyti baigtu nusikaltimu, o ne pasikėsiniu ir tada, kai žalingos pasekmės atsiranda ne tuojau pat po jos padarymo, o tik praėjus tam tikram laiko tarpui, jeigu šios pasekmės yra betarpiškai sukeltos kaip tik tos veikos.¹¹⁴ Piktnaudžiavimo atveju pasekmės irgi gali atsirasti ne iškart realizuojant (realizavus) veikos požymius, bet vėliau. Tai aktualu kalbant, pavyzdžiui, apie turtinę žalą, kai subjekto neteisėti veiksmai, sprendimai nulemia, jog asmuo negauna pelno, praranda pinigines lėšas praėjus trumpesniam ar ilgesniam laikui po veikos padarymo. Dažniausiai pasikėsinimas skiriasi nuo baigto nusikaltimo vien tam tikrų pasekmių nebuvimu, tačiau kartais jie gali skirtis dar ir tuo, kad kaltininkas atlieka ne visus veiksmus, kuriuos jis ketino atlikti savo nusikalstamo sumanymo įgyvendinimui.¹¹⁵ Taigi valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui savo neteisėtais veiksmais neįtakojus didelės žalos atsiradimo, tokie veiksmai gali būti vertinami kaip pasikėsinimas padaryti piktnaudžiavimą. Tai leidžia daryti išvadą, jog ta aplinkybė, jog nebuvo nustatyta didelė žala, nebūtinai turi įtakoti sprendimą vertinti subjekto veiksmus tik kaip drausminį nusižengimą, bet gali būti kvalifikuotas

¹¹³ KLIMKA, A. *Nusikaltimo padarymo stadijos*. Vilnius, 1968, p. 7.

¹¹⁴ *Ibid.*, p. 10.

¹¹⁵ *Ibid.*, p. 17.

pasikėsėjimas padaryti nusikalstamą veiką, jei būtų įrodyta, jog subjektas norėjo savo veiksmais sukelti didelę žalą. Svarbu paminėti, kad tarp autorės nagrinėtų teismų praktikos pavyzdžių nebuvo nė vienos baudžiamosios bylos, kurioje būtų konstatuotas pasikėsėjimas piktnaudžiauti tarnybine padėtimi ar viršyti įgaliojimus, visais atvejais veika buvo laikoma baigtu nusikaltimu.

Atlikus visų objektyviųjų piktnaudžiavimo požymių analizę, galima apibendrinti, jog piktnaudžiavimas pasireiškia dvejomis alternatyviomis veikomis - piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi ir įgaliojimų viršijimu, kurios yra tiesioginiame priežastiniams ryšyje su atsiradusiais žalingais padariniais - didele žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui. Didelės žalos požymis yra tiesiogiai susijęs su piktnaudžiavimo baigtumo vertinimu, todėl kiekvienu atveju būtina nustatyti, ar buvo siekta padaryti didelės žalos, ar tokia žala atsirado.

3.3. Piktnaudžiavimo subjektas

Piktnaudžiavimo subjekto apibrėžimas pateikiamas LR BK 230 str. Šios nusikalstamos veikos subjektas yra specialusis, kas lemia tam tikrą piktnaudžiavimo specifiką, nes didesnei daliai kitų LR BK reglamentuotų veikų specialusis subjektas nėra būdingas. Baudžiamosios teisės teorijoje specialusis nusikaltimo subjektas - tai fizinis asmuo, kuris, be pagrindinių požymių (amžiaus ir pakaltinamumo), turi papildomus, būtinus konkrečiai nusikaltimo sudėčiai požymius, numatytus LR BK Specialiosios dalies straipsnių dispozicijose.¹¹⁶ Specialiojo nusikaltimo subjekto požymiai yra klasifikuojami į kelias grupes. Aptariant piktnaudžiavimo subjektą, svarbi yra ne tik klasifikacija pagal subjekto socialinį vaidmenį (pareigybė, profesija, veiklos pobūdis), bet ir pagal subjekto teisinę padėtį (pavyzdžiui, pilietybė), fizines savybes (pavyzdžiui, amžius).¹¹⁷

LR BK 228 str. nėra reglamentuota, kad kaltininkas už piktnaudžiavimą atsako tik nuo tam tikro amžiaus, taip pat remiantis LR BK 13 str. 2 d. piktnaudžiavimas nėra tokia nusikalstama veika, už kurią baudžiamoji atsakomybė gresia nuo 14 metų, todėl galėtų būti daroma išvada, kad turi būti taikoma bendroji taisyklė, įtvirtinta LR BK 13 str. 1 d., t. y. kad atsako asmuo, kuriam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję 16 metų. Tokios pat pozicijos laikosi LR BK Specialiosios dalies komentaro autoriai, trumpai konstatuodami, kad LR BK 228 str. numatytų nusikaltimų subjektu gali būti fizinis asmuo, kuris, be bendrųjų požymių (pakaltinamumas, sulaukęs 16 metų),

¹¹⁶ *Cit. op.* 61, p. 194.

¹¹⁷ *Ibid.*, p. 195.

atitinka ir LR BK 230 str. nurodytus specialiuosius požymius.¹¹⁸ Tuo tarpu LR BK Bendrosios dalies komentare išskiriami keli atvejai, kai asmuo atsako ne nuo 16 metų, ir vienas jų yra siejamas su specifine veikla: asmens galėjimas būti nusikaltimo subjektu siejamas su tam tikra įstatymų nustatyta pareiga, kurios atsiradimą lemia tai, kad asmuo turi būti sulaukęs daugiau nei aštuoniolika metų.¹¹⁹ Pažymėtina, kad pagal atskirus įstatymus asmuo gali būti priimtas dirbti valstybės tarnyboje tik sulaukęs pilnametystės, t. y. nuo 18 metų. Tokį reikalavimą randame, pavyzdžiui, VTĮ 9 str. 1 d. 3 p., Vidaus tarnybos statuto¹²⁰ 6 str. 1 d. 2 p. Pagal Prezidento rinkimų¹²¹, Seimo rinkimų¹²², Savivaldybių tarybų rinkimų¹²³ įstatymus politikai turi būti sukakę tam tikrą amžių, viršijantį 18 metų. Kituose įstatymuose (pavyzdžiui, Seimo kontrolierių įstatyme¹²⁴, Teismų įstatyme¹²⁵) konkretus amžiaus cenzas nėra nurodomas, tačiau jis yra numanomas pagal kitus kriterijus - aukštojo išsilavinimo, konkretaus minimalaus darbo stažo reikalavimus, kas suponuoja, jog asmuo irgi iš esmės visada bus mažiausiai pilnametis. Nagrinėjant teismų praktiką autorei nepavyko rasti tokių bylų, kuriose baudžiamojon atsakomybėn už piktnaudžiavimą būtų patrauktas nepilnametis asmuo. Subjekto amžiaus klausimas galbūt yra aktualesnis kalbant apie darbą privačiose juridiniuose asmenyse, kuriuose asmenys gali įsidarbinti dar nesulaukę pilnametystės, nes pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso¹²⁶ (toliau - DK) 13 str. 2 d. visiškas darbinis teisnumas ir veiknumas, su tam tikromis išimtimis, atsiranda asmeniui, sukakusiam 16 metų

Autoriai, plačiau nagrinėję piktnaudžiavimo subjekto amžiaus problematiką savo moksliniuose darbuose, prieina prie išvados, kad pirmenybė turi būti taikoma LR BK numatytam minimaliam kaltininko amžiui ir valstybės tarnautojai ar jiems prilyginti asmenys gali atsakyti nuo 16 metų. Antai A. Čaikovskio teigimu valstybės politiko ar valstybės tarnautojo pareigas užėmęs panaudodamas apgaulę dėl savo amžiaus, negali išvengti atsakomybės tuo pagrindu, kad eidamas pareigas neatitiko Konstitucijos, VTĮ ar kito teisės akto keliamo reikalavimo dėl šiomis pareigomis užimti būtino didesnio amžiaus.¹²⁷ Šis autorius mini paties subjekto panaudotą apgaulę, tačiau manytina, kad aukščiau paminėtą situaciją galėtų įtakoti ne tik valstybės tarnautojo ar jam prilyginto

¹¹⁸ *Cit. op.* 13, p. 104-105.

¹¹⁹ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, 2004, p. 101.

¹²⁰ Žin., 2003, Nr. 42-1927.

¹²¹ Žin., 1993, Nr. 2-29; Žin., 2008, Nr. 71-2721.

¹²² Žin., 1992, Nr. 22-635; Žin., 2000, Nr. 59-1760.

¹²³ Žin., 1994, Nr. 53-996; Žin., 2010, Nr. 86-4523.

¹²⁴ Žin., 1998, Nr. 110-3024; Žin., 2004, Nr. 170-6238.

¹²⁵ Žin., 1994, Nr. 46-851; Žin., 2002, Nr. 17-649.

¹²⁶ Žin., 2002, Nr. 64-2569.

¹²⁷ *Cit. op.* 67, p. 154.

asmens neteisėti veiksmai, tačiau ir tų asmenų, kurie jį priima į darbą, tyčiniai arba neatsargūs veiksmai. Tuo tarpu L. Pakštaitis akcentuoja jau minėtą aplinkybę, jog kadangi asmenims nedraudžiamas dirbti iki pilnametystės, galima daryti prielaidą, kad nevalstybinėse institucijose dirbantys asmenys gali būti nesulaukę pilnametystės. Todėl galima teigti, kad nusikalstamos veikos valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjekto amžius yra 16 metų.¹²⁸

Minėta, jog baudžiamosios teisės teorijoje specialiojo nusikaltimo subjekto požymiai yra klasifikuojami taip pat ir pagal subjekto teisinę padėtį, pavyzdžiui, pilietybę. Subjekto pilietybės klausimas yra labai panašus į subjekto amžiaus klausimą, nes atskiruose įstatymuose asmenims, norintiems dirbti valstybės tarnyboje, yra įtvirtintas imperatyvus reikalavimas turėti Lietuvos Respublikos pilietybę. Taigi galėtų kilti analogiškas klausimas dėl patraukimo baudžiamojon atsakomybėn tokio valstybės tarnautojo, kuris dėl padarytos klaidos arba apgaulės dirbtų valstybės tarnyboje neturėdamas Lietuvos Respublikos pilietybės.

Apibendrinant būtų tikslinga pažymėti, jog diskusija dėl paminėtų požymių yra labiau teorinė ir, autorės nuomone, neturi labai didelės reikšmės praktikoje, kadangi griežtas valstybės tarnybos santykių, priėmimo į valstybės tarnybą reglamentavimas, leidžia užtikrinti, kad į tokio pobūdžio tarnybą būtų priimami tik asmenys, atitinkantys visus pagrindinius reikalavimus, taip pat atitinkamo amžiaus, pilietybės. Todėl teismams, taikantiems įstatymus, tikėtina, neteks susidurti su tokia situacija, kai baudžiamojon atsakomybėn bus traukiamas jaunesnis nei 18 m. valstybės tarnautojas, nors negalima visiškai paneigti, kad tokia tikimybė egzistuoja. Taip pat galima daryti išvadą, kad neatitikimas tarp subjekto, dirbančio valstybės tarnyboje ir subjekto, dirbančio privačiame juridiniame asmenyje minimalios amžiaus ribos, yra įtakotas to, jog 2000 m. nusikaltimai iš valstybinio ir privataus sektorių buvo sujungti į vieną LR BK skyrių. Tai lėmė reikalavimą nustatyti vieną minimalią amžiaus ribą visų nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektams, kas dabar kelia diskusinių klausimų baudžiamosios teisės teorijoje.

Kitas pagrindinis, būtinasis piktnaudžiavimo subjekto požymis, dėl kurio šios nusikalstamos veikos nagrinėjimo kontekste nekyla jokių papildomų neaiškumų, - subjekto pakaltinamumas. LR BK nėra *expressis verbis* išaiškinta pakaltinamumo sąvoka, tačiau ji yra išvedama iš LR BK 17 str. 1 d. numatytos nepakaltinamumo sampratos. Taigi pakaltinamumas - tai fizinio asmens sugebėjimas suvokti savo veiksmų esmę ir juos

¹²⁸ *Cit. op.* 75, p. 100-101.

valdyti.¹²⁹ Pakaltinamumas ir nepakaltinamumas nustatomas dėl konkrečios baudžiamuoju įstatymu uždraustos veikos ir gali būti tik tos veikos darymo metu.¹³⁰ Pagal baudžiamąjį įstatymą už piktnaudžiavimą atsako ir ribotai pakaltinamas asmuo, t. y. toks asmuo, kuris darydamas LR BK uždraustą veiką dėl psichikos sutrikimo, kuris nėra pakankamas pagrindas pripažinti jį nepakaltinamu, negalėjo visiškai suvokti pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų (LR BK 18 str. 1 d.).

Be amžiaus ir pakaltinamumo, piktnaudžiavimo subjektas turi turėti dar vieną būtinąjį specialųjį požymį - statusą, t. y. turi atitikti bent vieną iš žemiau pateikiamų reikalavimų: 1) būti valstybės tarnautoju; 2) būti valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu.

Svarbu yra akcentuoti, kad asmuo gali būti pripažintas nusikalstamos veikos subjektu tik pagal vieną LR BK 230 str. dalį, t. y. jis gali būti laikomas arba valstybės tarnautoju, arba valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, bet ne abiem vienu metu.

LR BK 230 str. 1 d. yra apibrėžta, kas pagal LR BK yra laikomas valstybės tarnautoju - tai asmenys, dirbantys valstybės tarnyboje, - valstybės politikai, viešojo administravimo valstybės tarnautojai pagal VTĮ bei kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas. Taigi jau vien atidus pacituotos teisės normos perskaitymas, apibrėžimo gramatinė formuluotė („bei kiti asmenys“) leidžia iš karto pastebėti, jog valstybės tarnautojo sąvoka LR BK 230 str. 1 d. prasme yra platesnė nei VTĮ prasme. Kitaip tariant, valstybės tarnautojai pagal VTĮ yra tik viena iš valstybės tarnautojų pagal LR BK 230 str. 1 d. rūšių.¹³¹ Tam, kad būtų galima nustatyti, ar asmuo gali būti laikomas valstybės tarnautoju ar jam prilygintu asmeniui, būtina yra vadovautis ne tik LR BK 230 str. pateiktais paaiškinimais, bet ir kitais teisės aktais, kuriuose apibrėžiamas asmens statusas, įgaliojimai ir pan.

Pažymėtina, kad baudžiamosios teisės specialistai, nagrinėję piktnaudžiavimo subjekto problematiką, pastebi, jog LR BK 230 str. 1 d. įtvirtinta valstybės tarnautojo definicijos sandara yra labai paini,¹³² vietomis prieštaringa, tobulintina.¹³³ Pavyzdžiui, nors LR BK 230 str. 1 d. nukreipia į VTĮ, viešojo administravimo valstybės tarnautojų sąvokos turinio aktuali šio įstatymo redakcija nepateikia - ją randame tik senojoje VTĮ redakcijoje: viešojo administravimo valstybės tarnautojas - valstybės tarnautojas,

¹²⁹ *Cit. op.* 119, p. 113.

¹³⁰ *Ibid.*, p. 115.

¹³¹ *Cit. op.* 13, p. 117.

¹³² GRUODYTĖ, E. Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 7(85), p. 88.

¹³³ *Cit. op.* 124, p. 175.

dirbantis valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje ir atliekantis įstatymų ir jų pagrindu priimtų teisės aktų nustatytas viešojo administravimo funkcijas. Dabartinėje VTĮ redakcijoje randame tik valstybės tarnautojo apibrėžimą: valstybės tarnautojas – fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis VTĮ nurodytą viešojo administravimo veiklą. Kitaip tariant, valstybės tarnautojas yra tas asmuo, kuris įgyvendina tam tikros valstybės valdymo srities politiką ar užtikrina jos įgyvendinimo koordinavimą, koordinuoja tam tikros valstybės valdymo srities įstaigų veiklą, valdo, paskirsto finansinius išteklius ir kontroliuoja jų panaudojimą, atlieka auditą, priima ir įgyvendina teisės aktus, valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų sprendimus viešojo administravimo srityje, rengia ar koordinuoja teisės aktų, sutarčių ar programų projektus ir teikia dėl jų išvadas, valdo personalą arba turi viešojo administravimo įgaliojimus nepavaldžių asmenų atžvilgiu. A. Čaikovski, E. Gruodytė, L. Pakštaitis savo moksliniuose darbuose pastebi šį neatitikimą tarp LR BK 230 str. 1 d. minimo apibrėžimo „viešojo administravimo valstybės tarnautojai“ ir aktualiame VTĮ redakcijoje pateikiamos valstybės tarnautojo sampratos. E. Gruodytė ir A. Čaikovski pateikia pasiūlymų, kaip reikėtų tobulinti valstybės tarnautojo pagal LR BK 230 str. 1 d. apibrėžimą. A. Čaikovski nurodo, jog pagal šiuo metu galiojantį VTĮ valstybės tarnyba būtinai turi būti susijusi su kokia nors viešojo administravimo veikla, įskaitant viešąjį administravimą vidaus administravimo srityje ar veiklą turint viešojo administravimo įgaliojimus nepavaldžių asmenų atžvilgiu. Autorius padaro išvadą, kad siekiant suderinti LR BK nuostatas su VTĮ nuostatomis ir pašalinti tam tikrą tarp jų susiklosčiusią koliziją, būtina patikslinti LR BK 230 str. 1 d. - išbraukti netekusius prasmės žodžius „viešojo administravimo“.¹³⁴ Ta faktą, jog pagal VTĮ valstybės tarnautojais laikomi tik tokie asmenys, kurie eidami pareigas valstybės tarnyboje, atlieka viešojo administravimo veiklą, akcentuoja ir E. Gruodytė, siūlydama aiškumo dėlei LR BK 230 str. 1 d. nurodyti, kad valstybės tarnautojais yra laikomi fiziniai asmenys, einantys pareigas valstybės tarnyboje, t. y. palikti specialiaame įstatyme pateiktą apibrėžimą.¹³⁵

Taip pat valstybės tarnautojų apibrėžime minimi „kiti asmenys, dirbantys valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose“. Valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis yra laikomos atstovaujamosios, valstybės vadovo, vykdomosios, teisminės valdžios institucijos, teisėsaugos institucijos ir įstaigos, auditą, kontrolę (priežiūrą) atliekančios institucijos ir įstaigos, kitos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos,

¹³⁴ *Cit. op.* 17, p. 175.

¹³⁵ *Cit. op.* 132, p. 89.

kurios finansuojamos iš valstybės ar savivaldybių biudžetų bei valstybės pinigų fondų ir kurioms VAI nustatyta tvarka yra suteikti viešojo administravimo įgaliojimai. LR BK 230 str. 1 d. papildomai yra išskiriamos teisminės, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintos institucijos, nors, kaip matyti iš pacituotos VTĮ 2 str. 4 d., visos šios papildomai akcentuotos institucijos įeina į valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų sampratą. Ši perteklinį vardijimą kritikuoja A. Čaikovski, teigdamas, kad žodžių „kiti asmenys, dirbantys valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose“ visiškai pakanka, o konkrečių šių institucijų (bei įstaigų) rūšių vardijimas LR BK 230 tr. 1 d. iš esmės yra perteklinis (kazuistiškas), be to, neišsamus ir nevienareikšmiškas.¹³⁶ Autorės nuomone, šis papildomas teisminių, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintų institucijų išvardijimas LR BK 230 str. 1 d. galėtų būti vertinamas kaip įstatymų leidėjo noras išskirti šias institucijas kaip prioritetingas, turinčias didelę įtaką formuojant valstybinių institucijų autoritetą, pasitikėjimą visuomenėje.

Kita būtina sąlyga valstybės tarnautojui - valdžios atstovo funkcijų atlikimas arba administracinių įgaliojimų turėjimas. Nusikaltimų valstybės tarnybai, reglamentuotų 1961 m. BK, komentaro autorius K. Jovaišas valdžios atstovais įvardino asmenis, kurie turi teisę ir pareigą jiems suteiktų įgaliojimų ribose duoti įsakymus, nurodymus, išleisti nutarimus, potvarkius, priimti kitus sprendimus, privalomus įstaigoms, įmonėms, organizacijoms, nepriklausomai nuo jų žinybinės priklausomybės ir pavaldumo. Be to, valdiniai įgaliojimai, esant reikalui, gali būti vykdomi prievartos priemonėmis.¹³⁷ Panašus apibrėžimas pateiktas kitame šaltinyje: asmenys, atliekantys valdžios atstovo funkcijas, - tai asmenys, kurie turi teisę ir pareigą duoti privalomus įsakymus, nurodymus tiek savo pavaldiniams, su kuriais jie susiję tarnybiniais ryšiais, tiek ir kitiems asmenims, su kuriais jie tokiais ryšiais nesusiję. Tokiais asmenimis laikomi teisėjai, prokurorai, policijos, muitinės, mokesčių inspekcijos, valstybės kontrolės ir pan. pareigūnai.¹³⁸ Vykdančiais valdžios atstovo funkcijas taip pat laikomi valstybės politikai (Seimo nariai, Respublikos Prezidentas, Vyriausybės nariai, Savivaldybių tarybų nariai).¹³⁹

Administraciniai įgaliojimų išaiškinimo įstatymai nepateikia. Baudžiamosios teisės teorijoje akcentuojama, kad šis sąvoka iki šiol apibrėžiama kaip galimybė duoti nurodymus pagal pareigas pavaldiems asmenims ar darbo santykių prasme pavaldiems

¹³⁶ *Cit. op.* 17, p. 177.

¹³⁷ *Cit. op.* 51, p. 72.

¹³⁸ ABRAMAVIČIUS, A.; MICKEVIČIUS, D.; ŠVEDAS, G. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Vilnius, 2005, p. 167.

¹³⁹ *Cit. op.* 13, p. 129.

asmenims.¹⁴⁰ Kitame šaltinyje pateikiama daug platesnė administracinių įgaliojimų samprata - nurodoma, kad minėti įgaliojimai turėtų būti aiškinami kaip tokie asmenų įgaliojimai, kurie susiję su tam tikros valstybės valdymo srities politikos įgyvendinimu.¹⁴¹

Administracinių įgaliojimų turinys aiškinamas pasitelkiant viešojo administravimo ir vidaus administravimo apibrėžimus, įtvirtintus VAI. Pagal šį įstatymą viešasis administravimas – tai įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems teisės aktams įgyvendinti: administracinių sprendimų priėmimas, įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolė, įstatymų nustatytų administracinių paslaugų teikimas, viešųjų paslaugų teikimo administravimas ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimas. Vidaus administravimas – veikla, kuria užtikrinamas viešojo administravimo subjekto savarankiškas funkcionavimas (struktūros tvarkymas, dokumentų, personalo, turimų materialinių ir finansinių išteklių valdymas), kad jis galėtų atlikti viešąjį administravimą. Iš to, kas pacituota, seka, jog vidaus administravimas yra laikomas viešojo administravimo dalimi. Baudžiamosios teisės teorijoje šiuo metu laikomasi nuomonės, kad viešojo administravimo būtinais požymis nėra turėjimas įgaliojimų duoti privalomus nurodymus pagal tarnybą pavaldiems ar nepavaldiems asmenims.¹⁴² Siūloma administracinius įgaliojimus LR BK 230 str. 1 d. prasme aiškinti dvejopai: 1) kaip vidaus administravimo įgaliojimus, įskaitant administracinius įgaliojimus pavaldiems asmenims; 2) kaip viešojo administravimo įgaliojimus neturint administracinių įgaliojimų nepavaldiems asmenims (t. y. neatliekant valdžios atstovo funkcijų).¹⁴³

Oficialių kandidatų samprata, skirtingai nei jau išvardintos sąvokos iš LR BK 230 str. 1 d., didesnių klausimų nei baudžiamosios teisės teorijoje, nei praktikoje nekelia - priklausomai nuo to, į kokias pareigas asmuo kandidatuoja, remiamasi atitinkamais teisės aktais, pagal kuriuos nustatoma, nuo kokio momento asmuo laikomas oficialiu kandidatu. Vis dėlto kai kurie autoriai išreiškia abejonę, ar oficialūs kandidatai pagrįstai yra laikomi valstybės tarnautojais, teigdami, jog oficialus kandidatas neturi tokių įgaliojimų ar pareigų, piktnaudžiavimas kuriais galėtų užtraukti baudžiamąją atsakomybę pagal LR BK 228 str.¹⁴⁴ Taip pat yra nuomonių, jog oficialus kandidatas, kaip specialus subjektas, yra

¹⁴⁰ *Cit. op.* 75, p. 115.

¹⁴¹ *Cit. op.* 138, p. 167.

¹⁴² *Cit. op.* 10, p. 127.

¹⁴³ *Cit. op.* 17, p. 186.

¹⁴⁴ *Cit. op.* 67, p. 68.

daugiau išimtis negu taisyklė ir ikiteisminio tyrimo institucijų bei teismų praktikoje nebus dažnas.¹⁴⁵

Pagrindinis reikalavimas subjektui - valstybės tarnautojui, išplaukiantis iš LR BK 230 str. 1 d. - dirbti valstybės tarnyboje (valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose). Pagal DK 15 str. darbuotojas yra fizinis asmuo, turintis darbinį teisnumą ir veiksnumą, dirbantis pagal darbo sutartį už atlyginimą, todėl kyla klausimas, ar darbo sutartis yra būtina sąlyga tam, kad asmuo būtų pripažintas dirbančiu valstybės tarnautoju. Ieškant atsakymo į šį klausimą, svarbu yra pastebėti, kad remiantis LR BK 230 str. valstybės tarnautojais yra laikomi taip pat ir tokie asmenys, su kuriais nėra sudaroma darbo sutartis priimant juos į tarnybą - jie į pareigas yra skiriami, renkami (pavyzdžiui, valstybės politikai - Respublikos Prezidentas, Seimo Pirmininkas, Seimo nariai, Ministras Pirmininkas, ministrai, savivaldybės tarybos nariai, savivaldybės meras, savivaldybės mero pavaduotojas - VTĮ 2 d. 11 p.). Tai leidžia daryti išvadą, kad „darbo“ sąvoką šiuo atveju reikia suprasti plačiau. Baudžiamosios teisės teorijoje taip pat pažymima, kad terminas „dirbantys“ LR BK 230 str. 1 d. apima subjektus, einančius pareigas įvairiais, tačiau paprastai ne darbo sutarties pagrindais. Valstybės tarnybos įstatyme *expressis verbis* įtvirtinta, kad su valstybės tarnautojais darbo sutartys nesudaromos, jie į pareigas priimami konkurso būdu arba be konkurso (VTĮ 10 str. 5 d., 11 str. 1 d.).¹⁴⁶

LR BK 230 str. 2 ir 3 d. kalbama apie kitokios rūšies specialųjį subjektą - valstybės tarnautojui prilygintą asmenį. Toks asmuo turėtų turėti atitinkamus įgaliojimus užsienio valstybės institucijoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje ar tarptautinėse teisminėse institucijose arba būti oficialiu kandidatu į tokias pareigas. Taip pat valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu laikytinas asmuo, kuris dirba bet kurioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus arba turi teisę veikti šios įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu, ar teikia viešąsias paslaugas. Tarptautine viešąja organizacija laikomas valstybių susivienijimas, įsteigtas tarptautine sutartimi tam tikriems tikslams siekti, turintis nuolatinių institucijų sistemą, tarptautinės teisės subjekto statusą, sukurtas ir veikiantis pagal tarptautinę teisę.¹⁴⁷ Užsienio valstybės institucija - tai bet kokia oficiali užsienio šalyje esanti valstybinė įstaiga, kurios veikla susijusi su viešuoju administravimu, t. y. tokia institucija, kuri organizuoja, valdo visuomeninį gyvenimą, realiai įgyvendina valstybės valdžią toje šalyje.¹⁴⁸ Tarptautinės teisminės institucijos -

¹⁴⁵ *Cit. op.* 75, p. 119.

¹⁴⁶ *Cit. op.* 13, p. 131.

¹⁴⁷ ŽALIMAS, D., *et al.* *Tarptautinės organizacijos*. Vilnius, 2001, p. 43.

¹⁴⁸ *Cit. op.* 75, p. 136.

specialiosios institucijos ginčams tarp valstybių narių ir susijusiems su organizacijos veikla ginčams nagrinėti.¹⁴⁹ LR BK 230 str. 2 d. nereikalaujama, kad asmuo dirbtų išvardintose organizacijose - užtenka atitinkamų įgaliojimų turėjimo, tuo tarpu LR BK 230 str. 3 d. jau randame imperatyvų darbo santykių buvimo reikalavimą. Tam tikros analizės reikalauja „atitinkami įgaliojimų“ sąvoka, nes vien iš LR BK 230 str. 2 d. formuluotės sunku yra tiksliai pasakyti, kokius įgaliojimus turima omenyje. E. Gruodytė padaro išvadą, jog „atsižvelgiant į straipsnio sandarą, į įstatymo leidėjo tikslus ir kitų LR BK straipsnių konstrukcijas reikėtų laikyti, kad atitinkami įgaliojimai reiškia jų atitiktį LR BK 230 str. 1 d., t. y. nubausti ne bet kokius asmenis, o tik tuos, kurie arba atlieka valdžios atstovo funkcijas, arba turi administracinius įgaliojimus.“¹⁵⁰

Papildomo išaiškinimo reikalauja ir išsireiškimas „tarptautinėse teisminėse institucijose“ - iš gramatinės formuluotės nėra aišku, ar kalba eina apie kelias tarptautines teismines institucijas, ar užtenka, jog asmuo turi įgaliojimus bent vienoje iš jų¹⁵¹, bet kadangi visos prieš tai išvardintos institucijos yra paminėtos vienaskaita, logiška būtų padaryti išvadą, jog vis dėlto užtenka turėti įgaliojimus bent vienoje tarptautinėje teisminėje institucijoje.

Vertimasis profesine veikla - kai asmuo veikla užsiima ne atlikdamas pareigas darbdaviui, bet savarankiškai, tęstinį laiko tarpą, siekdamas gauti pajamų. Prie profesine veikla užsiimančių asmenų priskiriami, pavyzdžiui, notariai, advokatai, antstoliai, gali verstis ir gydytojai, auditoriai, architektai.¹⁵²

Teisę veikti tam tikros juridinio subjekto vardu asmuo gali turėti pagal įstatymą arba pagal specialų įgaliojimą.¹⁵³

VAĮ 2 str. 18 d. nurodyta, kas priskiriama viešosioms paslaugoms: viešoji paslauga – valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas. Įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys.

Nagrinėjamas nusikaltimas gali būti įvykdomas tiek vieno subjekto, tiek bendrininkaujant su kitais asmenimis, kurie neprivalo atitikti specialaus subjekto požymių. Apžvalgoje yra pažymėta, kad piktnaudžiavimo vykdytojais pripažįstami tik specialaus subjekto požymius turintys asmenys – valstybės tarnautojai arba jiems prilyginti asmenys, o nusikalstamos veikos bendrininkais (organizatoriais, kurstytojais,

¹⁴⁹ *Cit. op.* 147, p. 211.

¹⁵⁰ *Cit. op.* 132, p. 90.

¹⁵¹ *Cit. op.* 67, p. 93.

¹⁵² *Cit. op.* 13, p. 136.

¹⁵³ *Cit. op.* 73, p. 256.

padėjėjais) – ir neturintys specialaus subjekto požymių asmenys.¹⁵⁴ Teismų praktika rodo, kad pasitaiko atveju, kai veika yra vykdoma daugiau nei vieno vykdytojo, atitinkančio specialaus subjekto požymius, taip pat kartais pasitelkiama kitų asmenų pagalba.

*Pavyzdžiui, vienoje byloje buvo nustatyta, jog piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi organizavo asmenys, neturintys specialaus subjekto požymių, o vykdytojais pripažinti valstybės tarnautojai - teisėjai ir teismų pirmininkai.*¹⁵⁵

Bendrininkavimo atveju taipogi yra taikoma bendroji taisyklė, kad visi iškilę padariniai, jei nebuvo vykdytojo eksceso, paskirstomi visiems nusikaltimo bendrininkams.

*Kasacinėje byloje Nr. 2K-108/2009, kurioje vienas iš kaltininkų skundė tai, jog pirmosios instancijos teismo nuosprendyje nebuvo atskirai išskirti ir detalizuoti jo kaip padėjėjo sukelti padariniai, pabrėžė, kad šis nuosprendžio trūkumas nėra esminis, nes dėl piktnaudžiavimo tarnyba padaryta didelė žala išsamiai išdėstyta aprašant vykdytojų padarytas veikas. Dėl bendros veikos atsiradusios pasekmės yra bendros visiems nuteistiesiems nepriklausomai nuo bendrininkavimo rūšies ir neturėtų būti atskiriamos.*¹⁵⁶

LR BK 228 str. įtvirtinta ne tik fizinio, bet ir juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą. Juridinio asmens pripažinimą kai kurių LR BK XXXIII skyriaus nusikalstamų veikų subjektu iš esmės lėmė ta aplinkybė, jog Lietuvos Respublika 2002 m. sausio 25 d. ratifikavo Baudžiamosios teisės konvenciją dėl korupcijos, kuri įpareigoja ją ratifikavusias valstybes nustatyti juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę už kyšininkavimą, neteisėtą tarpininkavimą, pinigų plovimą.¹⁵⁷ Piktnaudžiavimo, kyšininkavimo, tarpininko kyšininkavimo subjektas LR BK jau anksčiau sutapo, todėl sprendimas įtvirtinti baudžiamąją atsakomybę juridiniam asmeniui taip pat ir piktnaudžiavimo tarnyba atveju, atrodytų logiškas ir pagrįstas. LR BK 20 str. apibrėžia sąlygas juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei - fizinio asmens padaryta nusikalstama veika turi būti įvykdyta juridinio asmens naudai arba juridinio asmens interesais. Be to, būtina yra nustatyti, kad fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, ėjo vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje ir turėjo bent vieną iš šių teisių: 1) atstovauti juridiniam asmeniui; 2) priimti sprendimus juridinio asmens vardu; 3) kontroliuoti juridinio asmens veiklą. Nauda, kurios gali siekti fizinis asmuo gali būti tiek materialiai, tiek kitokia, pavyzdžiui, juridinis asmuo gauna paskolą ar subsidiją,

¹⁵⁴ *Cit. op.* 18.

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-2/2007.

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-108/2009.

¹⁵⁷ ABRAMAVIČIUS, A. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, 2005, nr. 54, p. 9.

išvengia tam tikrų savo prievolių, sankcijų. Juridinio asmens interesai pripažintini tais atvejais, kai juridinis asmuo laimi viešųjų pirkimų konkursą, gauna užsakymą ir pan.¹⁵⁸ Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nėra sąlygota aplinkybės, ar nusikalstamą veiką padaręs fizinis asmuo yra pats patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Toks asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės įstatyme numatytais pagrindais, tačiau tai nepašalina juridinio asmens atsakomybės. LR BK 20 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatytų fizinių asmenų patraukimas baudžiamojon atsakomybėn dar nereiškia, kad už padarytas veikas visais atvejais baudžiamojon atsakomybėn traukiamas ir juridinis asmuo. Spręsdami, ar juridinis asmuo trauktinas baudžiamojon atsakomybėn, teismai kiekvienu atveju turi įvertinti, ar juridinis asmuo pakankamai atidžiai kontroliavo nusikalstamą veiką padariusių savo darbuotojų ar atstovų veiklą, ėmėsi pakankamų nusikalstamų veikų prevencijos priemonių, buvo įdiegęs atitinkamų standartų veikloje laikymosi programą ir kt.¹⁵⁹

Baudžiamosios teisės specialistų moksliniuose darbuose yra išreiškiamas nuomonė, jog valstybės tarnautojas gali nusikalstamai veikti, siekdamas naudą valstybės ar savivaldybės institucijai, kurioje jis dirba arba kuriai atstovauja¹⁶⁰, tačiau tokios išvados iš esmės neturi praktinės reikšmės, nes LR BK 20 str. 5 d. aiškiai įtvirtinta, jog pagal LR BK neatsako valstybė, savivaldybė, valstybės ir savivaldybės institucija ir įstaiga bei tarptautinė viešoji organizacija. Nors valstybės ir savivaldybės institucijos ir įstaigos negali būti patrauktos baudžiamojon atsakomybėn, remiantis CK 6.271 str. valstybė turėtų atlyginti nukentėjusiajam (fiziniam, juridiniam asmeniui) padarytą turtinę ir neturtinę žalą. Taigi iš to seka išvada, kad atsakomybė už piktnaudžiavimą galėtų grėsti nebent privačiam juridiniam asmeniui.

Taigi už piktnaudžiavimą atsako vienas iš dviejų subjektų - valstybės tarnautojas arba valstybės tarnautojui prilygintas asmuo, atitinkantis LR BK ir specialiuose įstatymuose numatytus požymius, o taip pat juridinis asmuo, jeigu yra visi baudžiamajame įstatyme įtvirtinti pagrindai juridinio asmens atsakomybei. Dirbti valstybės tarnyboje gali būti priimamas asmuo, sulaukęs 18 ar daugiau metų, todėl nors yra teigiama, kad valstybės tarnautojas gali atsakyti pagal LR BK 228 str. nuo 16 m., praktikoje sunku įsivaizduoti situaciją, kai kaltininkas būtų jaunesnis nei 18 m. Valstybės tarnautojui prilygintas asmuo, dirbantis privačiame sektoriuje, gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn nuo 16 m. Pritartina siūlymui tobulinti LR BK 230 str. 1 d. išbraukiant iš šios straipsnio dalies

¹⁵⁸ *Cit. op.* 119, p. 123.

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose.

¹⁶⁰ *Cit. op.* 25, p. 98.

žodžius „viešojo administravimo“, siekiant įtvirtinti kuo aiškesnį valstybės tarnautojo pagal LR BK apibrėžimą. Administracinių įgaliojimų sąvoka turi būti aiškinama pasitelkiant viešojo administravimo ir vidaus administravimo sąvokų apibrėžimus, nes įstatymų leidėjas įstatymuose nepateikia pačių administracinių įgaliojimų išaiškinimo.

3.4. Piktnaudžiavimo subjektyvieji požymiai

Piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ir įgaliojimų viršijimo subjektyviajai pusei būdinga tyčinė kaltės forma. Tokią išvadą galima daryti jau vien remiantis pačiu LR BK 228 str. tekstu, nes šiame straipsnyje nėra įtvirtinta atsakomybė už neatsargią veiką (LR BK 16 str. 4 d. numato, kad asmuo baudžiamas už neatsargia kaltės forma padarytas veikas tik šio kodekso specialiojoje dalyje atskirai numatytais atvejais). Šios nusikalstamos veikos, jei jos yra kvalifikuojamos pagal LR BK 228 str. 1 d., gali būti padaromos tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia.¹⁶¹ Tuo tarpu LR BK 228 str. 2 d. būdinga tik tiesioginė tyčia, nes yra papildomas požymis - tikslas gauti turtinės ar kitokios naudos.¹⁶²

Analizuojant nusikalstamų veikų subjektyviąją pusę, reikėtų atskirti intelektualųjį ir valinį tyčios elementus, nes pagrindinis skirtumas tarp tiesioginės ir netiesioginės tyčios glūdi valiniame elemente - jei asmuo nori pavojingų pasekmių, tai jis veikia tiesiogine tyčia. Pasekmių norėjimas, kaip tiesioginės tyčios elementas, yra akivaizdus materialiosiose nusikaltimų sudėtyse.¹⁶³

Intelektualusis tyčios elementas tiek piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi, tiek įgaliojimų viršijimo atveju visų pirma pasireiškia tuo, jog asmuo suvokia, jog savo veiksmais pažeidžia įstatymus, privalomus reikalavimus, kurie jam yra keliami jo tarnyboje ir kurie jam yra žinomi. Piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi valstybės tarnautojas arba jam prilygintas asmuo taip pat privalo suvokti, kad neteisėtai pasinaudodamas savo tarnybine padėtimi, veikia priešingai tarnybos interesams. Įgaliojimų viršijimo atveju turi būti konstatuota, kad asmuo supranta, jog peržengia savo kompetencijos, įgaliojimų ribas.¹⁶⁴ Abiem atvejais subjektas taip pat turi numatyti, kad dėl jo veiksmų gali kilti didelė žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai ar juridiniam arba fiziniam asmeniui.¹⁶⁵ Kitaip tariant būtina yra konstatuoti, kad kaltininkas suvokia visus nusikalstamos veikos požymius.

¹⁶¹ *Cit. op.* 13, p. 105.

¹⁶² *Ibid.*, p. 106.

¹⁶³ *Cit. op.* 61, p. 206-207.

¹⁶⁴ *Cit. op.* 13, p. 105.

¹⁶⁵ *Cit. op.* 53, p. 303.

Valinis tyčios elementas pasireiškia tuo, jog subjektas nori ir siekia tokių savo veikos padarinių ar sąmoningai leidžia jiems kilti. Kadangi piktnaudžiavimas priskiriamas materialiosioms nusikalstamosioms veikoms, kiekvienoje byloje būtina yra nustatyti, kad kaltininkas bent jau numatė gresiančius padarinius - didelę žalą, nes to nenustačius nebūtinai įmanoma patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Kadangi LR BK 228 str. kalbama apie „didelę žalą“, gali kilti klausimas, kokio laipsnio padarinių kilimo suvokimas turi būti konstatuotas. Ką daryti tokiu atveju, kai kaltininkas teigia, jog negalvojo, jog kilę jo veikos padariniai pasireiškė didele žala, kai buvo įsitikinęs, kad jo veiksmai įtakos tik, pavyzdžiui, nedidelės žalos, iškilimą. Baudžiamosios teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, kad subjektyvus nusikalstamos veikos požymiai taip pat yra nustatomi tiriant, vertinant ir išorinius (objektyvius) nusikalstamos veikos požymius: atliktus veiksmus, jų pobūdį, intensyvumą, būdą, pastangas jas darant ir pan.¹⁶⁶

*LAT vienoje byloje akcentavo: nors V. K. teisiamajame posėdyje dėl jam inkriminuotos veikos kaltu neprisipažino, tačiau subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai yra glaudžiai susiję su objektyviaisiais, ir kaltės turinys atskleidžiamas ne vien tik kaltininko prisipažinimu, padarius nusikalstamą veiką, bet taip pat ir remiantis objektyviais bylos duomenimis.*¹⁶⁷

Teismų praktikoje galima rasti bylų, kuriose buvo konstatuotas tiesioginės tyčios buvimas, o taip pat tokių, kuriose subjekto tyčia buvo apibūdinta kaip netiesioginė:

*Aptardama kaltės – t. y. tiesioginės tyčios nuteistiesiems inkriminuotose veikose buvimą, apeliacinės instancijos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija pagrįstai nurodė, kad nors nė vienas iš teisintasis savo kaltės nepripažino, tačiau, atsižvelgiant į kiekvieno iš jų atliktų veiksmų ir siektų padarinių pobūdį, veiksmų intensyvumą, konstatuotina, kad buvo veikta tiesiogine tyčia – suvoktas pavojingas nusikalstamos veikos pobūdis, numatyta, kad dėl to gali atsirasti neigiami padariniai ir jų norėta.*¹⁶⁸;

*Teisėjų kolegijai nekyla abejonių, kad užimdamas gana aukštą pareigų valstybės tarnyboje (būdamas departamento direktoriaus pavaduotoju), Z. P. suvokė, kad jo akivaizdžiai neteisėti nurodymai pavaldiems tarnybos darbuotojams diskredituos ir sumenkins PADG prie LR VRM, kaip institucijos, autoritetą, dėl to didelės neturtinės žalos patirs valstybė. Byloje nenustatyta, kad nuteistasis šių padarinių norėjo, tačiau nustatyta, kad, atlikdamas jam inkriminuotus valingus veiksmus, jis sąmoningai leido aptartiems padariniams atsirasti, t. y. veikė netiesiogine tyčia (BK 15 straipsnio 3 dalis).*¹⁶⁹

¹⁶⁶ Cit. op. 13, p. 105.

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-111/2010.

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-2/2007.

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-359/2010.

Baudžiamosios teisės teorijoje tyčia taip pat yra skirstoma į konkretizuotą (apibrėžtą) ir nekonkretizuotą (neapibrėžtą). Konkretizuota tyčia nustatoma tada, kai kaltininkas suvokia savo nusikalstamos veikos pobūdį ir siekia vieno konkretaus ar vieno iš kelių rezultatų (pasekmių), nekonkretizuota - kai numato pasekmes, tačiau jų neindividualizuoja.¹⁷⁰ Teismai bylose dėl piktnaudžiavimo tarnybiniais įgaliojimais ir įgaliojimų viršijimo dažnai apsiriboja vien tik konstatavimu, jog veika buvo padaryta tiesiogine arba netiesiogine tačiau, tačiau kartais tyčia yra papildomai detalizuojama:

*A. Ž. nusikaltimą padarė veikdamas tiesiogine konkretizuota tyčia. Jis, sutikdamas įvykdyti ir įvykdydamas aiškiai neteisėtą R. V. reikalavimą – be patikrinimo išleisti iš pasienio kontrolės punkto automobilius ir sunaikinti jų kontrolinius talonus, akivaizdžiai pažeidė jo tarnybos tvarką reglamentuojančius teisės aktus, dėl ko į Lietuvos Respubliką buvo įvežtas labai didelės vertės kontrabandos kroviny.*¹⁷¹

*Byloje nustatytų aplinkybių visuma atskleidžia ir R. V. kaltės formą - tiesioginę tyčią bendroje nusikalstamoje veikoje – iš šio kasatoriaus nustatytų veiksmų, tikslo darant šiuos veiksmus siekimo matyti, jog šis nuteistasis suvokė, kad su V. M., V. G., kitais asmenimis dalyvauja bendrai daromoje nusikalstamoje veikoje, ir to norėjo, suprato, kad sukuria būtinas sąlygas šiems asmenims piktnaudžiauti tarnybine padėtimi. Padėjėjas R. V. suvokė, kad nusikalstama veika yra atliekama bendrai, kartu darytina išvada, kad jis norėjo ir siekė bendrų nusikalstamų padarinių. Veikos kvalifikacijai nėra būtina, kad padėjėjo tyčia dėl žalos būtų konkrečiai apibrėžta.*¹⁷²

Taigi iš paskutinio teismų praktikos pavyzdžio galima daryti išvadą, kad piktnaudžiavimo atveju nėra būtina, kad kaltininkas tiksliai numanytų ir žinotų, kuriam subjektui ir kokioje konkrečiai srityje didelę žalą jis gali padaryti savo veiksmais, užtenka vien tik suvokimo ir noro padaryti didelę žalą apskritai (arba bent leidimo tokiai žalai kilti). Svarbu pažymėti, kad veika gali būti kvalifikuota kaip pasikėsinimas tik nustačius konkretizuotą tiesioginę tyčią.

LR BK 228 str. 2 d. įtvirtina kvalifikuotą piktnaudžiavimo sudėtį - pagal šią dalį yra baudžiamas tas, kad padarė LR BK 228 str. 1 d. numatytą veiką siekdamas turtinės ar kitokios asmeninės naudos, jei nebuvo kyšininkavimo požymių. Turtinės ar kitokios asmeninės naudos siekimo požymis yra specifinis nusikalstamos veikos tikslas, priskiriamas subjektyviesiems nusikalstamos veikos požymiams.

Turtinės naudos siekimas gali pasireikšti tiek siekiu gauti tam tikro materialaus turto, tiek neatlygintinai neužvaldant svetimo turto, nepaverčiant tokio turto savo ar kitų asmenų nuosavybe (pavyzdžiui, nuslepiant dėl netinkamo savo pareigų atlikimo

¹⁷⁰ *Cit. op.* 61, p. 207-208.

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-635/2006.

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-108/2009.

atsiradusius nuostolius ir pan.).¹⁷³ Nematerialios turtinės naudos siekimas konstatuotinas ir tada, kai subjektas siekia įgyti turtinių teisių ar panaikinti, išvengti turtinės prievolės.¹⁷⁴

*Vienoje byloje policijos pareigūnas buvo nuteistas pagal LR BK 228 straipsnio 2 dalį už tai, kad atlikdamas ikiteisminį tyrimą byloje, įtariamajam nurodė, kad nutrauks ikiteisminį tyrimą, jei šis perduos jam automobilio ratlankius su padangomis ir automobilio magnetolą, nors tuo metu baudžiamasis procesas jau buvo negalimas nesant nukentėjusio asmens skundo.*¹⁷⁵

Nors šios konkrečios bylos atveju kaltininkas gavo tam tikrą turta, pačiai nusikalstamai veika konstatuoti užtenka vien tik paties siekimo gauti naudos, nėra reikalaujama, kad subjektas iš tikrųjų ją gautų.

Siekimas kitokios asmeninės naudos suprantamas kaip kaltininko noras gauti bet kokios nematerialaus pobūdžio naudos tiek sau, tiek kitam asmeniui. Nematerialaus pobūdžio nauda teismų praktikoje aiškintina kaip karjeros galimybių susikūrimas ne tik sau pačiam, tačiau ir kitiems asmenims, tai gali būti viršininkų palankumo užsitikrinimas ar užtikrinimas kitiems, darbo trūkumų slėpimas, šeimos narių, giminių, kitų artimų žmonių problemų sprendimas ir pan.¹⁷⁶

*Pavyzdžiui, valstybės tarnautojai buvo pripažinti kaltais padarę LR BK 228 str. 2 d. numatytą veiką, nes siekdami kitokios asmeninės naudos, t. y. įsigyti žemę patys ar savo šeimos nariams, piktnaudžiavo tarnybine padėtimi ir sąmoningai nekontroliavo priimamų įsakymų bei sprendimų projektų dėl žemės gražinimo teisėtumo.*¹⁷⁷

Nors LR BK 228 str. 2 d. vartojamas išsireiškimas „asmeninė nauda“, kuris, jei pasitelktume gramatinį aiškinimą, būtų siejamas tik su vienu konkrečiu asmeniu¹⁷⁸, tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek teismų praktikoje šis požymis, kaip jau buvo minėta, yra aiškinamas plečiamai. Tai yra suprantama, nes kaltininkai iš tikrųjų neretai siekia naudos ne tik sau, bet ir kitiems, tačiau, manytina, ši teisės norma būtų aiškesnė, jei pačioje LR BK 228 str. 2 d. buvo įtvirtinta, jog baudžiamas naudos siekimas tiek savo, tiek kitiems asmenims. Pažymėtina, jog būtent toks apibrėžimas yra pavartotas kyšininkavimo dispozicijoje - „savo ar kitų naudai“.

Tai, kas išdėstyta, patvirtina teiginį, jog piktnaudžiavimas yra priskiriamas tyčinėms nusikalstamosioms veikoms, t. y. tiek pačios piktnaudžiavimo veikos atžvilgiu, tiek žalingų

¹⁷³ *Cit. op.* 13, p. 106.

¹⁷⁴ FEDOSIUK, O. Turtinė nauda kaip nusikalstamos veikos dalykas: sisteminė normų analizė. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 60(52), p. 86.

¹⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-291/2007.

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-108/2009.

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-238/2007.

¹⁷⁸ Asmeninis - priklausantis asmeniui, susijęs su asmeniu. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: < <http://www.lki.lt/dlkz/>>.

padarinių atžvilgiu subjekto kaltė pasireiškia tiesiogine arba netiesiogine, apibrėžta arba neapibrėžta tyčia. LR BK 228 str. 2 d., skirtingai nei LR BK 228 str. 1 d. atveju, gali būti konstatuojama tik tiesioginė tyčia, nes šioje dalyje numatytas specialusis tikslas - naudos siekimas.

5. Piktnaudžiavimo atribojimas nuo panašių nusikalstamų veikų

Piktnaudžiavimo sudėtį tikslinga yra išsamiau palyginti ne su visomis, o tik su keliomis kitomis LR BK XXXIII skyriuje reglamentuotomis nusikalstamomis veikomis. LR BK 227 str. (papirkimas) ir LR BK 228⁽¹⁾ str. (neteisėtas teisių į daiktą įregistravimas) plačiau nagrinėjami ir lyginami su LR BK 228 str. nebus, kadangi jų atskyrimas nuo piktnaudžiavimo didesnių klausimų nekelia - papirkimo ir piktnaudžiavimo tarnyba subjektai iš esmės skiriasi, o neteisėtas teisių į daiktą įregistravimas yra specialioji norma piktnaudžiavimo tarnyba atžvilgiu, todėl jei valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo savo veiksmais realizuoja LR BK 228⁽¹⁾ str. įtvirtiną nusikalstamos veikos sudėtį, jo veika turi būti kvalifikuojama tik pagal LR BK 228⁽¹⁾ str. Papirkimo atveju įmanoma yra situacija, kai tokią nusikalstamą veiką padaro ne tik bendrasis nusikalstamos veikos subjektas, bet ir valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo. Tokiu atveju turėtų būti konstatuojama veikų sutaptis.

Bene svarbiausias yra piktnaudžiavimo ir kyšininkavimo atskyrimas, nes nuo to priklauso, ar padaryta veika bus tinkamai kvalifikuota. Abi šias veikas jungia visų pirma tas pats subjektas, taip pat veikos padarymo būdas (tiek veikimu, tiek neveikimu), tyčinė kaltės forma (piktnaudžiavimas gali būti padaromas tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia, kyšininkavimas - tik tiesiogine tyčia). Vienas pagrindinių šių veikų skirtumų - kyšininkavimas yra priskiriamas formalioms, o piktnaudžiavimas - materialioms veikoms, todėl baudžiamajai atsakomybei už kyšininkavimą kilti nėra būtinas didelės žalos padarymo faktas. Dar vienas skirtumas yra tas, jog kyšininkavimo atveju visada yra antras asmuo, kurio naudai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo atlieka tam tikrus veiksmus, o piktnaudžiavimo atveju toks antrasis dalyvis nėra būtinas, nes subjektas gali veikti išimtinai savo iniciatyva.

LR BK 228 str. 2 d. gali būti taikoma tik tokiu atveju, jeigu valstybės tarnautojo ar jam prilygintas asmens veikoje nėra nustatyta kyšininkavimo požymių. Tiek piktnaudžiaudamas siekdamas turtinės ar kitokios asmeninės naudos, tiek savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai priimdamas, pažadėjęs ar susitaręs priimti kyšį, reikalavęs ar provokavęs jį duoti, valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo siekia naudos. Tiek

turtinės, tiek kitokios naudos siekimas galimas tik piktnaudžiavimo atveju. Kyšininkaujant yra galimas tik turtinės naudos siekimas. L. Pakštaitis, atsakydamas į klausimą, ar kyšio dalyku nereikėtų laikyti ne tik turtinės, bet ir neturtinės naudos, teigia, jog vis dėlto kyšio dalyku reikėtų laikyti tik turtinę naudą, nes kitaip kyšininkavimo dalykas būtų nepagrįstai išplečiamas. Jis paaiškina, kad nors ir galima išvelgti asmeninės naudos žalingumą ir galimybę ją priimti kyšininkaujant, iš esmės asmeninė nauda negali būti pripažįstama kyšio dalyku, nes taip būtų iškreipiama kyšininkavimo nusikaltimų esmė: pripažinus dalyku bet kokią naudą, išnyksta svarbus kriterijus atibojant kyšininkavimą nuo kitokio piktnaudžiavimo tarnyba.¹⁷⁹ Baudžiamosios teisės teorijoje pateikiamas toks kyšininkavimo ir piktnaudžiavimo atibojimo kriterijus: jei valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo gauna turtinių vertybių ar paslaugų, kurias kitas asmuo jam perduoda ar suteikia ne už konkrečių veiksmų atlikimą (ar neatlikimą) vykdamas įgaliojimus, tačiau tikėdamasis valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens palankumo, kokios nors paramos ateityje ar išvengiant galimų nemalonumų ar pan., LR BK 225 str. netaikomas. Tokia veika, atsižvelgiant į kitas bylos aplinkybes, kvalifikuotina kaip piktnaudžiavimas.¹⁸⁰ Atsižvelgiant į išdėstytą kyšio sampratą, t. y. į išimtinai turtinį jo pobūdį, taip pat seka išvada, kad jei valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo gauna neturtinę naudą už konkrečių veiksmų atlikimą (ar neatlikimą), jo veika turi būti kvalifikuota kaip piktnaudžiavimas, o ne kaip kyšininkavimas.

Tikslus aplinkybių nustatymas yra esminis, teismuose sprendžiant, pagal kurį LR BK straipsnį kaltininkas turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

*Vienoje byloje valstybės tarnautojas – politikas (savivaldybės tarybos narys) buvo pirmosios instancijos teismo nuteistas už piktnaudžiavimą tarnybą pagal LR BK 228 str. 2 d., o apeliacinės instancijos teismo - pagal LR BK 225 str. 3 d. už kyšininkavimą. Kasacinės instancijos teismas padarė galutinę išvadą, kad kadangi kaltininkas reikalavo atitinkamos sumos pinigų už konkrečių tarnybinių veiksmų atlikimą, jo veiksmai atitinka LR BK 225 str. numatytus požymius.*¹⁸¹

Tarpininko kyšininkavimas (LR BK 226 str.) gali būti padaromas asmens, kuris, be bendrųjų subjekto požymių, turi ir specialiųjų požymių - gali daryti tikėtiną įtaką ir paveikti atitinkamą valstybės ar savivaldybės instituciją ar įstaigą, tarptautinę viešąją organizaciją, jų tarnautoją ar jam prilygintą asmenį atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veikti ar neveikti kyšio davėjo interesais. Šią įtaką gali lemti ir jo tarnybinė padėtis, įgaliojimai. Taigi kyšininkavimo tarpininką gali apibūdinti ir požymiai, nurodyti LR BK 230 str.¹⁸²

¹⁷⁹ *Cit. op.* 75, p. 86.

¹⁸⁰ *Cit. op.* 13, p. 83.

¹⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-89/2009.

¹⁸² *Cit. op.* 13, p. 91.

Jeigu valstybės tarnautojas ar valstybės tarnautojui prilygintas asmuo savo veiksmais realizuoja tarpininko kyšininkavimo sudėtį, jo veika turėtų būti kvalifikuojama kaip nusikalstamų veikų sutaptis. Šiuo atveju LR BK 226 ir 228 str. atribojimas, palyginus su LR BK 225, yra lengvesnis, kadangi susiklosto specifinis trijų šalių santykis (tarpininko, asmens, kurio naudai veikiama, ir veikiamo asmens).

Tarnybos pareigų neatlikimą (LR BK 229 str.) nuo piktnaudžiavimo iš esmės skiria kaltės forma - LR BK 229 str. įtvirtinta veika gali būti padaroma tik neatsargiai (nusikalstamu pasitikėjimu arba nusikalstamu nerūpestingumu). Objektyviaisiais požymiais tarnybos pareigų neatlikimas yra labai panašus į piktnaudžiavimą tarnybiniais įgaliojimais - abi šios veikos gali pasireikšti tiek veikimu, tiek neveikimu, didelės žalos požymis taip pat yra būtinas baudžiamajai atsakomybei. Sutampa ir subjektas, nes savo pareigų neatlikti arba netinkamai atlikti gali tik valstybės tarnautojas arba jam prilygintas asmuo. Taigi iš esmės nuo to, kokia kaltės forma bus nustatyta, priklauso, ar asmens padaryta veika bus kvalifikuojama pagal LR BK 229, ar pagal LR BK 228 str.

Piktnaudžiavimas gali pasireikšti kitos LR BK normos požymių realizavimu. Tokiu atveju veikos gali būti kvalifikuotos arba kaip sutaptis, arba tik kaip piktnaudžiavimas. Taisyklės, kuriomis reikia vadovautis sprendžiant šį klausimą, nustatytos Apžvalgoje: jeigu piktnaudžiaujančio tarnyba valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmuose yra specialiojoje normoje nustatyti nusikalstamos veikos valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams sudėties požymiai, veika kvalifikuojama pagal tą straipsnį, kuris nusikalstamos veikos sudėtį numato specialiojoje normoje; jeigu valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo piktnaudžiaudamas padaro kontrabandą, sukčiavimą, pagrobia svetimą turtą arba jį pasisavina ar iššvaisto, veikos kvalifikuojamos kaip nusikalstamų veikų sutaptis; jeigu piktnaudžiaujant nukentėjusiajam padaromas sunkus ar nesunkus sveikatos sutrikdymas arba atimama gyvybė, veikos kvalifikuojamos kaip nusikalstamų veikų sutaptis; jeigu nukentėjusiajam sukeliamas fizinis skausmas ar nežymiai sutrikdoma sveikata, veika kvalifikuojama tik pagal LR BK 228 straipsnį.¹⁸³

Apžvalgoje išvardintų nusikalstamų veikų, kurios gali būti padaromos piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi arba viršijant įgaliojimus, sąrašas nėra baigtinis, nes valstybės tarnautojas arba jam prilygintas asmuo savo neteisėtais veiksmais gali realizuoti ir kitas LR BK numatytas nusikalstamas veikas. Neretai piktnaudžiavimas pasireiškia dokumentų klastojimu.

Pavyzdžiui, LAT kasacinėje byloje Nr. 2K-355/2009 buvo pripažinta, kad vienas iš nuteistųjų pagrįstai nuteistas pagal LR BK 228 str. 1 d. ir LR BK 300 str. 1 d. už piktnaudžiavimą ir

¹⁸³ Cit. op. 18.

dokumento klastojimą, kadangi jis, dirbdamas Kontrolės departamento Kontrolės ir koordinavimo skyriaus vedėjo pavaduotoju ir buvęs valstybės tarnautoju prilygintu asmeniu, piktnaudžiaudamas tarnyba, suklastojo tikrą dokumentą – surašė ir pasirašė UAB „(duomenys neskelbtini)“ pateiktos paraiškos dėl Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos gavimo kokybės vertinimo elementų sąrašo naujus lapus, kuriuose nurodomas paraiškos įvertinimas balais, ir juose įrašė melagingus duomenis apie paraiškos įvertinimą 65 balais, kas būtų suteikę teisę UAB sudaryti sutartį dėl Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos teikimo.¹⁸⁴

Kitais atvejais piktnaudžiavimas buvo konstatuotas, valstybės tarnautojams savo neteisėtais veiksmais realizavus, pavyzdžiui, LR BK 233 str. („Poveikis liudytojui, nukentėjusiajam asmeniui, ekspertui, specialistui ar vertėjui), 199² str. („Neteisėtas disponavimas akcizais apmokestinamomis prekėmis“) numatytas nusikalstamas veikas.

Prokuroras V. M., policijos komisariato (duomenys neskelbtini) poskyrio viršininkas V. G. ir specialiųjų subjekto požymių pagal BK 228 str. neatitinkantis R. V. savo neteisėtais veiksmais realizavo BK 233 str. 1 d. ir BK 228 str. 2 d. numatytas nusikalstamų veikų sudėtis, siekdami paveikti liudytoją N. J., kad ši ikiteisminio tyrimo metu duotų melagingus parodymus ir nurodytų, kad 2007 m. sausio 2 d., apie 17.20 val., eismo įvykio metu V. M. automobilį „Audi“ (valst. Nr. (duomenys neskelbtini)) vairavo ne V. M., o kitas asmuo, pasišalinęs iš eismo įvykio vietos.¹⁸⁵

Taigi piktnaudžiavimas gali pasireikšti vien tik pačios LR BK 228 str. požymių realizavimu arba sudaryti sutaptį su kita LR BK norma - tai priklauso nuo nusikalstamos veikos pobūdžio, pavojingumo. Piktnaudžiavimas yra laikomas bendrąja norma kai kurių kitų LR BK XXXIII skyriaus normų atžvilgiu, todėl tokiu atveju, kai nėra pagrindų specialiosios LR BK XXXIII normos taikymui, veika turi būti kvalifikuojama kaip piktnaudžiavimas, tokiu būdu užtikrinant, kad kaltininkas neišvengs baudžiamosios atsakomybės už neteisėtus veiksmus.

6. Piktnaudžiavimą reglamentuojančių baudžiamosios teisės normų apžvalga užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose

Baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą yra įtvirtinta ir kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, tačiau priklausomai nuo įstatymų leidėjo pozicijos reglamentavimas yra nevienodas. Baudžiamosios teisės šaltiniuose išskiriami keli būdai, kaip gali būti reglamentuota atsakomybė už tarnybinius nusikaltimus: 1) baudžiamoji

¹⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-355/2009.

¹⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-108/2009.

atsakomybė diferencijuojama priklausomai nuo to, ar kėsiniasi į tarnybos interesus privačiame sektoriuje, ar į valstybės tarnybos interesus; 2) nustatyta vienoda atsakomybė nepriklausomai nuo nusikalstamos veikos subjekto tarnybos (darbo) vietos; 3) atsakomybė už tarnybines nusikalstamas veikas privačiame sektoriuje atskirai nereglamentuojama. Tokiais atvejais asmuo atsako bendraisiais pagrindais. Priklausomai nuo pasirinkto reglamentavimo varianto skiriasi nusikalstamos veikos objekto ir tarnautojo apibrėžimai.¹⁸⁶

Toliau analizuojamos Latvijos, Estijos, Rusijos, Lenkijos, Prancūzijos ir Vokietijos baudžiamųjų įstatymų normos, numatančios atsakomybę už piktnaudžiavimą ir tas nusikalstamas veikas, kurios savo požymiais yra panašios į LR BK įtvirtintą piktnaudžiavimo sudėtį.

Latvijos BK¹⁸⁷ XXIV skyriuje „Nusikaltimai, padaromi dirbant valstybinėse institucijose“ atsakomybė už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi ir įgaliojimų viršijimą reglamentuota atskiruose straipsniuose (BK 317 ir BK 318 str.).

BK 317 str. 1 d. numato, kad yra baudžiamas valstybės pareigūno tyčinis atlikimas veiksmų, kurie aiškiai viršija jo teises ir įgaliojimus, suteiktus jam pagal įstatymą arba susijusius su jo pareigomis, jeigu dėl to kilo esminės žalos valstybinei valdžiai, valdymo tvarkai arba įstatymų saugomiems asmens teisėms ir interesams. Antra šio straipsnio dalis taikoma tada, kai yra kvalifikuojančių požymių - smurto panaudojimas arba grasinimas panaudoti smurtą, arba savanaudiškos paskatos. Pagal BK 317 str. 3 d. kaltininkui gresia dar griežtesnė bausmė, jeigu minėti jo veiksmai buvo susiję su kankinimais arba jei iškilo sunkių padarinių.

BK 318 str. 1 d. reglamentuota, kad atsakomybė kyla už tyčinį piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi, kiti būtieji požymiai yra tapatūs BK 317 str. 1 d. požymiams, taip pat sutampa 2 d. kvalifikuojantys veiką požymiai. Apie kankinimus ar sunkius padarinius 317 str. neužsiminama.

Valstybės pareigūno sąvoka išaiškinta BK 316 str.: valstybės tarnautojas - valdžios atstovas, taip pat bet kuris asmuo, nuolat arba laikinai einantis pareigas valstybinėje arba savivaldybės tarnyboje ir turintis teisę priimti sprendimus, privalomus vykdyti kitiems asmenims, arba turintis teisę vykdyti priežiūros, kontrolės, kvotos arba baudimo funkcijas, arba turintis teisę disponuoti valstybės ar savivaldybės turtu arba finansiniais resursais. Valstybės pareigūnais, užimančiais atsakingas pareigas laikomi Prezidentas,

¹⁸⁶ ШНИТЕНКОВ, А. *Ответственность за преступления против интересов государственной службы и интересов службы в коммерческих и иных организациях*. Санкт-Петербург, 2006, p. 68.

¹⁸⁷ Уголовный закон. Рига, 2010; Krimināllikums [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-28]. Prieiga per internetą:

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3154/file/Latvia_CC_am2009_lt.pdf>.

Seimo nariai, Ministras Pirmininkas, Vyriausybės nariai, o taip pat Seimo arba Vyriausybės išrinkti, paskirti arba patvirtinti valstybinių institucijų pareigūnai, savivaldybių vadovai, jų pavaduotojai ir vykduojantieji direktoriai. Valstybės pareigūnams pagal Latvijos BK taip pat priskiriami užsienio šalių valstybės pareigūnai, tarptautinių organizacijų nariai, tarptautinių teismų teisėjai ir pareigūnai.

Atskirame Latvijos BK skyriuje „Nusikaltimai ekonomikai“ numatyta atsakomybė už tarnybinius nusikaltimus privačiame sektoriuje. Pagal BK 196 str. („Piktnaudžiavimas įgaliojimais ir jų viršijimas“) baudžiamas atsakingas įmonės ar organizacijos darbuotojas, jei jis tyčia piktnaudžiauja įgaliojimais arba juos viršija, jeigu dėl to buvo padaryta esminė žala įmonei, organizacijai arba asmenų interesams ir teisėms. Antroje dalyje numatytas kvalifikuojantis veiką požymis - savanaudiški tikslai.

Aktualioje Estijos BK redakcijoje¹⁸⁸ tarnybinių nusikalstamų veikų sudėtys yra aprašytos 17 skyriuje „Tarnybiniai nusikaltimai“. Estijoje, taip pat kaip ir Lietuvoje, atsakomybė už tarnybinius nusikaltimus valstybiniame ir privačiame sektoriuose yra reglamentuota viename BK skyriuje. Pirmoje skyriaus dalyje nurodoma, kad pagal BK 291 str. („Piktnaudžiavimas valdžia“) baudžiamas pareigūnas, kuris neteisėtai panaudoja ginklą, specialias priemones ar smurtą vykdydamas savo pareigas. Taigi šiuo atveju įstatymų leidėjas sukonkretina įgaliojimų viršijimą iki konkretaus neteisėto veiksmo, nenumatydamas, kad tokie veiksmai privalo sukelti kam nors žalą. BK 291¹ str. („Neteisėtas naudojimas valstybine priežiūra“) taikomas tada, kai pareigūnas, vykdydamas priežiūros funkcijas, sąmoningai priima neteisėtą sprendimą arba atlieka neteisėtus veiksmus, arba sąmoningai nepriima sprendimo arba neatlieka tam tikrų veiksmų, jei dėl to kilo žymios žalos nuosavybei ar kitų sunkių pasekmių kitam asmeniui, išskyrus valstybę ar savivaldybę.

Tarnybinių nusikaltimų subjekto sąvoka atskleidžiama BK 288 str.: pareigūnas - asmuo, kuris eina pareigas valstybės ar savivaldybės institucijose, arba viešajame juridiniame asmenyje, ir kuris atlieka administracines, priežiūros ar valdymo funkcijas, arba yra atsakingas už turto tvarkymą, arba vykdo valdžios atstovo funkcijas. Pareigūnu, kuris gali atsakyti pagal minėtą 291 str., taip pat laikomas pareigūnas, dirbantis užsienio valstybėse ar tarptautinėse organizacijose.

Lenkijos BK¹⁸⁹ XXIX skyriuje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas, kuriomis kėsinama į valstybės ir savivaldybių institucijų veiklą. Pagal BK 231

¹⁸⁸ Criminal Code of the Republic of Estonia [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-28]. Prieiga per internetą: < <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview> >.

¹⁸⁹ Kodeks karny [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-28]. Prieiga per internetą: < <http://kodeks-karny.org/> >.

str. 1 d. atsako valstybės tarnautojas, kuris viršydamas savo įgaliojimus arba vykdydamas ne visas savo pareigas, daro žalą viešajam arba privačiam interesui, o pagal BK 231 str. 2 d. - jei minėtais veiksmais buvo siekiama turtinės ar asmeninės naudos. BK115 str. 4 d. yra išaiškinta, kad turtinės ar kitokios naudos asmuo gali siekti tiek sau, tiek kitam asmeniui. BK 231 str. 3 d. numatyta privilegijuota sudėtis - valstybės tarnautojas pagal šią dalį atsako, jei veikė neatsargiai ir savo veiksmais sukėlė esminės žalos. Antroji šio straipsnio dalis netaikoma, jeigu asmens veiksmuose buvo veikos, numatytos BK 228 str., požymių, t. y. kyšininkavimo požymių (BK 231 str. 4 d.). Pažymėtina, jog pagal Lenkijos BK normas, numatančias atsakomybę už kyšininkavimo veikas, kyšiu yra laikoma tiek turtinė, tiek neturtinė nauda.

Valstybės tarnautoju pagal Lenkijos BK 115 str. 13 d. yra laikomas: Prezidentas; Parlamento narys; Europos Parlamento narys; teisėjas, tarėjas, prokuroras, notaras, antstolis, teismo kuratorius, kiti asmenys, vykdančys teisingumą; asmuo, dirbantis valstybės ar savivaldybės institucijoje, išskyrus tuos asmenis, kurie vykdo ūkines funkcijas, taip pat kiti asmenys, kurie yra įgalioti priimti administracinius sprendimus; asmuo, dirbantis valstybės ar savivaldybės kontrolės įstaigose, išskyrus tuos asmenys, kurie atlieka ūkines funkcijas; asmuo, užimantis vadovaujančias paslaugas kitose valstybinėje įstaigoje; viešojo saugumo apsaugos įstaigos arba įkalinimo įstaigos tarnautojas; asmuo tarnaujantis kariuomenėje; Tarptautinio Baudžiamojo Teismo darbuotojas, išskyrus tuos asmenis, kurie atlieka ūkines funkcijas.

Pagal išdėstytą valstybės tarnautojo sampratą matyti, jog minėtame BK 231 str. įtvirtintos nusikalstamos veikos subjektu gali būti tik valstybės tarnyboje dirbantis asmuo, tačiau Lenkijos BK XXXVI skyriuje yra numatyti keli straipsniai, pagal kuriuos už nusikalstamas veikas tarnybai atsako privačiame sektoriuje dirbantys asmenys. BK 296 str. yra įtvirtinta bendroji piktnaudžiavimo norma, kuri skelbia, kad baudžiamojon atsakomybėn yra traukiamas tas, kuris būdamas atsakingas už fizinio ar juridinio asmens turtą ar ūkinę veiklą, piktnaudžiauja savo teisėmis arba vykdo ne visas savo pareigas ir tokiais veiksmais daro esminę materialinę žalą fiziniam ar juridiniam asmeniui. Kitose šio straipsnio dalyse yra numatyti papildomi veikos požymiai: turtinės naudos siekimas, didelės žalos padarymas, neatsargi kaltė.

Rusijos BK¹⁹⁰ pareigūnų atsakomybė už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi ir įgaliojimų viršijimą reglamentuota 30 skyriuje „Nusikaltimai valstybinei valdžiai, valstybės ir savivaldybės tarnybos interesams“. Šio skyriaus BK 285 str.

¹⁹⁰ Уголовный кодекс Российской Федерации [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-29]. Prieiga per internetą: < <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/16287/preview>>.

(„Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi“) skelbiama, jog baudžiamas priešingas valstybės tarnybos interesams pareigūno savo tarnybinių įgaliojimų panaudojimas, jeigu tai padaryta iš savanaudiškumo arba kito suinteresuotumo ir įtakojo esminius piliečių arba organizacijų teisių ir interesų pažeidimus, visuomenės arba valstybės interesų pažeidimus. BK 285 str. 2 d. už tokią pačią veiką numato griežtesnę atsakomybę tiems asmenims, kurie eina pareigas svarbesnėse valstybės institucijose - valdžios atstovams. BK 285 str. 3 d. taikymas reikalauja papildomo požymio - sunkių padarinių.

Pareigūnu yra laikomas asmuo, kuris nuolat, laikinai arba pagal specialų įgaliojimą įgyvendina valdžios atstovo funkcijas arba vykdo organizacines - tvarkomąsias, administracines - ūkines funkcijas valstybės ar savivaldybės organuose, valstybinėse ar savivaldybės įstaigose, o taip pat ginkluotosiose Rusijos Federacijos pajėgose, kitose Rusijos Federacijos kariuomenėse ir kariniuose junginiuose.

BK 286 str. („Tarnybinių įgaliojimų viršijimas“) įtvirtina pareigūno atsakomybę už aiškų savo įgaliojimų viršijimą, kuriuo padaryta esminių piliečių ar organizacijų teisių ir interesų pažeidimų arba visuomenės ar valstybės interesų pažeidimų. Antroji straipsnio dalis numato tokius pat kvalifikuojančius požymius, kurie yra numatyti minėtoje BK 285 str. 2 d., o trečioje dalyje be sunkių pasekmių taip pat paminėti kiti veiką kvalifikuojantys požymiai: smurto panaudojimas, grasinimas panaudoti smurtą, ginklo ar specialių priemonių panaudojimas.

Rusijos BK tarnybiniai nusikaltimai privačiame sektoriuje taip pat aprašyti atskirame XXIII skyriuje „Nusikaltimai, kuriais kėsinama į tarnybos komercinėse ir kitose organizacijose interesus“. BK 201 str. 1 d. reglamentuota numatyta atsakomybė asmeniui, vykdančiam administracines funkcijas komercinėse arba kitose organizacijose, kuris naudoja savo tarnybinius įgaliojimus tos organizacijos interesų nenaudai ir siekdamas naudos, pranašumų sau ar kitiems asmenims arba siekdamas padaryti žalą kitiems asmenims, jeigu tokie jo veiksmai įtakojo esminę žalą piliečių arba organizacijų teisėms ir interesams, arba visuomenės ar valstybės interesams. BK 201 str. 2 d. numato kvalifikuojamąjį požymį - sunkių padarinių atsiradimą. Kitame, BK 202 str., įstatymų leidėjas išskiria piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi veikas, padarytas specialių subjektų - privačių notarų ir auditorių.

1992 m. Prancūzijos BK¹⁹¹ atsakomybė už tarnybines nusikalstamas veikas yra įtvirtinta III Ketvirtosios knygos dalyje „Nusikaltimai valstybinei valdžiai“, II skirsnyje „Nusikaltimai valstybinės valdžios organams, padaryti valstybės tarnautojų“. Pirmoje šio

¹⁹¹ Penal Code of the French Republic [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-29]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_penal_textan.htm>.

skirsnio dalyje „Piktnaudžiavimas valdžia, nukreiptas prieš viešąjį administravimą“, BK 432-1 str. nurodyta, kad valdžios atstovo funkcijas turintis asmuo atsako už savo neteisėtus veiksmus, kuriais jis trukdė teisės aktų įgyvendinimui ir kuriuos jis atliko vykdydamas savo tarnybines funkcijas. Pagal straipsnio dispoziciją ši sudėtis yra formali, nes nėra užsimenama apie veikos padarinius. Ši teisės norma yra labai abstrakti, kas iš esmės leidžia patraukti valstybės tarnautoją atsakomybėn už įvairias veikas, kurios gali būti vertinamos kaip piktnaudžiavimas. BK 432-2 str. vertintinas kaip kvalifikuota sudėtis, nes numato, kad veikos, atsakomybė už kurią įtvirtinta BK 432-1 str., realizavimas, jei iškilo padarinių, užtraukia dvigubai didesnę piniginę baudą.

Antroje minėto skirsnio dalyje atskirai vardijamos piktnaudžiavimo veikos, kuriomis valstybės tarnautojas kėsina į asmenų teises: laisvę (BK 432-4 - BK 432-6 str.), nediskriminavimą (BK 432-7 str.), būsto neliečiamumą (BK 432-8), susirašinėjimo slaptumą (BK 432-9). BK 432-6 str. - speciali norma, numatanti atsakomybę už veiką, kurios subjektu gali būti tik įkalinimo įstaigos tarnautojas, kuris priima į minėtą įstaigą kalinį be reikalingų priėmimui dokumentų arba neteisėtai pratęsia kalinio buvimo laiką įkalinimo įstaigoje.

Aprašant piktnaudžiavimo veikas pirmoje aptariamojo skirsnio dalyje („Piktnaudžiavimas valdžia, nukreiptas prieš viešąjį administravimą“), veikos subjektu vadinamas valstybinės valdžios atstovas, o aptariant nusikalstamas veikas, kuriomis kėsina į asmenų teises, subjekto apibrėžimas papildomas žodžiais „vykdantis valstybės tarnybos funkcijas“.

Prancūzijos BK taip pat numato valdžios atstovų arba vykdančių valstybės tarnybos funkcijas baudžiamąją atsakomybę už atskiras nusikalstamas veikas, pavyzdžiui, smurto panaudojimą (BK 222-10 str.), vagystę (BK 311-4 str.), sukčiavimą (BK 313-2), piktnaudžiavimą pasitikėjimu (BK 314-3 str.), dokumento klastojimą (BK 441-2 str.). Tokiems subjektams numatytos taikytinos bausmės yra griežtesnės nei bendriesiems išvardintų nusikalstamų veikų subjektams.

Vokietijos BK¹⁹² nėra tokios abstrakčios piktnaudžiavimo normos, kokią randame LR BK 228 str. Atsakomybė už piktnaudžiavimą išreiškiama daug konkretesnėmis sudėtimis. Pavyzdžiui, Vokietijos BK 30 skyriuje „Pareiginiai (tarnybiniai) nusikaltimai“, BK 331 str. 1 d. („Naudos gavimas“) yra numatyta, kad baudžiamas valstybės pareigūnas arba asmuo įgaliotas vykdyti specialias valstybės tarnybos funkcijas, kuris reikalauja naudos sau arba kitam asmeniui už tarnybinio veiksmo atlikimą, pažada tokią naudą priimti arba

¹⁹² Criminal Code of the Federal Republic of Germany [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#331>>.

priima ją. Šio straipsnio 2 d. - kvalifikuota sudėtis, kurios subjektu yra teisėjas. Svarbu pastebėti, jog BK 331 str. pavadinimas kartais yra verčiamas ne kaip „Naudos gavimas“, bet kaip „Kyšininkavimas“.¹⁹³ Iš esmės šio straipsnio dispozicija yra labai panaši į kyšininkavimo sudėtį, tačiau tuo pat metu įstatymų leidėjas nedetalizuoja, kad turima omeny tik turtinė nauda. Naudos pobūdis nėra nurodomas ir kitame, BK 332 str., kuris visuose šaltiniuose vieningai yra aiškinamas kaip kyšininkavimas ir įtvirtina atsakomybę už pažadėjimą priimti naudą sau ar kitam asmeniui, naudos reikalavimą arba priėmimą už konkrečių tarnybinių veiksmų atlikimą. Papildomai BK 332 str. nurodyta, kad tokiu būdu subjektas pažeidžia savo tarnybinius įgaliojimus. Jei vis dėlto laikytume, jog nauda gali būti ir neturtinė, BK 331 str. galėtume priskirti piktnaudžiavimui su savanaudiškais tikslais, o ne kyšininkavimui.

Kituose 30 skyriaus straipsniuose nurodoma, kad yra baudžiamas, pavyzdžiui, neteisėto teismo sprendimo ar nutarties priėmimas (BK 339 str.), vertimas duoti parodymus (BK 343 str.), neteisėtas baudžiamasis persekiojimas (BK 344 str.), neteisėto atlyginimo reikalavimas (BK 352 str.), piktnaudžiavimas pasitikėjimu einant diplomatinę tarnybą (353a str.), tarnybos paslapties atskleidimas (353b str.) ir kita. Pastebėtina, jog dalis Vokietijos 30 skyriuje numatytų veikų, LR BK priskiriama veikoms, kuriomis yra kėsinama į kitokius objektus, pavyzdžiui, teisingumą, valstybės saugumą ir autoritetą, prestižą.

BK 340 str. („Kūno sužalojimas vykdant tarnybinius įgaliojimus“) numato baudžiamąją atsakomybę valstybės pareigūnui, kuris vykdydamas įgaliojimus savo neteisėtais veiksmais padaro kūno sužalojimą kitam asmeniui arba leidžia tokiam sužalojimui atsirasti. Ši norma gali būti vertinama kaip valstybės pareigūno įgaliojimų viršijimas, tačiau Vokietijos BK ji yra susiaurinta iki konkrečių veiksmų atlikimo - kūno sužalojimo.

Už nusikalstamas veikas, išvardintas 30 skyriuje, priklausomai nuo konkrečios veikos, atsako ne tik valstybės pareigūnas, bet tam tikrais atvejais ir privačiame sektoriuje dirbantys asmenys, pavyzdžiui, advokatai (BK 352, 356 str.).

Kituose Vokietijos BK skyriuose, reglamentuojančiuose atsakomybę už nusikalstamas veikas, kuriomis kėsinama į kitus objektus, atsakomybė atskirais atvejais diferencijuojama priklausomai nuo to, ar veiką padarė bendrasis, ar specialusis subjektas (pareigūnas). Antai BK 258a str. taikomas tokiu atveju, kai nusikalstamos veikos, numatytos 258 str. („Kliudymas patraukti asmenį baudžiamajon atsakomybėn arba

¹⁹³ Criminal Code of the Federal Republic of Germany [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-29]. Prieiga per internetą: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#StGBengl_000G68>.

nuosprendžio vykdymui“) vykdytoju yra pareigūnas. BK 267 str. skelbia, kad dokumentų klastojimas, padarytas pareigūno, yra laikomas sunkesne nusikalstama veika ir užtraukia griežtesnę atsakomybę.

Baudžiamoji atsakomybė už tarnybinius nusikaltimus privačiame sektoriuje įtvirtinta Vokietijos BK 26 skyriuje „Nusikalstamos veikos, nukreiptos prieš teisingą konkurenciją“, tačiau šiam skyriuje privačios įmonės darbuotojui arba atstovui baudžiamoji atsakomybė numatyta tik už kyšininkavimą.

Iš pateiktos užsienio šalių baudžiamųjų įstatymų analizės matyti, kad skirtinguose šalyse atsakomybė už piktnaudžiavimą yra reglamentuota skirtingai. Dažnai tarnybinės nusikalstamos veikos valstybiniame ir privačiame sektoriuje aprašomos skirtinguose baudžiamųjų kodeksų dalyse. Iš minėtų šalių tik Estijoje, taip pat kaip ir Lietuvoje, atsakomybė valstybės tarnautojams ir tarnautojams privačiuose juridiniuose asmenyse įtvirtinta viename skyriuje. Žalos, savanaudiškumo požymiai taip pat ne visada yra privalomi, kartais jie įeina į kvalifikuotą veikos sudėtį. Skiriasi piktnaudžiavimo normų abstraktumo lygis. Kai kurių valstybių baudžiamųjų kodeksų ypatumas yra tas, jog valstybės tarnautojas kaip specialus subjektas atsako ne tik už tarnybines nusikalstamas veikas, bet ir už veikas, kuriomis kėsiniama į kitus objektus.

Išvados

- 1) Piktnaudžiavimą reglamentuojančių baudžiamosios teisės normų raidos analizė leidžia teigti, kad priklausomai nuo laikotarpio skyrėsi piktnaudžiavimo objekto ir subjekto apibrėžimai, veikos aprašymas baudžiamajame įstatyme. Ne visada buvo numatyta atsakomybė privačiame sektoriuje dirbantiems asmenims. Ieškota geriausio piktnaudžiavimo apibrėžimo, formuotos įvairios padarytos žalos, savanaudiškų tikslų kombinacijos atskirose straipsnių dalyse, mėginama apsispręsti, ar tikslinga yra apibrėžti minimalias didelės materialinės žalos ribas.
- 2) Piktnaudžiavimas - viena dažniausiai pasitaikančių LR BK XXXIII skyriaus nusikalstamų veikų, kuria kėsiniama arba į valstybės tarnybos, arba į tarnybos privačiajame sektoriuje interesus, taip pat viešuosius interesus, kitas baudžiamosios teisės normomis saugomas vertybes. Šios nusikalstamos veikos dalykas nustatomas tik tam tikrais atvejais ir kinta priklausomai nuo konkrečios veikos aplinkybių. Piktnaudžiavimas laikytinas tarnybine nusikalstama veika, nes ši gali būti padaromas tik ryšium su tarnyba (darbu) viešajame arba privačiame sektoriuje.
- 3) LR BK 228 str. įtvirtinta veika pasireiškia dviem alternatyviom veikom - piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi ir įgaliojimų viršijimu. Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi konstatuojamas tada, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo savo tarnybines padėtį panaudoja priešingai tarnybos interesams, įgaliojimų viršijimas - kai minėtas subjektas peržengia savo įgaliojimų ribas. Galimi tokie atvejai, kai tais pačiais veiksmais ir piktnaudžiaujama tarnybine padėtimi, ir viršijami įgaliojimai. Siekiant teisingai kvalifikuoti padarytą veiką visais atvejais būtina yra tiksliai nustatyti, kokios teisės, įgaliojimai valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui buvo suteikti.
- 4) Padarytą veiką galima kvalifikuoti kaip piktnaudžiavimą tik esant trimis būtiniesiems objektyviesiems požymiams: veikai, žalingiems padariniams ir tiesioginiam būtinajam priežastiniam ryšiui tarp veikos ir padarinių. Padaryta turtinė ir neturtinė žala vertinama kiekvienoje konkrečioje byloje. Pritartina baudžiamosios teisės doktrinoje išreiškiamai nuomonei, jog nustatant turtinės žalos dydį, padarytą fiziniam ar juridiniam asmeniui, turi būti visų pirma atsižvelgiama į tai, kiek atsiradusi turtinė žala yra reikšminga konkrečiam asmeniui, o ne apsiribojama tam tikrais minimaliais dydžiais, pavyzdžiui, 250 MGL dydžio suma. Pastarasis orientacinis kriterijus yra aktualesnis nustatant

turtinę žalą, padarytą valstybei, nes tokiu atveju išankstinis numatymas, kokią turtinę žalą pripažinti didele, laikytinas teigiamu dalyku, leidžiančiu formuoti vieningą praktiką.

- 5) Piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ir įgaliojimų viršijimo subjektas yra specialusis - valstybės tarnautojas arba jam prilygintas asmuo. Dirbti valstybės tarnyboje gali būti priimamas asmuo, sulaukęs 18 ar daugiau metų, todėl nors yra teigiama, kad valstybės tarnautojas gali atsakyti pagal LR BK 228 str. nuo 16 m., praktikoje sunku įsivaizduoti situaciją, kai kaltininkas būtų jaunesnis nei 18 m. Valstybės tarnautojui prilygintas asmuo, dirbantis privačiame sektoriuje, gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn nuo 16 m., nes nuo tokio amžiaus atsiranda visiškas darbinis teisnumas ir veiknumas. Pritartina yra kai kurių baudžiamosios teisės specialistų siūlymui tobulinti LR BK 230 str. 1 d. išbraukiant iš šios straipsnio dalies žodžius „viešojo administravimo“, siekiant įtvirtinti kuo aiškesnį valstybės tarnautojo pagal LR BK apibrėžimą. Administracinių įgaliojimų sąvoka turi būti aiškinama pasitelkiant viešojo administravimo ir vidaus administravimo sąvokų apibrėžimus, nes įstatymų leidėjas įstatymuose nepateikia pačių administracinių įgaliojimų išaiškinimo. Už piktnaudžiavimą gali būti traukiami atsakomybėn ne tik fiziniai, bet ir privatūs juridiniai asmenys.
- 6) Valstybės tarnautojas arba jam prilygintas asmuo, realizuodamas piktnaudžiavimo sudėtį, veikia tik tyčia, t. y. tiek pačios piktnaudžiavimo veikos atžvilgiu, tiek žalingų padarinių atžvilgiu subjekto kaltė pasireiškia tiesiogine arba netiesiogine, apibrėžta arba neapibrėžta tyčia. LR BK 228 str. 2 d., skirtingai nei LR BK 228 str. 1 d. atveju, gali būti konstatuojama tik tiesioginė tyčia, nes šioje dalyje numatytas specialusis tikslas - naudos siekimas.
- 7) Veikos, kuriomis yra realizuojami LR BK 228 str. 2 d. numatyti nusikaltimo požymiai, t. y. piktnaudžiavimas siekiant turtinės ar kitokios asmeninės naudos, priskirtinos korupcinėms nusikalstamoms veikoms. Šią kvalifikuotą piktnaudžiavimo sudėtį svarbu atriboti nuo kyšininkavimo, kuris turi būti konstatuojamas, jei valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo priima, pažada ar susitaria priimti kyšį (turtinę naudą), reikalauja ar provokuoja jį duoti už konkretų teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą vykdant įgaliojimus.
- 8) Piktnaudžiavimas gali pasireikšti vien tik pačios LR BK 228 str. požymių realizavimu arba sudaryti sutaptį su kita LR BK norma - tai priklauso nuo nusikalstamos veikos pobūdžio, pavojingumo. Piktnaudžiavimas yra laikomas

bendrajai normai kai kurių kitų LR BK XXXIII skyriaus normų atžvilgiu, todėl tokiu atveju, kai nėra pagrindų specialiosios LR BK XXXIII normos taikymui, veika turi būti kvalifikuojama kaip piktnaudžiavimas. Nuo kitų LR BK XXXIII skyriuje numatytų nusikalstamų veikų piktnaudžiavimas gali skirtis veikos padarymo būdu, subjektu, kaltės forma.

- 9) Užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose piktnaudžiavimo veikos yra suprantamos skirtingai. Vienose šalyje, taip pat kaip ir Lietuvoje, piktnaudžiavimo veikų dispozicija yra abstrakti, kitose - detalizuota smulkesnių nusikalstamų veikų pavidalu. Dažnai piktnaudžiavimo veikos valstybiniame ir privačiuose sektoriuose yra atskiriamos į du skirtingus skyrius. Žalos, savanaudiškumo požymiai taip pat ne visada yra privalomi, kartais jie įeina į kvalifikuotą veikos sudėtį. Kai kurių valstybių baudžiamųjų kodeksų ypatumas yra tas, jog valstybės tarnautojas kaip specialus subjektas atsako ne tik už tarnybines nusikalstamas veikas, bet ir už veikas, kuriomis kėsinama į kitus objektus.

Santrauka

Magistro darbe yra analizuojamas viena iš Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintų nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams - piktnaudžiavimas.

Visų pirma, siekiama pateikti išsamią piktnaudžiavimo sampratą, akcentuojant, jog tai yra viena tų nusikalstamų veikų, kurių subjektas turi specialiųjų požymių - yra valstybės tarnautojas arba jam prilygintas asmuo. Šiuo nusikaltimu yra kėsiamasi į tarnybos interesus ir (arba) viešuosius interesus, taip pat į kitus teisinius gėrius.

Aprašoma piktnaudžiavimo reglamentavimo baudžiamuosiuose įstatymuose istorinė raida, pabrėžiant, kad atsakomybė už šį nusikaltimą buvo numatyta jau Lietuvos statutuose, Rusijos imperijos 1903 m. Baudžiamajame statute, 1940 m. RTFSR baudžiamajame kodekse, 1961 m. Baudžiamajame kodekse.

Išsamiai analizuojami piktnaudžiavimo objektyvieji požymiai: atskiriamas piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi ir įgaliojimų viršijimas, aptariamas didelės žalos, savanaudiškumo ir kiti būtinieji požymiai. Taip pat nemažą darbo dalį užima nusikaltimo subjekto aprašymas ir subjektyviųjų požymių analizė. Remiamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

Atskiroje darbo dalyje piktnaudžiavimas lyginamas su kai kuriomis kitomis Baudžiamojo kodekse įtvirtintomis nusikalstamomis veikomis, siekiant pateikti pagrindinius kriterijus, leidžiančius baudžiamojo įstatymo taikytojui tinkamai pasirinkti, pagal kurį Baudžiamojo kodekso straipsnį padaryta veika turi būti kvalifikuojama.

Palyginimui pateikiami pavyzdžiai iš Rusijos Federacijos, Lenkijos, Latvijos, Estijos, Vokietijos, Prancūzijos baudžiamųjų įstatymų.

Summary

The Master's paper provides analysis of one of the criminal actions in respect of the public service and public interest, which is defined in the Criminal Code of the Republic of Lithuania, namely the abuse.

First of all, the author strives to present a detailed notion of the abuse and stress that this is one of the criminal activities, which has the subject with special characteristics – he is a public servant or a person with equal powers and obligations. By such activity one intends to infringe the interests of the public service and/or public interests, as well as other legitimate benefits.

The paper describes a historical course of development of regulation of the abuse by criminal laws and stresses that liability for such actions was established as early as in Lithuanian Statutes, Criminal Statute of the Russian Empire of 1903, Criminal Code of the Russian Social Federal Republic of 1940, and Criminal Code of 1961.

The detailed analysis of the objective features of the abuse is submitted. Abuse of the office is separated from the exceeding of powers; grave harm, self interests and other compulsory features are described. Moreover, a great part of the paper is attributed to a definition of the subject of the crime and analysis of subjective characteristics. The arguments are based on the practice of the Supreme Court of Lithuania.

In a separate part of the paper the abuse is compared to certain other criminal activities that are described in the Criminal Code. Hereby the author strives to submit other major criteria that permit the person, who enforces the criminal laws, to properly choose the article of the Criminal Code as the basis for qualification of criminal activity.

Examples from criminal laws of the Russian Federation, Poland, Latvia, Estonia, Germany and France are also submitted for comparison.

Literatūros sąrašas

Tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai

- 1) 2000 m. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. Žin., 2002, Nr. 51-1933.
- 2) 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2003/568 TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-13]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003F0568:LT:NOT>>.
- 3) 1999 m. sausio 27 d. Europos Tarybos Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. Žin., 2002, Nr. 23-853.

Lietuvos Respublikos įstatymai

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija. Žin., 1992, Nr. 33-1014.
- 2) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Žin., 2000, Nr. 89-2741.
- 3) Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Žin., 2000, Nr. 74-2262.
- 4) Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Žin., 2002, Nr. 64-2569.
- 5) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198(1), 198(2), 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir Kodekso papildymo 256(1), 257(1) straipsniais įstatymas. Žin., 2007, Nr. 81-3309.
- 6) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228(1) straipsniu įstatymas. Žin., 2004, Nr. 108-4030.
- 7) Įstatymas „Dėl Konvencijos dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengtos

- vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnio 2 dalies C punktu, ratifikavimo“. Žin., 2004, Nr. 67-2353.
- 8) Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas. Vidaus tarnybos statutas. Žin., 2003, Nr. 42-1927.
 - 9) Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas. Žin., 2003, Nr. 38-1657; Žin., 2009, Nr. 91-3919.
 - 10) Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas. Žin., 2002, Nr. 57-2297.
 - 11) Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. Žin., 1999, Nr. 66– 2130; Žin., 2002, Nr. 45-1708.
 - 12) Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. Žin., 1999, Nr. 60-1945; Žin., 2006, Nr. 77-2975.
 - 13) Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas. Žin., 1998, Nr. 110-3024; Žin., 2004, Nr. 170-6238.
 - 14) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8(1), 11, 26, 35, 49, 54, 55, 207, 231, 231(2), 231(3), 232(1), 232(2), 232(4), 232(5), 232(6), 234, 234(1), 234(2), 234(3), 234(4), 236, 285, 287, 288, 289, 290, 294, 295, 312 straipsnių pakeitimo ir papildymo 132(1), 214(1), 312(1), 321(2) straipsniais įstatymas. Žin., 1998, 17-397.
 - 15) Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. Žin., 1997, Nr. 67-1659; Žin., 2000, Nr. 18-431.
 - 16) Įstatymas Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimo ir papildymo. Žin., 1995, Nr. 59-1477.
 - 17) Įstatymas Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo. Žin., 1994, Nr. 60-1182.
 - 18) Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas. Žin., 1994, Nr. 53-996; Žin., 2010, Nr. 86-4523.
 - 19) Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. Žin., 1994, Nr. 46-851; Žin., 2002, Nr. 17-649.
 - 20) Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymas. Žin., 1993, Nr. 2-29; Žin., 2008, Nr. 71-2721.
 - 21) Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas. Žin., 1992, Nr. 22-635; Žin., 2000, Nr. 59-1760.
 - 22) Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1965 m. kovo 13 d. įsakas „Dėl Lietuvos TSR Baudžiamojo ir Baudžiamojo proceso kodeksų atskiru

pakeitimų“. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1965, Nr. 8.

23) Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1961.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimai

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. red.), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. red.), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. red.) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. red.) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo - Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 "Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo", Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 "Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Žin., 2006, Nr. 102-3957.
- 2) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Žin., 1997, Nr. 40-977.

Užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai

- 1) УГОЛОВНЫЙ закон. Рига, 2010.
- 2) Krimināllikums [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-28]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3154/file/Latvia_C_C_am2009_lt.pdf>.
- 3) Criminal Code of the Republic of Estonia [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>>.
- 4) Kodeks karny [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-28]. Prieiga per internetą: <<http://kodeks-karny.org/>>.
- 5) УГОЛОВНЫЙ кодекс Российской Федерации [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/16287/preview>>.
- 6) Criminal Code of the Federal Republic of Germany [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#331>>.
- 7) Criminal Code of the Federal Republic of Germany [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-29]. Prieiga per internetą: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#StGBengl_000G68>.
- 8) Penal Code of the French Republic [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-29]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_penal_textan.htm>.

Specialioji literatūra

- 1) ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai). Vilnius, 2010.
- 2) ABRAMAVIČIUS, A.; MICKEVIČIUS, D.; ŠVEDAS, G. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Vilnius, 2005.
- 3) ABRAMAVIČIUS, A. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, 2005, nr. 54.
- 4) ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, 2004.

- 5) ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. 3-asis leid. Vilnius, 2003.
- 6) ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga: vadovėlis*. 2-asis leid. Vilnius, 2001.
- 7) APANA VIČIUS, A. *Pareiginių nusikaltimų kvalifikavimas*. Vilnius, 1976.
- 8) APANA VIČIUS, M., et al. *Tarybinė baudžiamoji teisė. Ypatingoji dalis*. Vilnius, 1974.
- 9) APANA VIČIUS, M.; PAVILONIS, V. *Nusikaltimų kvalifikavimo teoriniai pagrindai*. Vilnius, 1980.
- 10) BAKANAS, A., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga*. Vilnius, 2003.
- 11) BELIACKINAS, S.; KAVOLIS, M.; JURGUTIS, V. *Baudžiamasis statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas, 1934.
- 12) BIELIŪNAS, E., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius, 1989.
- 13) ČAIKOVSKI, A. Valstybės tarnautojas kaip nusikalstamų veikų subjektas. In *Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje: kolektyvinė monografija*. Vilnius, 2008.
- 14) ČAIKOVSKI, A. *Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektas: daktaro disertacija*. Vilnius, 2007.
- 15) FEDOSIUK, O. Turtinė nauda kaip nusikalstamos veikos dalykas: sisteminė normų analizė. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 60(52).
- 16) GAVELYTĖ - KALYTIENĖ, I. *Kyšininkavimo prevencija ir kontrolė: daktaro disertacija*. Vilnius, 2007.
- 17) GAVELYTĖ, I. Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika. *Teisė*, 2004, nr. 53.
- 18) GIRDENIS, T. Didelės žalos darymas valstybei, tarptautinei viešėjai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo sudėties požymis. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 7(85).
- 19) GRUODYTĖ, E. Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 7(85).
- 20) IGNOTAS, M. *Pareiginiai nusikaltimai*. Vilnius, 1983.
- 21) KLIMKA, A. *Nusikaltimo padarymo stadijos*. Vilnius, 1968.

- 22) JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai valstybės tarnybai (bendrieji nuostatai). *Teisės problemos*, 1996/1 (11).
- 23) MACKONIS, A. Individualistinė viešojo intereso sąvokos turinio analizė. *Teisės problemos*, 2009, nr. 2(64).
- 24) PAKŠTAITIS, L. Piktnaudžiavimo kriminalizavimo, vertinimo bei normos tobulinimo problemos. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 7 (85).
- 25) PAKŠTAITIS, L. *Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos*: daktaro disertacija. Vilnius, 2004.
- 26) PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius, 2006.
- 27) RTFSR baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1952.
- 28) VALIKONYTĖ, I.; LAZUTKA, S.; GUDAVIČIUS, E. *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*. Vilnius, 2001.
- 29) VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas, 1919-1940: mokomoji priemonė*. Vilnius, 1996.
- 30) VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai-teisiniai institutai : pagal 1529, 1566 ir 1588 m. Lietuvos Statutus*. Vilnius, 1981.
- 31) ŽALIMAS, D., et al. *Tarptautinės organizacijos*. Vilnius, 2001.
- 32) АСНИС, А. *Уголовная ответственность за служебные преступления*. Москва, 2004.
- 33) ЗДРАВОМЫСЛОВ, Б. *Должностные преступления: понятие и квалификация*. Москва, 1975.
- 34) СВЕТЛОВ, А. *Ответственность за должностные преступления*. Киев, 1978.
- 35) ШНИТЕНКОВ, А. *Ответственность за преступления против интересов государственной службы и интересов службы в коммерческих и иных организациях*. Санкт-Петербург, 2006.

Teismų praktika

- 1) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-359/2010.
- 2) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-263/2010.

- 3) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-111/2010.
- 4) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. vasario 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-31/2010.
- 5) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-488/2009.
- 6) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-355/2009.
- 7) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gegužės 12 d. nutartis Nr. 2K-164/2009.
- 8) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-108/2009.
- 9) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-89/2009.
- 10) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-421/2008.
- 11) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-549/2007.
- 12) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-660/2007.
- 13) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-568/2007.
- 14) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-238/2007.
- 15) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-291/2007.
- 16) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-2/2007.
- 17) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikalstimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga.
- 18) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-635/2006.

- 19) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55
Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose.
- 20) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-638/2005.

Kiti šaltiniai

- 1) Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <
<http://www.lki.lt/dlkz/>>.
- 2) VRM Informatikos ir ryšių departamento statistiniai duomenys [interaktyvus].
[Žiūrėta 2010-12-13]. Prieiga per internetą:
<[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201011/f-3z-iti-201011.data.txt&ff=|3Z-ITI|2|&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas \(Forma_3Ž-ITI\)](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201011/f-3z-iti-201011.data.txt&ff=|3Z-ITI|2|&tt=Duomenys+apie+ikiteisminio+tyrimo+įstaigose+užregistruotas+nusikalstamas+veikas+(Forma_3Ž-ITI))>.
- 3) VRM Informatikos ir ryšių departamento statistiniai duomenys [interaktyvus].
[Žiūrėta 2010-12-13]. Prieiga per internetą:
<[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200812/f-3z-iti-200812.data.txt&ff=|3Z-ITI|2|&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas \(Forma_3Ž-ITI\)](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200812/f-3z-iti-200812.data.txt&ff=|3Z-ITI|2|&tt=Duomenys+apie+ikiteisminio+tyrimo+įstaigose+užregistruotas+nusikalstamas+veikas+(Forma_3Ž-ITI))>.
- 4) VRM Informatikos ir ryšių departamento statistiniai duomenys [interaktyvus].
[Žiūrėta 2010-12-13]. Prieiga per internetą: <
[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200612/f-3z-iti-200612.data.txt&ff=|3Z-ITI|2|&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas \(Forma_3Ž-ITI\)](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200612/f-3z-iti-200612.data.txt&ff=|3Z-ITI|2|&tt=Duomenys+apie+ikiteisminio+tyrimo+įstaigose+užregistruotas+nusikalstamas+veikas+(Forma_3Ž-ITI))>.